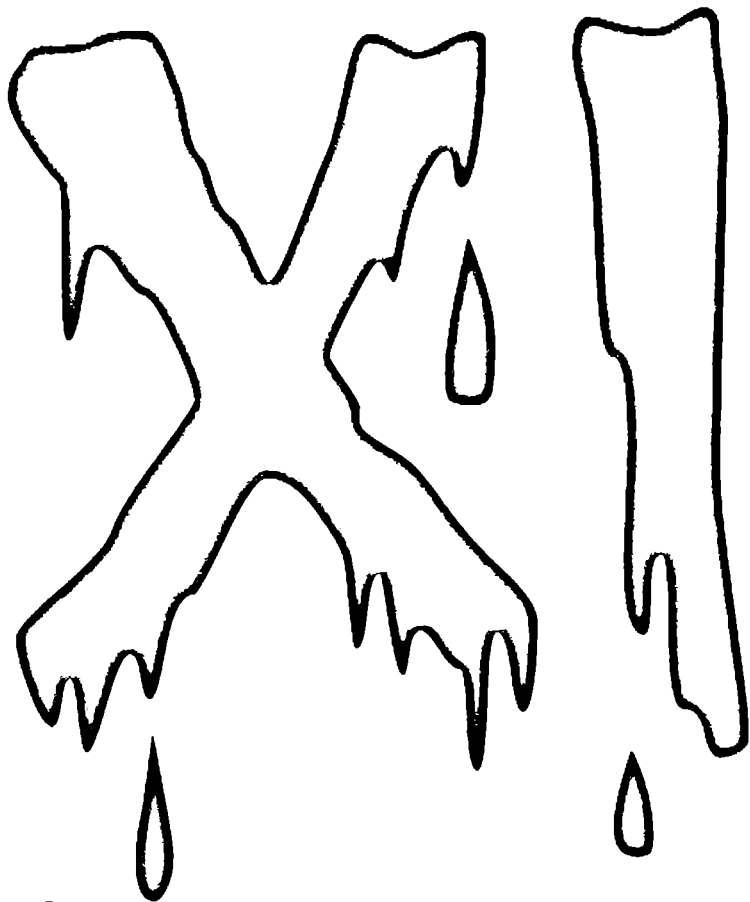

ՀԱՆՈՒՄ ԿՈՒՅՄԵՆՈՒՆԵ

ԿՐԻՍՏՈՍ ԿՐԻՍՏՈՍ

ან შეიძლება შენ ი სწამობლით მიწ
 თუესაგძლიას ლანჩებთ ზღლი
 მის გულისათ უნდა აგანებდე

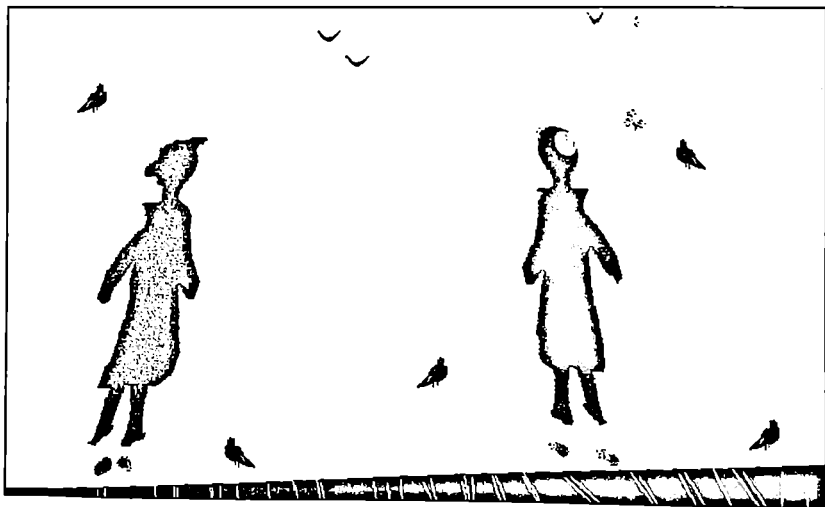
კაცობრიობის გზა
 ცისკენ მიმავალი გზაა იმის ნანგრევით
 მინ იმე ული.

ალიბათ, იგივე მანძილი ღვს ღმერთისა და
 წინ ანგებს შიშის.

შესწავთ ცას - უბნისკენაჟები სწავლი
 შინძინ ია ში ანსებობენ ერთმანეთთან. ასე უნდა
 იყოს აღამანთა თან ანსებობა...
 სიწყნაზღლი ეს ასე ან ანის...

აშბობენ, -
 ნეკლასსა და შალთის გლეხი შეხვდათ
 - სადა ვართ? - ეკითხა ნეკლასი.
 - ბუკლას ჩაერთან.
 - ვაბ! - გათვალა ნეკლასი. - აძღუნი ვაბრეთ
 და მანცა თბილისთან ყუთუილეოვართ!
 - საით გაგვიყვანთ? - დაინგებულა გლეხი.
 - უკუდავებინა კი!
 - დიერთმა სული მიგვიმართათ! - დალოცა
 მიწის მეთაერთმეტი.

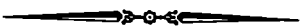

სწორი კაცობრივი (55) ილუსტრაციები, გეგმათი და
 წიგნის მიხედვით ამასთან უსათუოდ არა მთავრდებათ მართლმ
 კობი მითითების გარეშე და მითითების მიმდებარეობა
 მითითების, ხედავს მათ, თვის წესითა შევსებენ ამ
 მითითების წარმართის მითითების. ეს განსწავლეთ ნათესავთ
 განსწავლეთ განსწავლეთ "დავითის თანა". ამ თემის
 კონსტრუქციის განსწავლეთ მითითების განსწავლეთ "საქართველოს
 განსწავლეთ" თქვენს გეგმას.

მითითების, გეგმისათვის დაელოდების ნათესავთ და თანავეს
 მითითების მიხედვით სახელის. ეს ის დაელოდეთ გეგმას,
 მითითების განსწავლეთ განსწავლეთ კონსტრუქციის დაელოდეთ.

გურამ პაატაშვილი
 კომპიუტერი, საქართველოს განსწავლეთ კონსტრუქციის
 განსწავლეთ და "მკაცრად" მითითებით კონსტრუქციის
 საქართველოს სახელმწიფოს და მითითების და
 მითითების დაელოდეთ დაელოდეთ დაელოდეთ
 საქართველოს კონსტრუქციის და ნათესავთ
 განსწავლეთ განსწავლეთ, ამერიკის მითითების
 განსწავლეთ (განსწავლეთ) უსათუოდ შევსებენ
 განსწავლეთ დაელოდეთ დაელოდეთ დაელოდეთ
 განსწავლეთ კონსტრუქციის, კონსტრუქციის
 საქართველოს და მითითების მიხედვით
 შევსებენ განსწავლეთ განსწავლეთ
 საქართველოს მითითების დაელოდეთ დაელოდეთ

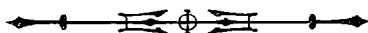

“კურთხეულ იყავ შენი შემოსვლის დროს და
კურთხეულ იყავ შენი გასვლის დროს“

შალამ იოჭოშვილის

მთორთმისი მცნება

15

პროექტის ავტორები: სიმონ კრიხელი,
გეორგი სანადირაძე, პავლე გორდელაძე.

გვარი: კობოშვილი

სახელი: შალომ

დაბადების თარიღი: 1876.

დაბადების ადგილი: საქართველო, ახალციხე

ეროვნება: ებრაელი

უმცდარად ვერავინ იტყვის, როდის გაჩნდა ებრაელთა დასახლება ახალციხის სანახებში. დაბალი, ბრტყელსახურავიანი ქოხმახები ერთმანეთს ეკვრიან – მერცხლის ბუდეებივით. შორიდან ისე ჩანს, თითქოს ერთმანეთს იმაგრებენ, თითქოს წინდაწინ მონიშნეს თავიანთი თემის – თავიანთი პატარა სახელმწიფოს ადგილსამყოფელი. ტანმარჩხი მდინარე – ფოცხო მათი სიმშვიდისა და მყუდროების სიმბოლოდ მიწკარუნებს თეთრ ლოდებს შორის. ეს უფრო მთის ტიპის დასახლებაა, აულის მსგავსი. აქ ბორჯომის ხეობით უნდა მოხვდე. ამ ძირძველ ქართულ მიწას – საათაბაგოდ მოიხსენიებს მემატთანე. სწორედ ათაბაგებმა შეიფარეს ნგრევასა და ცეცხლს გადარჩენილი ღიდი ერუშალაიშის შვილები, ამ უკიდევანო სამყაროში რომ გაფანტა ბედისწერამ. გაწყდა ღროთა კავშირი. საუკუნეთა მღვიმეებში დაინთქა იმ ხალხის სამეფო, რომელმაც უკუაგლო ელინელები და უძლეელობის გვირგვინი ეღვა.

ოცდაექვსი საუკუნე გავიდა მას შემდეგ...

სწორედ ამ ხნის მანძილზე საქართველო თავის უბეში ათბუნებს ამ ხალხს. თავის მკვიდრად მიიჩნევს.

არ ეწერა ამ ხალხს გადაშენება. ბოლომდე შეინარჩუნეს აღთქმული ქვეყნის სიყვარული, მისი ტრადიციები, ენა – ღვთისმოშიშობა და უსაზმო სიყვარული.

ბრუნავდა ბედის ბორბალი.

იცვლებოდნენ ეპოქები.

არ იცვლებოდა ლტოლვილი ერის სული.

ნიჭიერება და შრომისმოყვარეობა იყო მათი მეგზური ამ დაუსაბამო სამყაროს ლაბირინთში...

მხატვარი, რომლის შესახებ გენდა გიამბოთ, ამ ერის შვილია. ქართულ მიწაზე დაბადებული და ქართული მიწის მკვიდრი. აქ აიდგა ფეხი, აქ დაფრთიანდა, აქ აღესრულა.

პირველი მსოფლიო ომი.

რევოლუციის კატაკლიზმები.

საყოველთაო შიში. წითელი ტერორი.

მძიმე სოციალური ფონი.

არ გინდოდა ყველაფერ ამის ატანა?

არ გინდოდა ყველაფერი ეს სულის საცერში გაგეტარებინა და ბოლომდე წმინდა დარჩენილიყავი?

ეს ის უამია, როცა ადამიანი ბაძავს ცას და იმეორებს მიწას.

ქარიშხლის შემდეგ ზღვა უამრავ საგანსა და წერილმანს გამორიყავს ნაპირზე. ჩვენი ცხოვრება იმ ნაპირს გაეს, სადაც ზღვა თანმიმდევრობით ალაგებს გარდასულ დღეებს, თაობათა განვლილ წლებს, სიხარულსა და დაცემას.

ძნელია ამ უკიდევანო თაროზე იპოვო ისეთი სახელი, დღესაც რომ აგაღელვებს და დაგაფიქრებს. შეიძლება ათასობით ტონა ქვიშა გაცრა და მინც ვერ იპოვო თვითნაბადი ოქრო...

წარმოიდგინეთ, ჩვენ ოქროსმადიებლები ვართ და ქვიშის გაცრას შევეუდექით...

როცა შლომო კობოშვილის ცხოვრებასა და მოღვაწეობაზე გადავწყვიტეთ წიგნის დაწერა, ამ ერთობლივ პროექტში მოგვენუსხა იმ დიდმა სამყარომ, რომელიც, და ალბათ ბევრი ჩვენგანისთვისაც, იღუმალბითაა მოცული.

რაც მეტს უღრმავდები შლომო კობოშვილის ცხოვრებას, ერთ რამეს ხვდები, - უფალმა მართლა გადააფარა უზარმაზარი ნიჭიერების კალთა, თორემ მისი ცხოვრების წესის პიროვნებას, თითქმის უსწავლელსა და სიღარიბეში ჩაძირულს, მხოლოდ ზებუნებრივი ძალა თუ ააღებინებდა ფუნჯს.

“მეთერთმეტე მცნება”, – პირობითად ასე დავარქვით ამ წიგნს, ზოლო რატომ, ამის პასუხი შლომო კობოშვილის შემოქმედებაში უნდა ვეძებოთ.

მაშინ
 ისინი
 შეეცადნენ
 გაეადვილებინათ
 გზა
 გოლგოთასაკენ.

დულს და ბობოქრობს შეითან ბაზარი.
 ცხოვრებასავით ჭრელია იგი.
 ალბათ, ამიტომაც დაარქვა ვიღაც ენამოსწრებულმა თვალთმაქცსა და
 ეშმაკთან დაკავშირებული სახელი.
 ბელმაც ასე დაგვემა – სწორედ აქ, შეითან ბაზრის სანახებში უნდა
 შეხვდეს ერთმანეთს ორი ახალგაზრდა.
 ერთი – ნიკალა ფიროსმანაშვილი იქნება, მეორე – შლომ კობოშვილი.
 ჩვენი მოთხრობაც აქედან იწყება.

რა ხდება შალომის სულში?
 რატომ იზიდავს ასე ძალუმად ეს მამაკაცი? საოცრად გამხდარი და
 გამოფიტული, თითქოს ლერწმისაგან შექმნა განგებამ.
 ასე გგონია პაწია ქარმაც რომ დაუქროლოს, წაიღებსო.
 მაგრამ ეს გარედან ჩანს ასე.
 აბა, შეხედე მის თვალებს?
 რა ცეცხლი ღუის მათში?
 რა ანდამატიტ ჩხვერავეს გარშემო მყოფთ...
 ევროპული კოსტუმი...
 გახუნებული შლაპა... ალაგ-ალაგ თეთრ-წითელი საღებავი წინწყლე-
 ბად რომ ამჩნევია. შლაპა სუფრის წვერივით მაგიდის კუთხეში დევს. წინ
 ჭიქა უდევს.
 “ეს მე ვარ, – იღიმება ნიკალა. – უკეთ ჩემი ორეული... მან სმას თავი
 დაანება. მე – ვერა. და იცი რატომ? იმან, არ იცის რა არის სევდა, არ იცის
 რა არის სიხარული. მე კი ეს ორივე დაბადებიდან დამენათლა, მაგრამ ამ
 ქვეყანაში უფრო მეტი სევდაა, ვიდრე სიხარული.
 შალომი თვალს არ აცილებდა ნიკალას. იგი აღტაცებაში მოჰყავდა ამ
 გამხდარი მამაკაცის ნახატებს... უფრო – მუშაობის მანერას. “მე კი არ
 ეხატავ, - ეუბნებოდა ნიკალა, - ვიღაცა ზის ჩემში და ის აკეთებს ამას“.

შალომშიც იჯდა ის “ვიდაცა“.

სწორედ ის ვიდაცა აიძულებდა მჯდარიყო გადამთვრალი ნიკალას გვერდით. საათობით ეცქირა როგორ აზავებდა სალებავს, არჩევდა მუშაობას, ან მოსახატავად შერჩეულ კედელს...

ლუქნების მეფე ნიკალა მოწყენილი იჯდა. მაგიდაზე დაწყობილი ხელებით არყიან ჭიქას ეფერებოდა.

- მე ვითხარი, რომ ამ ცხოვრებაში უფრო მეტი დარდია მეტი? ვითხარი. ჰოდა, ისიც უნდა იცოდო, რა კლავს დარდს. არაყი და ჭიქა ღვინო... მაგრამ ეს წყველი დარდი ისეთი ძლიერი რამაა, ცოტა ხნით მოიმკვდარუნებს თავს, მორჩა, გგონია, გათავისუფლდი მისგან... მაშინ ყველა გიყვარს, ყველას ეფერები. მტრებსაც ურიგდები, მაგრამ ვაი, რომ სწრაფად ჩაივლის ეს არდადეგები და გარშემო ყველაფერს ნაცრისფერი ედება. ეს შენი სულიდან მოდის... ამიტომ არის, რომ ისევ ეპოტინები ჭიქას... იგი აღულებს გონებას და ამ დუღილში ხილვა ჩნდება... ეს მუზაა...

მუზა? – გაოცება იხატება შალომის სახეზე.

ეს ხელოვნების ქალღმერთია. მას ერთგულება უყვარს. მისი კეთილგანწყობა ჭეშმარიტი შემოქმედისაგან მსხვერპლად შენს სიცოცხლეს ითხოვს... ემსახურები მუზას, მაშასადამე, განწირული ხარ... ესეც განგების ნებით ხდება. იცი, რა არის მეთუნის ბორბალი? აი, ქოთნები და სხვა ამისთანები რომ ამოჰყავთ თიხიდან... წარმოიდგინე, მეთუნე - თვით უფალია, ზის ამ ბორბალთან, ატრიალებს. ძერწავს ჩვენისთანებს. ძერწავს და ძერწავს. არ ჩერდება მისი ბორბალი.

მხოლოდ მან იცის, რა ჩადო თვითუფალი ჩვენგანის სულში...

შალომს შეხედა. გაუღიმა. თითქოს რაღაც დაავიწყდა და გახსენება უნდა, თქვა: შენი სახელი გამახსენე. მაპატიე რომ დამავიწყდა... ხომ მაპატიებ?

- ჯერ არ დავებრებულვარ. სიბერემდე ჯერ შორსაა, მაგრამ ეს ოხერი თავი სხვა ათასი რამით მაქვს გამოტენილი, ჰოდა, ჩემო შალომ, რას გეუბნებოდი?

მეთუნეზე და ბორბალზე...

- ჰო,- მოცოცხლდა ნიკალა. ზის ის ჩვენი დიდი მეუფე ამ ბორბალთან და ძერწავს ადამიანებს თვინიერ თვისა სახითა... მაგრამ ვიდრე სულს ჩაბერავს, უკვე წინდაწინ მოუნიშნავს ცხოვრების წესს.. ჰოდა, როცა ჩემზე მიდგა საქმე, ასეთი განაწესით მომავლინა სამყაროს: ხატე და იტანჯეო...

- განა ხატვა ტანჯვაა? – იკითხა შალომმა, – იგი ხომ სიამოვნებას და სიხარულს ანიჭებს მნახველს...

ნიკალამ, როგორც იქნა, ჭიქა ასწია და სულმოუთქმელად გადახუზა, მერე მთავე პრასი გაწუწუნა და ღრმად ამოისუნთქა.

- მორჩა, მოკვალი ეშმაკი, სხეულს უნდა მიაყურადო. გმადლობ, გმადლობო, გესმის, რას ამბობს თითოეული ფორი?

შალომი ნიკალას გაბრწყინებულ, უფრო – აწყლიანებულ თვალებს ხედავდა. ნიკალამ გახამებული ცხვირსახოცით უპეები ამოიწმინდა და გულისჯიბებში ჩაიღო.

მხატვრისთვის სიამოვნება და ბედნიერება წამიერია – ჩაიფიქრა. შექმნა. გაასხვისა. შენ რას საქმიანობ? – იკითხა მოულოდნელად ნიკალამ.

- არაფერს ისეთს, რომ გამოირჩეოდეს.

- მაინც?

დუქნებს ვამარაგებ..

- მომმარაგებელი ხარ? ეს კარგია, თუ ცუდი?

- კარგი იმით არის, რომ თავი გამაქვს,- თქვა შალომმა.

ცუდი? ავადმყოფური სახე კიდევ უფრო მოელუშა ნიკალას.

სხვის საქონელს დავატარებ დუქან-დუქან და ფარდულეებში ვარიგებ. მე კი სწავლა მინდა...

- მთავარია, აქ გქონდეს რამე! – შუბლზე მიიღო ხელი ნიკალამ- აქ თუ არაფერი გააჩნია, ვერცერთი გიმნაზია და უნივერსიტეტი ვერ გიშველის...

ნიკალამ თავი ჩაქინდრა.

თხელი თმა უბზინავდა..

რალაც უცნაური, გაუგებარი სურნელი ასლიოდა მის თმას. პიჯაკის მხრებსა და საყელოზე ქერტლი ეყარა.

შევეწუსდი ამდენი მარტობით. – თითქოს დახშული კარის მეორე მხრიდან მოისმა ნიკალას ხმა.

ჰო, ეს მან გაიხურა კარი საკუთარი თავისაკენ.

შალომმა ადგომა დააპირა.

- იჯექი! – თქვა ნიკალამ.

არყის სასიამო ტალღამ მცირეხნით თავის სიღრმეში მოაქცია მხატვარი. გაყრწული იჯდა. მხრებდაშვებული. შალომი რალაცნაირ მშობლიურ სითბოს გრძნობდა მის მიმართ.

წავალ, სამზარეულოდან რამეს მოვიტან. – თქვა.

- ეგ შეიძლება, – მოწყალებასავით გაიღო ნიკალამ.

მზარეულის შეგირდი ლოყაწითელა ბიჭი იყო.

- მზარეული სადაა? -ჰკითხა შალომმა.

გასულია.

ხაშლამა გამოგვიგზავნე. უთხრა შალომმა.. – ოღონდ სწრაფად.

- რას გადაეკიდე მაგ მაწანწალას? – თქვა ლოყებწითელამ.

იმ ქვაბს ხედავ? – გაცეცხლდა შალომი. - თუ კიდევ დაგცდება ასეთი რამ, დაგამზობ თავზე, გაიგე?

გავიგე! ოღონდ ხელი გამიშვი!

შალომს მთელი სხეული უცახცახებდა.

“აი, ხელოვანის საზღაური“, – ფიქრობდა თავისთვის. უვიცნი... ტკბებიან მისი ნამუშევრებით... ფარდულეებს ახატვინებენ. ფასს იღებენ... აქ კი...ტფუ!“.

სამზარეულოდან რომ გამოდიოდა, შეგირდის ხმა შემოესმა:

“გიჟია ეს ოხერი!”

ეს სიტყვები უკვე შალომს ეკუთვნოდა, მაგრამ არ შეიმჩნია. მოიხედა მხოლოდ. მზერით უთხრა ყველაფერი.

ახლავე დაეტრიალდები! - წაიბუზღუნა ლოყებწითელა შეგირდმა. ნიკალა ელოდა.

უკვე ყინჩად იჯდა.

- გინდათ, წავიდეთ სადმე სხვაგან? — უთხრა შალომმა.

- ეს ღუქანი მიყვარს, — კედელზე მოთავსებულ სურათისკენ გაიხედა. რომ ცეკვავს?

- ჰო. იცი, რა აცეკვებს? სხვა ვერ მიხვდება ამას. ეს ჩემი და იმ ქალის საიდუმლოა. მხოლოდ ჩემთვის ცეკვავს...

აქ, ამ ღუქანში დრო გაჩერდა.

ვისი შეილი ხარ? — იკითხა ნიკალამ.

- იოსებასი, იოსკას ეძახიან.

ებრაელი ხარ?

შალომი გაოცდა.

- ებრაელს აქვს თავისებური ხიბლი, — განაგრძო ნიკალამ. - თვალებითა და სახის გამომეტყველებით ვცნობ. შეიძლება ეს შინაგანი ალლოტიც ხდება, — პრასი ისე გაწუწუნა. შალომმა შენიშნა — ლავაში, ყველის ნახევარმთვარე და მწვანელი ისე ეწყო მაგიდაზე, როგორც ფიროსმანის ნახატში... იგი ყველაფერს თავისებურ ელფერს აძლევდა. ებრაელები უფლის ნებით მოვიდნენ ჩვენს მიწაზე. კარგი ხალხი ხართ. ჩუმად ცხოვრება, სიმშვიდე და შრომის სუფევა, აი, რას ვგრძნობ თქვენგან. უფლის ნებაა ეს. უფალმა მოგიყვანათ ჩვენს მიწაზეც. იცი, შენი ხალხის ისტორია?

შალომში გაწითლდა.

ცოტა.

ფესვები! — თქვა ნიკალამ, — ყოველთვის უნდა იცოდე, რა ფესვებზე ხარ დამყნობი...

დავლით, შალომ?

შალომმა ხათრი ვერ გაუტეხა.

იშვიათად სვამდა. ისიც ცოტ-ცოტას.

ნიკალასთან კი თავი გაიმეტა.

უფრო — გული გაეხსნა და ტანშიც რაღაც სიმსუბუქესაც გრძნობდა. ღუქნის შორეულ კუთხეში ახალგაზრდები ქეიფობდნენ.

მედუღუკეთა დასტას ვიღაც ფაშფაშა ქალი ამშვენებდა. ქალი სვედიანი სიმღერებით ახშობდა მყუდროებას. გაფრენილ ცხოვრებასა და შეუმდგარ, იმედგაცრუებულ სიყვარულზე მღეროდა. ნიკალას ერთხელაც არ გაუხედავს მოქეიფეთა მხარეს. თითქოს არც არსებობდნენ. იჯდა თავისთვის. თავის მიერ შემოხაზულ წრეში. ამ წრეში, იგი იშვიათად უშვებდა ვინმეს.

ამ იშვიათთა შორის შალომი აღმოჩნდა.

ნიკალა თავის სტიქიაში იყო.

ღრუბელი იცი? – მიაჩერდა შალომს.

შალომმა ცისკენ აიხედა.

ეგ არა. ჩვენ ვნმარობთ: ლბილი და ყოვლის შემსრუტავი ნიეთია. ჰოდა, შემოქმედიც იმ ღრუბელივითაა – ილექავს, ისრუტავს, ცხრილავს, ავსებს შინაგანი მუხტით და თავადაც გასცემს... ასე წვაში გადიან წლები, შეუმჩნეველად გადიან, რადგან ნაღღ შემოქმედს არასოდეს ყოფნის დრო.

ის, რაც მერე შალომს დაცდა, ნიკალას გულწრფელი გაოცება გამოიწვია.

“შე დაგეხმარები“, – თქვა შალომმა და სწორედ ეს სიტყვა გახდა ნიკალას შეცბუნების მიზეზი. მან მსუსხავი მხერით შეათვალიერა მის წინ მჯდომი.

ამ მზერას ვერ გაუძლო შალომმა.

- რაც თავი მახსოვს, ჩემთვის არავის შემოუთავაზებია, ასეთი რამ, – დაგეხმარებითო.

შალომის გულში ხატვის სურვილი ბორგავდა.

ახლობელ ადამიანად მივიჩნიეთ, – თქვა, – მთელი ჩემი ცხოვრება მხატვრობაზე ვოცნებობ.

ხატვა გიცდია?

ხანდახან. ქვებზე, კედლებზე...

ეს ხომ ასე ადვილია?! – გაოცდა ნიკალა.

- აი, თქვენ რომ ხატავთ, ისე მინდა დავხატო... აი, ამაში უნდა დამეხმაროთ...

ნიკალამ თავი ჩაქინდრა.

შალომმა ახლა შენიშნა მისი საყელო – გაცრეცილი პერანგი. ჩამორღვეული სახელო... მაგრამ მას ჰქონდა შინაგანი სიდიადე. ეს სიდიადე გაიძულებდა მოწიწებით მოპყრობოდი მის პიროვნებას.

შორეულ კუთხეში ლხინი კვინიხში იყო ასული.

შალომი ხშირხშირად იყურებოდა იქითკენ.

ნიკალამ შენიშნა – ეს ცხოვრებაა შალომს ვენაცვალე... დღეს ღრუბენ, ცეკვაში ცვეთენ წაღებს.. ხვალ ვინ იცის, როგორ წარიმართოს მათი ბედი. მაშ, ხატვა მინდაო? აბა, რა გირჩიო ასე ზეპირად? ჩემი სიმდიდრე ფუნჯი და საღებავია.. თუ გულით მოხვედი, გიწილაღებ... არ დამენანება...

შალომი ორჭოფობდა, მერე გულის ჯიბიდან ოთხად გაკეცილი ფურცელი ამოიღო, ნიკალამ გამოართვა, გაშალა. ფანქრით ნახატი იყო.

ეს ხომ “მაიდანის“ სანახებია?! – გაოცდა.

- შენ დახატე?!

- უფრო – ნაცოდვილარია...

- მომწონს, კარგი ხედვა გაქვს.

- ვითომ, შევძლებ?

ნიკალა გაყურდა, რომელიღაც წერტილს უყურებდა, თითქოს იქ სადაც მისი მზერა შეჩერდა, რაღაც ისეთის ამოკითხვა უნდოდა, სხვათათვის მიუწვდომელი რომ იყო.

შეძლებ, რა თქმა უნდა შეძლებ, მაგრამ აქ ორი უკიდურესობა არსებობს, ან ძალიან შეძლებული უნდა იყო, ან ძალიან ღარიბი და მარტოსული, მაგრამ ისიც უნდა გაითვალისწინო, რა გარემოშიც ცხოვრობ. აქ მხატვარი ხელოსნად მიაჩნიათ, ისე, როგორც მკერავი, მჭედელი ან მეთუნე... გაუძლებ ამ დაკნინებულ გარემოს? შეძლებ ამ საზოგადოებაზე ამაღლებას? ამისთვის ერთი იარაღი გექნება — შენი ფუნჯი და შენი ხედავ... სამყაროსა და მოვლენების შენეული აღქმა.

კედელზე ისევ ცეკვავდა ქალი დაირით.

ნიკალა სადაც, ამ სურათის იქით იყურებოდა.

შალომმაც შეხედა სურათს. მერე თვალები დახუჭა.

- რა დაგემართა? — ჩაესმა ნიკალას ხმა.

- ფერები მღერიან, — თქვა შალომმა.

იგი თითქოს ბურანში იყო, დაბანგული.

- ფერები მღერიან, — თითქოს სიზმარს დააღწია თავი, ისე წარმოსთქვა შალომმა. — მე კარგახანია დავკარგე ეს თვისება. ახლა ისევ ვხედავ — ამღერებულ ფერებს.

ნიკალა ჩაფიქრდა.

ნიკალა ფილოსოფოსი იყო, მოაზროვნე. სათუთად დავარცხნილ წვერზე ისვამდა ხელს.

შუბლზე სინათლემ გადაჰკრა.

თვალთა კაკლებში ციციანათელებმა გაიციმციმეს.

- მხატვარი სულით უნდა იყო და არა ხელებით, — თქვა მცირეოდენი ყოყმანის შემდეგ. — ამღერებული ფერები — ეს პირველად გავიგონე!

თასი მომიტანე! — გასძახა მიმტან ბიჭს. — ახლა მე ერთი კარგი სადღეგრძელო უნდა გითხრა, ჩემო შალომ. მიაფურთხე ყველაფერს და ხატე! კაცი, როცა სამყაროს ამღერებული ფერებით ხედავს, უკვე ხელოვანია. რა ვიცი, შეიძლება მეც ამღერებული ფერებით ვხედავ ყველაფერს? შეიძლება... მაგრამ არ დავკვირვებულვარ. შენ შენი სულის მოძრაობასაც კი აკვირდები. მოდი, მე და შენ ერთად გავკვირავს. ჩვენს ორ დიდ ხალხს გაუმარჯოს... ეუშლით ვინმეს? ეუშავებთ რამეს? ჰოდა, გადაჰკარი!

ლუქანში ჰაერი ჩაიხუთა.

შანდლებს უფრთხილდებოდნენ და ისედაც უსინათლო დარბაზი ნისლში ჩაძირულს ჰგავდა, მაგრამ ამ უსახურ ლუქანს ერთი დიდი დადებითი თვისება ჰქონდა — კერძები. სწორედ ეს უგემრიელესი კერძები იზიდავდა მუშტარს.

- დავიღალე, — თქვა ნიკალამ. სიმარტოვემ დაძალა.

შალომს რეჩხი უყო გულმა.

- მეც სწორედ მაგან გამაბედვინა შენთან მოსვლა.

თითქოს ახლა შენიშნაო, ისე მოხედა ნიკალამ.

ნიკალა ბატონო, — სიტყვას ჭეჭკავდა შალომი, — ერთი აზრი მაწვალებს. ერთი აზრი მამბედინებს სათქმელს, თქვენ ბევრს მუშაობთ. აგერ ახლა წამოგცდათ — დავიღალეო. შევირდი გჭირდებათ, ერთგვარი დამხმარე... ამით ჩემს მადლსაც მოისხამდით.

ნიკალამ გაიღიმა.

- ჩემო ძვირფასო, — თვალები ისეე გაუბრწყინდა მხატვარს, — განა არ მიფიქრია მაგაზე? მიფიქრია, მაგრამ იმ ჩემს შევირდს პირი ზომ აქვს?, კუჭი ზომ აქვს? მე მარტო კაცი ვარ. ადვილად გავდივარ ამ წუთისოფელს. იმ ჩემს შევირდს ჩემსავით გასაწყლებულად ვერ ვაცხოვრებ... ასე მირჩენია, ნუ მიწყენ, მაგრამ შენ თუ მხატვრობას აპირებ, წელან გითხარი და ახლაც გაგიმორებ, მხატვრობა გოლგოთაზე საკუთარი სურვილით ასვლას ჰგავს... დანარჩენი შენ იფიქრე...

იფიქრა შალომმა, იფიქრა და აი, რა უთხრა ნიკალას:

მე უკვე შევუღეი გოლგოთას გზას...

გოლგოთასაკენ მიმავალი გზა. დღე პირველი.

ოსტატს ჰკითხეს შევირდებმა: შენ, ვინაც განუზომლად მეტი იცი, რატომაა, რომ ყველა მოვლენასა და საგანს ეჭვის საცერში ატარებ?

ოსტატმა სილაზე ორი წრე შემოხაზა: ერთი პატარა, ერთიც — დიდი.

თქვა: ის, რაც პატარა წრეშია მოქცეული, ადვილად მისაწვდომია თქვენთვის.

ის, რაც დიდ წრეშია — ჩემთვის. ის, რაც ამ ორივე წრის გარეთაა, — ჩემთვისაც და თქვენთვისაც შეუცნობი და მიუწვდომელია, მაგრამ შეუცნობი სამყაროს არე ჩემთვის უფრო დიდია, ვიდრე თქვენთვის. ამიტომ ჩემი დაეჭვება და ორჭოფი უფრო ხშირია, რადგან ჩემი არსება მისი შეცნებისაკენ ილტვის.

შალომმა იმ ოსტატის ადგილას წარმოიდგინა თავი...

რედაქტორის ლირიკული ჩანართი:

მამინ ახალმოჩიტი მწერალი ვიყავი.

თბილისში, “ლიტერატურულ საქართველოში“ ემუშაობდი ლიტმუშაკად. ლიტმუშაკი იყო დღეს ცნობილი მწერალი და დრამატურგი გურამ ბათიაშვილი. მთავარი რედაქტორი — იოსებ ნონეშვილი გახლდათ — დიდი პიროვნება და დიდი პოეტი.

საქართველოს მთავრობამ დააარსა შოთა რუსთაველის პრემია.

პირველი ლაურეატები იყვნენ: კონსტანტინე გამსახურდია, ირაკლი

აბაშიძე, ლადო გუდიაშვილი, ელგუჯა ამაშუკელი. “ლიტერატურულმა საქართველომ“ ლაურეატებზე წიგნები გამოსცა. მე – კონსტანტინე გამსახურდიას და ლადო გუდიაშვილის რედაქტორ-შემდგენელი ვიყავი. გურამი – ირაკლი აბაშიძისა და ელგუჯა ამაშუკელის. წიგნები დიდი ტირაჟით დაისტამბა. ჩემთვის ამ ადამიანებთან, მიუწვდომელ მწვერვალებთან მიახლოებაც კი უდიდესი ბედნიერება იყო. ლადო გუდიაშვილს რამდენჯერმე შევხვდი. ხოლო ბატონ კონსტანტინეს თითქმის ყოველდღე... ბარე კრებულის დასტამბვამდე, კირკიმელა კაცი იყო. ყველა სტრიქონს და, მითუმეტეს მისადმი მიძღვნილ ყველა წერილს მერდინში ატარებდა. მე მისი დიდების ჩრდილში ვიყავი შეყუჟული.

ერთხელაც, როცა საქართველოში დიდი პოლონელი მთარგმნელი და გამომცემელი – ეჟი ენჯევეიჩი ჩამოვიდა, მისი მეგზურობა მე მომანდეს. ერთ-ერთი შეხვედრა ლადო გუდიაშვილის ოჯახში შედგა. გაიწყო სუფრა. ბატონი კონსტანტინე თამადა იყო. გიორგი ლეონიძე, ლადო გუდიაშვილი, ენჯევეიჩი თავისი ულამაზესი მეუღლით (მგონი იტალიელი გახლდათ, კინოსმასხიობი) და ქალიშვილით. ბატონ ლადოს საოცრად სათნო მეუღლე.

საქართველოს სადღეგრძელოს შემდეგ, რომელიც ყველამ ფეხზე ადგომით შევსვით, მოულოდნელად ბატონმა კონსტანტინემ ჩემი სადღეგრძელო წარმოსთქვა... მერე მივხვდი რატომაც... ვინ ვიყავი მე?... არავინ, ერთი პატარა ლიტმუშაკი და რალაც ორიოდე წიგნის ავტორი. ეს სადღეგრძელო კი მუხტი იყო შინაგანი, ჯერ კიდევ დაუხარჯავ შესაძლებლობათა მოსაძიებლად. უფრო – თავზე ხელის გადასმა. პატარა ბიჭებს ზრდილობისთვის რომ მოეფერებიან ხოლმე.

საუბარი ფიროსმანზე ჩამოვარდა.

ბატონი გოგლა მაშინ ფიროსმანის ნაკვალევს ექებდა.

სწორედ მისგან გავიგონე ჩემთვის უცნაური გვარი: შალომ კობოშვილი... ნიკალა ფიროსმანის თანამედროვე და თითქმის იმავე სტილის მხატვარი – პრიმიტივისტი.

მაშინ ასე ახსენებდნენ კლასიკური განათლების არმქონეთ...

პრიმიტივისტი... არსებული დოკუმებიდან გადახრას თუ ნიშნავს. მაგრამ მაშინ, სუფრასთან, როცა ერის მიძინებულ საგანძურს ახსენებდა, ორივე მხატვარი – ნიკალაცა და შალომიც ერთად ახსენა დიდმა გოგლამ.

მე ჩემი ყოფითი პრობლემებით ვიყავი დაყურული.

არც ფიროსმანისთვის მეცალა, არც – კობოშვილისთვის, მაგრამ რა ვიცოდი, გავიღოდა ღრო და ისინი ჩემს გმირებად იქცეოდნენ!?

ჩანართი განსჯისათვის. “საქართველოში ლტოლვილი ებრაელები ხელგაშლით მიიღეს და სამოსახლო მოუჩინეს. თუმცა ებრაელები ყოველთვის ლოიალობას იჩენდნენ განსახლების ქვეყნის ხელისუფლებისადმი, ეს საკმარისი არ უნდა ყოფილიყო მათი გულთბილი მიღებისადმი. ამისათვის საჭირო იყო რაიმე

განსაკუთრებული თვისებები. ასეთი თვისებები ებრაელებს რამდენიმე აღმოაჩნდათ, რომელთაგან, ჩვენი აზრით, სამი იყო მთავარი.

იუდეა და ისრაელი, ისევე როგორც საქართველო აგრარული ქვეყანა იყო. ამიტომ ებრაელები ადვილად შეეგუენ ახალ გარემოს და გართულების გარეშე ჩაებნენ ქვეყნის სამეურნეო ცხოვრებაში. უფრო მეტიც, უცხო ქვეყნიდან ჩამოსულებს აუცილებლად უნდა ჩამოეტანათ განსხვავებული აგროწესები, რასაც ქართველები სიამოვნებით ითვისებდნენ ისევე, როგორც ებრაელები ითვისებდნენ ქართულ სამეურნეო წესებს.

ებრაელებს ვააჩნდათ ვაჭრობისა და ალბ-მიცემობის გამოცდილება. ამ მხრივ ისინი მარტო ქართველებს კი არა, მსოფლიოში ყველას სჯობდნენ.

მთავარი მიზეზი იყო ებრაელთა ინტელექტუალური დაწინაურება. თვითონ ებრაელთა რჯული მოითხოვს წიგნთან (ძირითადად, თორასთან) ურთიერთობას. ამიტომ მსოფლიოს მრავალი ხალხისაგან განსხვავებით უკვე უძველეს ხანაში ჩამოყალიბდა წერა-კითხვის მცოდნე ებრაელი ერი (ძირითადად, მამაკაცები). ბუნებრივია, მათ შორის გამოირჩეოდნენ განსაკუთრებული განათლების ხალხი. მათ ჰყავდათ “სჯულის მეთაური” სასულიერო პირნი, მწიგნობარნი, მეტყველნი, მეფსალმუნენი და თვით მღვდელთმთავარნიც. მათ შორის ყოფილან ისეთი პირნიც, რომელნიც თავიანთ დროს მწიგნობრებად იწოდებოდნენ, მთარგმნელად და ბრძენად და მეცნიერად. კარგად ჩანს, რომ როდესაც კი ურიასტანიდან ებრაელნი დაძრულან და გადმოსახლება გადაუსწყვეტიათ, რომელთაც საქართველოში სურვებით ჩამოსვლა ანუ გადმოსახლება, მათ იქვე, ურიასტანში სცოდნიათ საქართველოს არსებობა, ხალხის ცხოვრება, შინაგანი სამეფოს პირობები... ჩანს გადმოსახლება ისე ყოფილა ხოლმე, რომ მათში ყველა დარგის პირნი რეულან... მაგალითებრ, საქართველოში მცხოვრებთ ებრაელთ ყოველთვის ჰყავდათ თავიანთ ტომის მკურნალნი და თავიანთ სოფლის გამგენიცა, რადგან იგინი სოფლებში განცალკევებით ცხოვრობდნენ». (ზაქარია ჭიჭინაძე. ავტორებმა ყველა ჩანართი მისი წიგნებიდან დაისესხეს).

ისინი მთელი ორი დღე ერთად იყვნენ.

ნიკალა და შალომი.

ეს უნებურად მოხდა, ყოველგვარი წინდაწინ შეთანხმების გარეშე: ნიკალა დუშეთში დაპატიჟეს, რომელიდაც ოჯახში. დაპატიჟებლის აზრით, ნიკალას მთელი მისი ოჯახი უნდა დაეხატა... გაქსუებული ტიპი იყო მათი

მასპინძელი. ჯერ, როცა ფაეტონით მგზავრობდნენ, ბორბალი გაუტყდათ — იმოდენა იყო ტანად, სიმძიმეს ვერ გაუძლო ფუქსავატი საზოგადოებისათვის განკუთვნილმა ტრანსპორტმა.

გადაირია მეფაეტონე: ეს რა მომივიდაო!,

გადაირია სქელუაც: სანამდე უნდა ვიყურყუტო ამ ტყეში! ეს რა მიყავიო!

ნიკალას სიცილი აუტყდა: “შენ, ძმაო, ასეთი ფაეტონი კი არა, დროგი გინდა... დროგი!” — და შალომს ანიშნა, წამოდი, აქაურობას გავცილდეთო...

- მერე, ოჯახი? — გულუბრყვილოდ დაცდა შალომს.

- რა, ოჯახი? — გამოეპასუხა ნიკალა.

- ხომ დასახატად მივდიოდით?!

სწორედ ამიტომ გადადო შალომმა ყველაფერი: ღუქნებსა და ფარდულეებში სანოვაგის ჩამოტარება, მიატოვა ფარდული, სადაც დედის შორეულ ნათესავთან მოჯამაგირედ იღვა, კიდევ სხვა მრავალი წვრილმანი საქმე, ნიკალამ შესთავაზა: გინდა ხატვა ისწავლო? წამოდი ჩემთან ერთად, აი, ეს კაცი გვეპატიჟება ღუქნეთში...

შალომს თავიდანვე არ მოეწონა დამპატიჟებელი: ბაყბაყ დევს ჰგავდა, სიმსუქნისაგან თვალები არც აჩნდა. ძლივს მოძრაობდა და, როცა გელაპარაკებოდა, გეგონებოდა ცეცხლზე შედგმული ქვაბი თუხთუხებსო.

მეეტლე ცოფებსა ყრიდა:

ხომ გაგაფრთხილეთ, ვერ გაუძლებ მეთქი!

წადი შენი!... — იგინებოდა ბაყბაყდევნი.

- შენ გინდა, რომ მთელი თავით გნახონ ოჯახში? — მშვიდად მოხედა ნიკალამ.

ბაყბაყდევნი ვერ მიხვდა, რას ეუბნებოდნენ.

ნიკალამ გაუშეორა.

ჰოდა, სანამ მთელი ხარ, მჭედელი მოუყვანე ამ პატიოსან კაცს, გასაგებია?

- ჩვენ საღლა მივლივართ? — იკითხა შალომმა.

- არ დავიკარგებთ, ღუქანს მოვკარი თვალი, ერთხელ უკვე ვიყავი ამ გზაზე. ეს რუსეთისაკენ მიდის, იცოდი?

შალომმა თავი გააქნია.

- ეგრეა, თუ სახლიდან გარეთ არ გაიხედე, ვერაფერს გაიგებ.. ამ გზით იცი, რა ხალხი დადიოდა? არც ის იცი!... გასაგებია. პუშკინი... ლერმონტოვი... ტოტლებენი...

შალომს პირველად ესმოდა ეს სახელები.

- ტოტლებენის დედა ვატირე! აი, ეგ იყო, რაც იყო!.. ზურგით დაატარებდა თურმე ზარბაზანს...

გზაზე გლეხი შეხვდათ.

იმას ჰკითხეს, სადა ვართო.

ნახევარი ვერსის სავალზე ბულაჩაურია.

იმდენი ვიარეთ და ისევ თბილისთან არ ვყოფილვართ?!

საით გაგიწევიათ?! – იკითხა გლეხმა.

უკვდავებისკენ! – ცას შეხედა ნიკალამ.

აბა, თქვენ იცით.... მშვიდობით იარეთ.. – დალოცა გლეხმა.

- ასეთ კაცს სიამოვნებით დაეხატავდი, – ფიქრიანად თქვა ნიკალამ. დაღლა დაეტყო. – სუნთქვა უჭირდა. – აი, ვინ უნდა დახატო – სვენებს-სვენებით წარმოსთქვამდა ნიკალა. იგი ჩვენი მიწაა... ჩვენი სინდისია, და თუ ვინდა, ჩვენი უკვდავებაც...

ბულაჩაურის დუქანში ვერ იცნეს ნიკალა, მაგრამ გაგონილი ჰქონდათ, დუქნების ფირნიშებითა და მოხატულობებით გაიხსენეს. დუქნის მონატვა არ ისურვეს, მაგრამ მეფური სუფრა გააწყვეს.

მადლიანი ზალხი ჩანხართ... დაგელოცეთ, მოიღზინეთ და ჩვენც თქვენთან ერთად მოვიღზინეთო...

ეს პატარა დღესასწაული იყო.

ლამაზი სადღეგრძელოებით, კარგი ღვინით, კარგი მასპინძლობით.

შალომს ღვინო მოეწონა.

ჯერ ცოტ-ცოტას წრუპავდა, ბოლოს – თასიც გადმოაპირქვავა. ასე მტერი დაგეტალოთო...

მერე ყველაფერი ზღაპარივით დატრიალდა.

დუღუკები, ქალები. ვიღაც საოცარი ხმის პატრონი – სულიყო მატანელი...

შალომი ჯადოსნურ ნოხზე იჯდა და ეს ნოხი სამოთხის სანახებს დატრიალებდა.

გოლგოთასაკენ

მიმავალი გზა.

დღე მეორე.

თივის ზვინთან გაეღვიძა.

ახალი დღე ღებოდა.

იგი ბედნიერი იყო, რადგან ქვეყნად ყველაზე დიდი მხატვრის – ნიკალას გვერდით დაიგულა თავი.

ფიქრი.

რამდენმა რამემ გაირბინა მის ცხოვრებაში!.

მოშორებით ჯირკზე ნიკალა იჯდა. მზის ამოსვლას ელოდა. შალომი მის ზურგს ხედავდა. საოცარი სითბოს მოზღვაება იგრძნო.

გარშემო მთები ჩანდნენ.

ასე ეგონა – მთაში განგების ნებით, ყველაფერი სიჩუმით უნდა ყოფილიყო მოცული. სიჩუმე – ხელშეუხებელი, პირველყოფილი. ღრანტებ-

სა და ხეობებში ბრძანებლობდა. კრავდა ბილიკებს, მყუდრო ადგილს უჩენდა ღრუბლებთან ჯიბრით დაღლილ არწივებს. ასე ეგონა, ღამე შეშინებული ფრინველივით იბუდებდა სიჩუმის უბეში. განქარდებოდა, ერთ სხეულად შეიკუმშებოდა. ზოგჯერ მობრიალე შავი თვალით ზვერაავდა სამყაროს, ზოგჯერ კი იმდენ ვარსკვლავს მოისხამდა, გეგონებოდა — ძლივს ეტევიანო ცაზე და საცა დასალიერის საბჯენნი რღვევას დაიწყებენო. დასჩერებიან ვარსკვლავნი მათ ქვევით გართხმულ სანახებს, სიჩუმით დაყურულთ, რაღაცის მომლოდინეთ. იქნებ ისინი იმ წამს ელოდებიან, როცა დღისა და ღამის გასაყარზე ერთბაშად ქრება მიუწვდომლობის ზღვარი? ჰო, მთაში, ალბათ, ყოველთვის სიჩუმეა, მაგრამ ეს სხვანაირი სიჩუმეა. რაღაცნაირად მოძრავი, ქუში, მოჩოჩიალე ღრუბლებითა და ხეობათა გამჭვირვალე პირბადით. ეს იყო ჩიტების დახშული ქაქქავი და უეცარი გადაფრენა ტოტიდან ტოტზე. თითქოს ნიავე ქროდა და არც ქროდა — გაფაჩუნდებოდნენ და უცბადვე გაირინდებოდნენ ფოთლები. ხეებიც ჩუმად იდგნენ, მაგრამ ისეთი შთაბეჭდილება ექმნებოდა, ისინი ერთმანეთისაკენ უჩუმრად იშვერდნენ ტოტებს, მაგრამ მაინც სიჩუმის საფანელი ჰქონდა მათ რხევასა და გადაფაჩუნებას. სიჩუმის გოროზი ნიშანი აზის, კანკალებს და ამავე დროს არც იძვრის მიძინებული წყალი, ეს ღამით მოსული წვიმის შემდეგ გაჩენილი გუბურაა, მაგრამ ჩაიხედე მის თვალში — ბრწყინავს? ეს ის სილამაზეა, რომელიც შეუმჩნეველია სხვათათვის და ამის დანახვა ნიკალამ ასწავლა. ასწავლა თავისი ცხოვრებით, თავისი დამოკიდებულებით, ურთიერთობებით.

ახლა ნიკალა მზის ამოსვლას ელოდა.

წითლდება აღმოსავლეთი, უკვე გაკვეთა ტატნობი რამდენიმე გრძნულმა სხივმა. წვალობს მზე, მასაც უჭირს ღრუბლის ბადის გარღვევა, თითქოს ამით ცხოვრების მარადიულ ჭიდილზე მიგანიშნებს. ცხოვრება, რა არის შალომის ცხოვრება? ჭიდილი უსახურ ღრუბლებთან. ძალზე ბევრი ავდარია მის გზაზე და თითქმის ძალზე უმნიშვნელო სიხარული. ნიკალას გვერდით გატარებული დღე. დღე, როგორც მთელი ცხოვრების ნიშანი. სადღაც ძალღი აყეფდა, მამლები აყივლდნენ. სადღაც ვილაცამ დაილაპარაკა. სიჩუმის ბადე ირღვევა. აჰა, მზემაც ამოიტანა ტანი, გაიბლანდა, მაგრამ მაინც იძალა. ნეტა რა ძალა ხატავს ამ ცისკარს?.

დილით, — დაღლილი მასპინძლები და გარეთ გამოტანილი სუფრა. ნიკალას ხელები უკანკალებდა.

არაყი დალია მხოლოდ, არაფერი დაუყოლებია.

ცას ახედა და პირჯვარი გადაიწერა, – ეს კიდევ ერთხელ შემინდე, დმერთო... კიდევ ერთხელ გამიგრძელე სიცოცხლე...

მეორე ჭიქაზე ცოტათი გახალისდა.

მესამეზე – თვალები ციციანთელებით ავესო.

ამასობაში სულიკო მატანელმაც გაიღვიძა და ხელების შენეტიტ მიუჯდა სუფრას. თითქოს შემცივნული იყო და ბუხარს მიეფიცხა. გაჩნდა დუდუკიც და კეთილი, გრძელულვამა მეპატრონე, მისი დაბადების დღე ყოფილიყო. ყველა გამელელ-გამომვლელს ეპატიყებოდა, მაგრამ იმ დღეს მხოლოდ, რაღაც განგებით, ერთმა ფაეტონმა ჩამოიარა და მასაც ბორბალი რომ არ გასტეხოდა, მასპინძელს, მიხას, გვარად გურჯიშვილსა და მართლა ქუდბედიან კაცს – შეიდი ვაჟის მამას, ნიკალა და შალომი გამოუგზავნა განგებამ.

აი, რა იმაგრებს ჩვენს ცოდვილ დედამიწას, – აღტაცებით ამბობდა ნიკალა. – ალალი გული და სიყვარული... ცხოვრება ბევრჯერ გიმუხთლებს, შალომ, მაგრამ არ გაბოროტდე... ხატე... ხატე ამღერებული ფერებით. ეს მეთერთმეტე მცნებაა, ასეც უნდა იყოს – ვინც ამღერებული ფერებით ხატავს სამყაროს, გაუშვი, არ შეაჩერო... ჰოდა, მოდი თვეზე ავდგეთ ყველა... ახალი მცნების დამკვიდრების სადღეგრძელო შევსვათ... თასი მომაწოდეთ!... თუ ქეიფია, ქეიფი იყოს!

ძვირად დაუჯდა ეს ქეიფი შალომს.

მხოლოდ მესამე დილით გამოჩნდა სავაჭრო ფარდულში. დახლთან ბოლმისაგან გალურჯებული ისაკა დახვდა. დედის შორეული ნათესავი და ფარდულის მეპატრონე.

კიდევ კარგი, რომ ცოცხალი ხარ! – კბილებს შორის გამოცრა ისაკამ. ჩანდა, მოწოლილ ბოლმას ძლივს იკავებდა.

შენი ძებნით ქვეყანა გადავაბრუნე, სად დაიკარგე, ვისთან იყავი...

- ნიკალასთან ვიყავი, ფიროსმანთან.

ისაკას მოთმინების ფიალას ერთი წვეთი აკლდა და ის ერთი წვეთი ნიკალა იყო.

როგორც ვთქვით, ისაკა დედის მხრიდან შორეულ ნათესავად ეკუთვნოდა შალომს, მაგრამ ქვის გული ჰქონდა. დაუნდობ.

- არაფრის მაქნისია ის შენი მჯღაბნელი ნიკალა, შენც აგიყოლია და სწორი გზიდან გადაგიყვანა...

- მე მომწონს, კარგი მხატვარია.

მე რა მეშველება? უპატრონოდ რომ მიმიტოვე აქაურობა?

მაინც არავის უნდა აქ შემოსვლა. ცეცხლი უკიდია ყველაფერს.

გათენებიდან დაღამებამდე გემსახურები, მთელს ქალაქში დამარბენინებ რა-
დაც გროშებისთვის, ხოლო რაც შეეხება ფიროსმანს, ეს ჩემი პირადი საქმეა.
სიკეთის მეტი არაფერი მისწავლია მისგან...

- შენც დიდი მხატვარი გამოხვალ, აი! - ღვარძლი ბოლომდე დაანთხია
ისაკამ, - განა არ ვიცი, ჩუმჩუმად ფანქრებსა და ქალაქს რომ მპარავ?
ზარალი ხარ...

შენ ამას ვერ გაიგებ... - მოკლედ მოჭრა შალომმა... იგი იმ
ფრინველს გავდა, ხელის აქნევას რომ ელოდა.

- ეს შენ ვერ გაიგე, რა გინდა ამ ცხოვრებაში, ტყუილად იკლავს
საწყალი დედაშენი თავს, არაფერი გამოვა შენგან, ჩემთან რომ კაცი ვერ
ივარგებს, ის არსად გამოდგება.

- ეგ ნუ გადარდებს! - პირველად აღიმალლა ხმა შალომმა.

- როცა არ დაგინახავ, არც ვიდარდებ! - შეიღრინა ისაკამ. - შენ ქარის
გიქრის თავში!. მიდი, სდიე მაგ ქარს...

გოლგოთასაკენ მიმავალი გზა უსასრულო ყოფილა თურმე

ასე აღმოჩნდა შალომი ქუჩაში.

იმ დუქანს მიაკითხა, სადაც ნიკალა ეგულეობდა.

იქ უთხრეს, თავისი სოფელი მოენატრა, და წავიდაო.

შალომმა არ იცოდა ნიკალას სოფელი. არც სხვებმა იცოდნენ. იოსკას
ფარდულსაც ხმაურით მიუხურა კარი. დიდხანს იხეტიალა. ვილაც-ვილაცე-
ებს იცნობდა, ვერავენ ვერაფერი ურჩია სახეირო.

მტკვრის პირას, ლოდზე ჩამოჯდა. მღვრიედ მიედინებოდა მტკვარი.
“სად წავიდე, ვის შევეკედლო, ვინ მომცემს რაიმე სამუშაოს“.

თავს ყანდარმი წაადგა.

რას აკეთებ აქ? - მკაცრად ჰკითხა ჩოფურა ყანდარმმა.

- რა, არ შეიძლება?!

ამდენი ხანია გიყურებ, რაღაც ცუდ გუნებაზე ხარ, ღმერთი არ
გაგიწყრეს, ცუდი რამ არ აუტეხო თავს...

- ისე ვზივარ, -დაიბნა შალომი. მერე გონს მოეგო, - მხატვარი ვარ,
ბუნებას ვარჩევ სურათისათვის...

- წადი, სხვაგან ეძებე.

- სხვაგან ცუდი პეიზაჟებია, თუ ხელს გიშლი, წავალ! - წყენა დაეტყო
შალომს.

- ხელს კი არ მიშლი, მაღიზიანებ. ამ ადგილს იცი რა ჰქვია? არ იცი.
თვითმკვლელთა ხიდი... ჰოდა, ჩემი მორიგეობის დროს ამ ადგილს სათოფედ

არ გაეკარო. ბევრი მინახავს შენისთანა... მოვა, დაჯდება. იფიქრებს, იფიქრებს და უცებ ტალღებში მოადნის ზღართანს... მიდი მერე, ათრიე წყლიდან... შალომს დიმილი მოერია.
- მე სხვა გეგმები მაქვს, ბიძიკო, - უთხრა.

იგი ნიკალაზე ფიქრობდა.
ნიკალას თავისი მშობლიური სოფელი მონატრა.
სოფელში წავიდა.

ეს მერამდენედ ალაგებდა გონებაში ნიკალას წასვლის ამბავს. ეს თითქოს ბიძგი გახდა მისთვისაც.

ქალაქი დაცალიერებულნი და უსახური მოეჩვენა. ნიკალასთან ურთიერთობა ის ძაფი იყო, ცხოვრების მიზანთან რომ აახლოებდა.

გაწყდა ეს ძაფი.

გადაეწურა იმედი, ნიკალასთან ერთად მუშაობისა - არადა, თითქოს გაუგეს ერთმანეთს.

ნიკალა ოსტატო - ასე მიმართავდა იგი მხატვარს.

მაგრამ ნიკალას ისე ეჭირა მასთან თავი, როგორც სწორს თანასწორთან.

ეს მას შემდეგ მოხდა, როცა შალომმა თავისი ფანქრით შესრულებული ნახატი აჩვენა.

“თუ ბევრი იმუშავებ შენგან კარგი მხატვარი დადგება“, - ასე უთხრა მაშინ ნიკალამ, ზოლო ცოტაოდენი ფიქრის შემდეგ დაუმატა: წარმოიდგინე თაფლით სავსე ქილა, წარმოიდგინე? ამ თაფლის გემოს გასაგებად მთელი ქილის შეჭმა სულაც არ არის საჭირო, ერთი წვეთითაც მიხვდები. ჩათვალე, რომ ის ერთი წვეთი შენი ნახატია.

ეს იყო დიდი ოსტატის განაჩენი.

შეიძლება ოდნავ გაზვიადებული, მაგრამ გულწრფელი. ამით ოსტატმა წაშალა ის ზღვარი, რომლის იქითაც იშვიათად თუ უშვებდა ვინმეს.

რა ხდება მის სულში?

რა ამოძრავებს?

მის გარშემო ცხოვრება მდორედ მიდის.

თითქოს საჩიხშია მოქცეული.

უკეთ - იმ ციფვს ადარებს თავს, რომელიც მბრუნავ ბორბალშია მოთავსებული. ეს მაიდანზე ნახა, შაპიტოს ცირკის გამართვამდე. ბრუნავდა ბორბალი. გარბოდა ციფვი. ეგონა - გარბოდა, სინამდვილეში ერთ ადგილას იდგა. ეს - ილუზია იყო - დამრთგუნველი და უსახური.

ერთი ხანი სოლოლაკში იხეტიალა.

იქიდან - მეგობარი ჰყავდა მიხაკა, - ხარფუხში გადაინაცვლა.

დამწუხრებული დახვდა ოჯახი. მიხაკა სამი დღის წინათ დაესაფლავებინათ. სულ ერთი მანქანა დაკინკილობდა მაშინდელ თბილისში. სწორედ ის მანქანა დაჯახებოდა.

ამან კიდევ უფრო დაუმძიმა გული.

იჯდა ხის ტახტზე და მიხაკას დედის მოთქმას უსმენდა.

კარგი მეგობარი იყო, – ამოიოხრა შალომმა. – საწყალთან გამოსამშვი-
დებლად მოვედი...

მგლოვიარე ქალმა თავსაფრით ცრემლები ამოიმშრალა.

მიღიხარ სადმე? – ჰკითხა.

- აქ ფეხი ვერ მოვიდგი. ვისი იმედითაც წამოვედი, იმნაც ხელი მკრა.

- აბა, რას აპირებ ახლა?

- წავალ ჩემბთან, ახალციხეში...

გზის ფული თუ გაქვს? – მორიდებით ჰკითხა ქალმა.

შალომი სათქმელს ჭეჭკავდა.

რაც ფული ჰქონდა, უკანასკნელ გროშამდე ნიკალასთან ერთად გახარ-
ჯა. ფარდულის მეპატრონემაც, – ვალი აქეთ გაქვს, სამუშაო რომ გამიცდინე,
ზარალში ჩავევარდით.

უთხრას ეს მიხაკას დედას?

ყველაფერს დავიჯერებდი, – თქვა, – მიხაკას სიკვდილს კი არა...

ამოწყდეს ჩემი დამაწყევარი. – ისევ აცრემლდა ქალი.

არ მოეშენენ. ასადილეს. მიხაკას რამოდენიმე ახალი პერანგიც გაუხ-
ვიეს, ცოტაოდენი ფულიც აჩუქეს, – მიხაკას ძმასავით უყვარდი, მისი სულის
მოსახსენებლად ორი ჭიქაც წაუქციეო....

ასეთი იყო ტფილისი. ტკბილიც და მწარეც...

ჩანართი განსჯისათვის. “ქართლის ცხოვრებაში» – მოხსენებული
კოდისწყაროელი მწიგნობარნი, ხოფმის კანანელი მთარგმნელი და ბოდბელი
მღვდელნი აღსანიშნავია, რადგან მათ თავიანთ დროს ქართველ ებრაელთ
ცხოვრების ასპარეზზედ მნიშვნელოვანი ადგილი უნდა სჭეროდათ. ამ
მნიშვნელობას მათი მოხსენებაც აჩენს ცხადად. კარგად ვიცით, რომ ასეთ
პირთა რიცხვი ებრაელთა შორის ყოველთვის ყოფილა, რადგან იგინი მათის
ცხოვრების აგებულებისათვის აუცილებელს საჭიროებას შეადგენდნენ. ერთი
მწიგნობარი და მთარგმნელი პირის სივდილის შემდეგ სხვა პირი იჭერდა
ადგილსა. ანდა მოგახსენოთ, რომ ასეთ მწიგნობართა თვით ქართველებზედაც
დიდი ზეგავლენა ექნებოდათ, რადგანაც იგინი საქართველოს სამეფო
გამგებობისაგანაც პატივცემულნი იყვნენ. აღსანიშნავია აქ ის გარემოება, რომ
თვით ებრაელნიც იმავე თავიდან დიდად ესიყვარულებოდნენ ქართველთ და
საქართველოს ისე უმზერდნენ, როგორც თავიანთ ძველ სამშობლოს. ამიტომაც
არის, რომ ებრაელი იმავე თავიდგანვე თავიანთ თავს ქართველ ებრაელს
უწოდებს».

დროთა განმავლობაში საქართველოში ებრაელთა რაოდენობამ კლება იწყო, მაგრამ ეს გამოწვეული იყო არა რაიმე შემაწუხებელი პირობებით, არამედ სხვა ობიექტური მიზეზების გამო.

უდიდესი პატრიოტიზმისა და რელიგიურობის მიუხედავად, არ შეიძლებოდა გამოირიცხოს ბუნებრივი ასიმილაცია. ბევრ სხვა საბუთთან ერთად ამაზე მეტყველებს ერთნაირი გვარები და ქართულ გვართა შორის ებრაული ძირების არსებობა.

კავკასიის ქვეყნებიდან პირველად ებრაელები საქართველოში ჩამოვიდნენ და დასახლდნენ. შემდეგ გადასახლდნენ ისინი კავკასიის, და საერთოდ, აზიის სხვა ქვეყნებში. ეს გამოწვეული იყო არა მათი შევიწროვებით, არამედ ებრაელთა კომერციული შნოთი და აღორძინების ლტოლევით. ამას მოწმობს ის, რომ ებრაელები “ქართველ ენას ძველთაგანვე შესწვევიან. მათ სამშობლო ენას ძველთაგანვე ქართული ენა შეადგენდა... ენის გარდა ესენი ითვისებდნენ ქართულ ტანსაცმელს, გარეგან ყველა წესებს და ჩვეულებებს. საქართველოდან ებრაელები, საცა კი სახლდებოდნენ, ყველგან მათ მიჰქონდათ ქართული ენა, ქართული ტანსაცმელი“.

შალომ (შლომო) კობოშვილი ახალციხეში დაიბადა.

ეს იყო 1876 წელს.

რა დახვდა მას ქვეყნად მოვლენის შემდეგ?

ებრაელის ჯიში, უკიდურესი სიღარიბე და საოცრად მორწმუნე მამა – იოსები.

მშრომელი კაცი იყო იოსები, მაგრამ ვერა და ვერ გაიმართა წელში. თავად გაუნათლებელი იყო, მარტივი შეხედულებით. ასე ზრდიდა შვილსაც. შინ იშვიათად ხედავდნენ. სიღარიბემ და ხელმოკლეობამ ერთხელ რომ აჰკიდა მძიმე ხედრის ტვირთი, ვერა და ვერ დადგა ფეხზე. უმეტეს დროს ოჯახის გარეთ ატარებდა. ამიტომ იყო – ყურბათი – მისი საქმიანობის ეს კნინობითი განსაზღვრა სიცოცხლის ბოლომდე გაჰყვა. ახალციხელი ებრაელები სწორედ ამ სიტყვით მოიხსენიებდნენ სხვა მხარეში მოჯამაგირედ ან სამუშაოდ წასულ კაცს. მისი გზები უჩვეულოდ დახლართული იყო: თბილისი, არხუმი, ბათომი, ქუთეისი, ხაშური... გურია... ჩარჩობდა. ჯარისკაცების ნახმარი ტანსაცმლით ვაჭრობდა სოფელ – სოფელ, ხან სხვადასხვა საოჯახო წვრილმანით დაეხეტებოდა ქალაქ – ქალაქ...

მამის არყოფნას ოჯახი მძიმედ განიცდიდა. დედა წელებზე იდგამდა ფეხს, სიღარიბე კი მათი ისედაც გასაცოდავებულ მიწურის ყველა კუთხეში იჯდა და სევდას ამძაფრებდა.

იოსები იშვიათად გამოჩნდებოდა შინ.

წლის მანძილზე ორჯერ თუ სამჯერ მოინახულებდა ოჯახს. ან, ახალციხეში მომავალ მასავით ყურბათად გასულ ახლობლებს ატანდა სანოვაგებსა და ფულს.

ასე იყო თუ ისე, მთელი სიძმიმე ქალბატონ — ხანას სუსტ მხრებს აწვა.

ასე ერქვა შალომის დედას.

კეთილშობილი ქალი იყო, მოამაგე და მზრუნველი. თავად გაჭირვებაში მყოფი მანც ახერხებდა უფრო უმწეოთათვის ხელის გამართვას, გამხნეებას.

არავის ახსოვდა როდის გამოჩნდა ებრაელები ახალციხეში.

მოხუცები ათასნაირ ვარაუდით ამაგრებდნენ თავიანთ ჩამოსახლებას, საიდან მოვიდნენ, როგორ მოვიდნენ, რამ განაპირობა მათი დასახლება სრულიად უცხო გარემოში, დაჯერებულად ვერავენ გეტყვოდა. დასახლებას მდინარე — ფოცხო ჩაუდიოდა. სწორედ მის სანაპიროზე აღმოცენდა ებრაელთა უბანი. გამორჩეული დასახლება იყო, ეროვნული თვისებებით, მენტალიტეტით, პირველყოფილი სიწმინდით. ეს კი თაობიდან თაობას, ოჯახიდან ოჯახს გადაეცემოდა. ოდნავი გადახრაც კი სასტიკად ისჯებოდა. სწორედ ეს სიმკაცრემ და ღვთისმოშიშობამ შეინარჩუნა მათი სულიერი სიწმინდეც.

ჩანართი განსჯისათვის. ზაქარია ჭიჭინაძეს თუ მოვიშველიებთ, საქართველოში ურიათათვის ძველთაგანვე სთარგმნეს მოსეს სჯულისღება ანუ “ურთული კანონი” და საქართველოს ურიათათვის დააარსეს. საქმე ისე ყოფილა მოწყობილი, რომ ძველთაგანვე ურიათა საქმე ამ სჯულის წიგნით გაირჩეოდა და არა საქართველოს სამეფოს კანონთ კრების ძალით. როგორც სჩანს, ურთული სამართლის წიგნი ძველთაგანვე უთარგმნიათ საქართველოს ურიათა მღვდელთმთავრებს.

“მოსეს სჯულის” შესახებ ვიტყვი, რომ იგი საქართველოს ებრაელთათვის შემდეგ საუკუნეებში უმნიშვნელო იყო, მათი ავკარგიანობა ამ “სამართლის წიგნით” აღარ განიბჭობოდა, არამედ საქართველოს სამეფოსვე კანონმდებლობით. თუმცა კანონმორჩილი ებრაელობა იშვიათად ჩადიოდა დანაშაულს. ეს ტენდენცია დღემდე მოდის.

დადგა ჟამი, როცა ხანამ — ოჯახის დედამ შვილი საგულდაგულოდ გამოაწყო, გაჭირვებით მონაგარი — სწორედ ამ დღისთვის გადანახული — ერთი ბოთლი მაგარი არაყი, კარგა მოზრდილი შაქრიგულიანი ქადითა და ერთი ვერცხლის მანეთიანით რვა წლის შალომი ხედერში წაიყვანა.

“მასწავლებელ“, როგორც მაშინ ეძახდნენ ხედერის – ებრაელთა რელიგიური სასწავლებლის თავკაცს, - ხანამ ხანუკას ბიჭისთვის ზედაც არ შეუხვდავს. დედას მორთმეული თითქოს ეცოტავა, ამზერით დალო მაგიდაზე.

- შენ იოსკას ქალი არ ხარ? – ჰკითხა.

დედამ თავი დაუქნია.

შალომს მაშინვე არ მოეწონა იგი.

დედის კალთას ჩააფრინდა, აქედან წამიყვანო.

- ხომ უნდა ისწავლო? – დაყვავებით უთხრა დედამ. – შენი ტოლებიც აქ არიან, შენთან ერთად, ასე რომ, მარტოდ არ ივრძნობ თავს.

ნუ დარდობ, ხანა, – ძლივს გაისხენა სახელი ხანამ ხანუკამ. – ყველაფერს ვიღონებთ, რომ კარგი თაღმილი დადგეს. თაღმილი კი მოწაფე ყოფილა – მერე მიხვდა ამას შალომი. როცა პატარა უყურადღებობისთვისაც მწარედ გაგწკებლავდნენ. გაგწკებლავდნენ და თუ კენესა დაგცდებოდა, უფრო გიმატებდნენ. აი, ასეთ კაცს ჩააბარეს შალომი... უსულგულოსა და ბედის ირონიის გამო ხახამად დაყენებულს.

იგი მკითხავე იყო და ჯადომახერიც.

შელოცვებითა და თილისმებით იყო განთქმული, გაუნათლებელ ადამიანებს ყოველგვარი სენისა და სიავისაგან განკურნებას პირდებოდა.

ალეებითც – ებრაული ანბანიც თავისი შედგენილი ჰქონდა. შალომსაც ერგო ასეთი ალებეთი. ყდაზე ხახამმა ცხენიანი კაცი დაუხატა, “ხომ იცი ეს რას ნიშნავს?“ – უთხრა, როცა თავისი დაწერილი ანბანი მაიწოდა. – დედაშენს უთხარი, ერთი ქადა კიდევ გამომიგზავნოს... შენს “დაგონიერებას“ და “შკერნალობას“ სჭირდება.

ჯერ ის პირველი მოტანილი ქადა გულს უწვავდა ბიჭს, აბა, ვინ გაასინჯებდა ასე საგულდაგულოდ გამზადებულს და ძღვენადმისატანს!.

ვეტყვი. – უთხრა შალომმა, მაგრამ კარგად იცოდა, რომ დედა ვერ შეძლებდა ამის გაკეთებას. ის თავი შაქარი, რომელოც ქადას მთელი ღირსება იყო, მამის ჩამოსვლასთან ერთად გამოჩნდებოდა ოჯახში, მაგრამ როდის მოხდებოდა ეს, დანამდვილებით არავინ იცოდა. ყველაფერი იოსების სარფიან გარიგებაზე იყო დამოკიდებული.

შალომს კი ჯერჯერობით “ალაბეთი“ უჭირავს ცხოვრების გზამკვლევად და ხარბად ითვისებს.

ალღოიანი და ბეჯითი მოწაფე გამოდგა.

სწრაფად შეითვისა ხანამ ხანუკას ნაბოძები “დედა – ენა“ მაგრამ ლოცვებზე რომ მიდგა საქმე, თითქოს ყრუ კედლის წინ აღმოჩნდა. მისთვის გაუგებარი იყო ძველ ებრაულ ენაზე შედგენილი ლოცვანი, ხოლო რაც გაუგებარი იყო, მისი დაზეპირებაც გაუჭირდა.

მრავალ ლოცვებს შორის “სუფრის კურთხევა“ არის.

- აბა, იოსებას ბიჭო, წამიკითხე რა ისწავლე...

ბიჭმა სხვა ლოცვაზე გადაშალა გვერდი.

ეს უნებლიე შეცდომა იყო.

გაცეცხლდა ხანამი, მარა რა გაცეცხლდა! თითქოს დადარაჯებული იყო, როდის შეცდებოდა პატარა შალომი. სილა ისე მაგრა გააწნა, ბიჭმა სიმწრისაგან წამოიკვილა.

რა გაკვივლებსო! – კიდევ უფრო გაბოროტდა ხანუკა.

- კივილი ჯერ შენ არ გინახავს, როგორი უნდაო, და უფროს მოწაფეს “ხალიფას” – ასეთი იყო ხანუკას “სკოლის” იერარქია, უბრძანა, – შალომი ფალახაზე აიყვანეო.

ფალახაზე აყვანა უმძიმესი სასჯელი იყო.

მელამედი – ხანამი ხანუკა დოინჯემემორტყმული იდგა, თვალებს აბრიალებდა.

ახლა გეტყვით, რა იყო ეს ფალახა – გრძელი კეტი მასზე დამაგრებული თოკით. როცა ხალიფამ შალომი თვალისდახამხამებაში იატაკზე დააწვინა, ხელები შეუკრა და წაღები გააძრო, შალომის ფეხები თოკის მარყუჟში აღმოჩნდა. ორმა მოწაფემ კეტი დაატრიალა. თოკი კეტს დაეხვია და შალომის ფეხები ჰაერში გამოკიდებული აღმოჩნდა. შალომი ვერ მიხვდა, რა დატრიალდა მის თავს, მაგრამ როცა შიშველი ფეხის გულზე ჯოხი მოუნაცკელეს, თვალრიდან ნაპერწკლები გასცვივდა და გონება დაკარგა... მაგრამ იყო კიდევ სხვა სადამსჯელი წესები. მალკუტი – ერთგვარი რიტუალური როზგები. “ცოდვის” გამოსასყიდი ორმოცი როზგა... ჰათარა – ცოდვის შენდობა. და კიდევ ყველაზე საშინელი – ხერემი. ეს ანათება იყო თორის კანონის დარღვევისათვის. თითქმის თემიდან მოწყვეტასა და განდევნის მსგავსი.

შალომს სახეზე წყალი მიასხეს...

თვალი გაახილა, თოკისაგან და კეტისგან თავისუფალი იყო, მაგრამ ფეხები რუმბივითა ჰქონდა. საშინლად ტკიოდა. ხანუკა თავის ოთახში გასულიყო. შალომი ძლივს წამოაყენეს. არ უტირია. დამკირებისა და აუტანელი ტკივილისაგან ცრემლი გაშრობოდა.

შინ ბავშვებმა მიიყვანეს.

დედამ, შეხედა თუ არა, მაშინვე მიხვდა ყველაფერს.

მაგრამ სიტყვა არ უთქვამს.

სამაგიეროდ შალომმა თქვა:

წყველი ხანუკა! სასიკვდილოდ გამიმეტა!

ეს იყო და ეს. ხანამ ხანუკას ხსენებაც არ იყო მათ სახლში. ერთი კვირა აცალა დედამ. ორი კვირა ფიჭობდა, – გაუკლის, დაავიწყდებაო, მაგრამ ხედერში მიღებული ტკივილი ღრმა აღმოჩნდა. სულში მოუშუშებელ ნაჭდევად დარჩა.

მაგრამ ახალციხეში იყო სხვა ხედერი.

მისი “მასწავლებელ,” ხანამ ფანხა გახლდათ. დიდი ხვეწნა მუდარით შალომი ახლა ამ ხედერში გაამწესეს.

ხანამ ფანხასი არ აკეთებდა თილისმებსა და ჯადოებს.

თითქოს შედარებით ღმობიერი ჩანდა.

მაგრამ მისი “სწავლა-აღზრდის” განრიგი არაფრით არ განსხვავდებოდა სხვა ხედურისაგან.

ეს ახალი აღმზრდელი, როგორც მაშინ ეძახდნენ “მელამედი” კეტსა და თოქს არ იყენებდა, მაგრამ – წკეპლა? გაგისხარია. უხვად ურიგებდა შეეირლებს.

ამ გაწყეპლვა – ლოცვაში ოთხი მძიმე წელი გავიდა. სიბუღვილი და ზიზლი, აი, რა ისწავლა შალომმა. ეს იყო ბნელში სიარულის წლები, სადაც ყოველ გაუფრთხილებელ ნაბიჯზე გსჯიან და ტკივილს გიმატებენ.

ერთ დღესაც, – მორჩა, აღარ წავალ სკოლაში!

დედას ახლა მართლა შეეშინდა, ბიჭმა რაიმე უბედურება არ აუტეხოს თავსო, თანაც – ოჯახს სულ უფრო უჭერდა მარყუჟს ხელმოკლეობა და უსახსრობა.

საგონებელში ჩავარდა ოჯახის უფროსი იოსები. დედა კი უნიათოდ ასავსებდა ხელებს. როგორც იქნა, მოიძებნა გამოსავალი.

ბათუმში გაგავზავროთ, მამიდამისთან...

სავაჭრო ქალაქია, თან მამიდას მოეხმარება ოჯახში, თან ხელობას ისწავლის.

ჭუჭყი, ტალახი და გადაუღებელი წვიმა. ასეთი დახვდა შალომს მაშინდელი ბათომი.

თოლიები!

აი რა დაინახა მან პირველად:

იღვა განთიადის ჟამი და ცა თოლიებით იყო სავსე.

ეს იყო სხვა სამყარო.

მოფუსფუსე ნავსადგური.

ხორხოციტ ჩავლილი მეზღვაურები, მაწანწალა ბიჭების მთელი ხროვა. შალომი ვერც მიხვდა, რა შეუმჩვენელად აღმოჩნდა მათ გარემოცვაში. საიდან გაჩნდი? – ჰკითხეს.

ახალციხიდან.

- ეს რა, ქვეყანაა?

საქართველოა.

- ფული გაქვს?

- აბა, საიდან!...

- უფულოდ ვინ გამოვიშვებდა ამ სიშორეზე! – დაეჭედნენ ბიჭები. თევზისა და კიდეც რალაც სხვა სიმყარალის სუნი ასდიოდათ. კედელთან მიაწყვიდეს და ჯიბეები ამოუბრუნეს. წაღებიც გააძერეს და დაფერთხეს. მართლა არაფერი ჰქონია!

- სახლი გაქვს?

არა.

აბა, რა გინდა ბათუმში? რამ ჩამოგადლო?...
შალომმა გულწრფელად თქვა ყველაფერი.

ჩვენებური ყოფილაზარ,- ერთმანეთს გადახედეს ბიჭებმა. - ჩვენნაირი, ჩვენც არაფერი გავგაჩნია.

მერე ზღვის პირას, ქვებზე ისხდნენ.

პური, ყველი, რამდენიმე თავი ხახვი. აი, რით გაუმასპინძლდნენ უცხო მხრიდან ჩამოსულ ბიჭს. ზოგი ბერძენი იყო, ზოგი –სომეხი, ზოგი აჭარელი... შალომმა გონებაში გადაითვალა: შეიძინი იყვენ, ცხოვრებისგან გარიყუნნი, ასაკით განსხვავდებოდნენ, მაგრამ ერთმანეთს “დოსტებად“ იხსენიებდნენ.

იყავი ჩვენთან! - შესთავაზეს. ბურუნ-ტაბიეზე გემი გამოორიყა ზღვამ, ახლა უპატრონოა და ჩვენ დავისაკუთრეთ.

შენთვისაც მოვძებნით ადგილს.

შალომმა არ იცოდა, რა იყო გემი.

აუხსნეს, ეს წყალზე მცურავი სახლია.

მერე წყალში უნდა ვიცხოვროთ?

გემი ნაპირზეა. ზღვამ გამოორიყა. აქ იცი როგორი ტალღებია ზოლმე?

ცას წვდება.

ეს იყვენ პირველი ნაცნობები.

პირველი – მეგობრები.

არტუმა, იანგული, ხუსიკა, აზიზა.

რუსის ბიჭი – სლავიკა, ძლივს რომ ამტერევედა ქართულს და ყელი ჭრელი ნაჭრით ჰქონდა შეხვეული.

რით ირჩენთ თავს? –იკითხა შალომმა.

პორტს ვუყურებთ.

ეს რანაირი სამუშაო... – გაიცდა შალომი.

- არ ვემდურით, რაც ცუდად დევს, იმას ვისაკუთრებთ!

ბიჭებს ეშმაკურად უელავდათ თვალები.

ვერ იტყოდი, რომ ცუდად ეცკათ.

მაგრამ მოუვლელები რომ იყვენ, აშკარად ეტყობოდათ.

მშობლებიც გემზე ცხოვრობენ? – მორიდებით იკითხა შალომმა.

- ჩვენი მშობლები? –გაიკვირვეს ბიჭებმა. ერთმანეთს გადახედეს. არა, ჩვენი მშობლები სხვაგან არიან... სხვადასხვა კუთხეში...

აბა, როგორ ცხოვრობთ ასე?

- ჩვენ ჩვენი თავის პატრონი ვართ! – მიხვდნენ, რასაც გულისხმობდა მათი ახალგაყნობილი ყმაწვილი. – ასე მოგეწონს... ხანდახან მატარებლითაც ვმგზავრობთ...

- ვიცი, მატარებელი, - თქვა შალომმა. - მეც ვმგდარეგარ მატარებელში. დალლილი ხარით ქშინავს, მაგრამ მინც გარბის.

ბიჭებმა მამიდას სახლამდე მიაცილეს შალომი.

ეს სახლი ჭაობის მხარეს, ბაზართან ახლო იდგა.

ერთმანეთზე ახირხლული ქონმარები...

ვიწრო ქვაფენილი, ურმებითა და დროგებით გადატენილი. გასაყიდად გამოტანილი ტომრები: ხორბალი, სიმინდი, თუთუნი, ღვინო... ათასნაირი ხილი...

აბა, კარგად იყავი! - უთხრეს ბიჭებმა. - გახსოვდეს, თუ რამე არ მოგეწონა, იცი, სადაც უნდა მოგეძებნო...

მამდა ძალზე თბილი და მზრუნველი ქალი იყო. შალომიც გამრჯე და დაუხარელი. შინაურ საქმეებში ეხმარებოდა, ამ თვისებათა გამო იგი მალევე შეითვისეს.

თითქოს პატარა ოჯახი იყო, თითქოს კულის ერთი მოსაქნევი სახლი იყო, მაგრამ საზრუნავი მრავალი ჰქონდა. აგერ ჭერი იყო შესაკეთებელი, აგერ იატაკში ფიცარი ჩავარდა. დღეში ორჯერ - საჭმელი უნდა მოეტანა აბრამა ძიასთან. მისი ღუქანი სახლიდან საკმაოდ შორს იყო. ჯერ საუზმე, მერე-სადილი... აბრამა ძია უთქმელი კაცი იყო. არ უყვარდა ბევრი გაკითხვ - გამოკითხვა, მაგრამ ერთხელ, სადილობის დროს, თვალი გაუსწორა: სწავლაზე თუ გიფიქრია?

სწავლა შალომის ოცნება იყო.

იმდროინდელ ბათუმში რამოდენიმე სკოლა იყო.

კვითხავ ნათესაებს, იქნებ გავახერხოთ რამე... თქვა აბრამამ, მაგრამ კეთილი ნათესაების ცდას, ყოველთვის ზერგილი დახვდა. "ვერ მივიღებთ, ადგილი არ გვაქვს", - იყო ცივი პასუხი. ნამძვილ მიზეზს არავინ არ ამბობდა, მაგრამ რა მიზეზდრა უნდოდა, - ებრაელისთვის იმდროინდელ რუსული ყალიბით გაწყობილ სკოლებში ადგილი არ ჰქონდათ.

აი, მაშინ გაახსენდა შალომს თავისი ახალგაცნობილი მეგობრები. ჩენი თავის პატრონი ჩვენ ვართო...

მას ოცნების ფრთები შეაჭრეს.

ბოლმა ახრჩობდა.

ღამდამობით საშინელი სიზმრებისაგან შეშინებული იღვიძებდა. ადრე დგებოდა. ზან სანაპიროზე დაეხეტებოდა, ზან სადგურში უყურებდა მოფუსფუსე ხალხს. ვაგზალს თავისებური მიზიდულობა ჰქონდა.

რალაცის იმედი კიდევაც ჰქონდა.

კიდევ...

მერე ეს იმედი მამიდამ და აბრამა ძიამ ცოტათი გაუმარეს - წიგნები მოუტანეს. "დედა-ენა", "რუსკოიე სლოვო", "არსენას ლექსი"... მასწავლებელიც მიუჩუნეს. ეს სანდომიანი სახის შუახანს მიტანებული ქვრივი ქალი იყო. ანბანი მან შეასწავლა.

ანბანი ის მუხტი აღმოჩნდა, ერთბაშად ყველაფერი, რომ შეცვალა მის სამყაროში. რამდენიმე თვეში ისე გაიწაფა, უკვე თავისუფლად კითხულობდა

საყმაწვილო ჟურნალს. განსაკუთრებით ნახატებიანი წიგნები და ჟურნალები იზიდავდა... მერე ქალაქის ყველა აბრა მისი უტყვევი გამომცდელი გახდა: რუსულადაც და ქართულადაც თავისუფლად კითხულობდა.

ერთხელაც მამიდას სთხოვა, აქ ახლო, სანაპიროზე უდღემამო ბიჭები ცხოვრობენ... ქადა გამომიცხვე, მინდა გავუმასპინძლო...

მამიდამ ჯერ ეჭვით შეხედა ამ თხოვნას.

ეს ბიჭები საღლა გაიცანიო...

მაგრამ სურვილი შეუსრულა.

ქადას ჭადი, ყველი, კიტრი და პომიდორიც მიაყოლა... გამოუკრა ფუთა და, ჭიშკართან მისულს მინც დააწია სიტყვა: შენი ჭირიმე ფრთხილად იყავიო...

ბურუნ-ტაბიეს კონცხზე, ვერ იპოვა ზღვის გამორიყული გემი...

საშინელი ამბავი გაიგო, -ერთ ღამესაც, დიდ ტალღებს გემი ისევ უკან ჩაუთრევია თურმე...

პატარა გემი იყო.

ერთანძიანი, ბარკასის ტიპისა.

მერე ბიჭები?

ყველანი დაილუნენ... -თქვა სანაპიროს მეთვალყურემ.

ეს კარგახნის წინათ იყო, შვილო...არ გაგვიანა?

სანაპიროს მეთვალყურე ჩია ტანის ბერიკაცი იყო.

მერე, წლების მერე გახდება ცნობილი, მისი ვინაობა: მემედ ბედია...

ბათუმიდან ფოთში რომ გადასცურა.

მხოლოდ ორი გეამი გამორიცა ზღვამ, -მანწაწალა ბიჭები იყვნენ, პატრონი არ გამოურნდათ. ისევ ჩვენ, მეთევზეებმა ვითავეთ მათი დამარხვა.

იცნობდი?

შალომმა თავი დაუქნია.

- აქაურს არ გავხარ, საღაური ხარ?

- ბათუმში რამ ჩამოგიყვანა?

მამიდასთან ვცხოვრობ და ვსწავლობ.

- ამ ბიჭებთან რა გინდოდა?

ხანდახან ეხდებოდი, არაფერს მიშაეებდნენ.

მეც არაფერს მიშაეებდნენ, იყვნენ თავისთვის. უბედური ბედისანი გამოდგნენ. მაგ ფუთაში რა გიდეეს?

- საჭმელია. ამ ბიჭებისთვის მომქონდა.

- რა გქვია?

შალომი...

გვარი?

კობოშვილი...

- მე ეს სანაპირო მბარია, მემედი მქვია. ბედია ვარ გვარად...

ბედია... ბედი... - გაიმეორა შალომმა. და უცებ მიხვდა, რაზეც ესაუბრებოდა

ბერიკაცი... პატარა მაწანწალა ბიჭები... გემი ზღვამ ჩაითრია... ღამე იყო. ეტყობა, ბიჭებს ეძინათ... თორემ ცურვა ყველამ კარგად იცოდა... ზანდაზან მეც მეხმარებოდნენ – მოცურავეებს უყურებდნენ... ახლა აღარც გემია, აღარც ბიჭები. საფლავი დარჩა მხოლოდ. ეგე, წყალგამყოფის ახლო რომ ბორცვია, იქ დავმარხეთ... ქალაქის თავმა მომცა ნება...

ორი საფლავი...

თეთრი კენჭებით მოფარული.

ეს სურათი საბუდამოდ ჩაიბეჭდა შალომის გონებაში...

- უცნაურია, -თქვა ბერიკაცმა, - თოლიები იშვიათად ჯდებიან ნაპირზე... მაგრამ ხშირად ვხედავ – დილაობით ორი თოლია ზის ამ საფლავებთან... ყოველთვის – ორი...

ახლაც ხედავ? ორი თოლია ზის...

“იქნებ ისინი თოლიებად იქცნენ?” – გაიფიქრა შალომა.

ღირიკული ჩანართი: ამბობენ, უკვე მოხუცებული შალომი ხშირად ახსენებდა ბათუმს... ახსენებდა ზღვას, რაღაც გემს, რომელიც გამძინვარებულმა ტალღებმა ჩაითრია სიღრმეში... ახსენებდა პატარა ბიჭებს... ზღვის ტალღებში რომ დაინთქმნენ. ეგონათ, ეს ხილვა ჰქონდა, ბავშობიდან გამოყოფილი და გონებაში განუხორციელებელ სურათად წარმოსახული.

იგი ხშირად ავადმყოფობდა.

მნახველიც და მომკითხავიც ბევრი ჰყავდა.

ერთხელაც თავის ერთ მეგობარს ჰკითხა:

- როგორ ფიქრობ, ადამიანი სიკვდილის შემდეგ შეიძლება თოლიად იქცეს?

მაქამდე ჯერ კიდევ დიდი დროა. – გაუღიმა მეგობარმა.

მაინც?

არ ვიცი.

მე კი მჯერა. მე მინდა თოლიად დავბრუნდე!

ბათუმის სკოლა შალომის მთელი ცხოვრება მოგზაურისას გავდა. სამწუხაროდ, მას არ დაუწერია თავისი ბიოგრაფია,

თორემ იგი სავსე იქნებოდა გეოგრაფიული სახელებით. საოცრად გაუგებარი მარშრუტით განპირობებული: ტფილისი, ბორჯომი, ხაშური შუა-აზია, სტამბოლი, ისევ ტფილისი, ბათუმი, პიატიგორსკი... და ყველგან საშოვარისა და ნავსაყუდელის ძებნა. არ იქნა და ვერ მოიღვა ფეხი. როგორც აგორებული ქვა ვერ მოიკიდებს ხავსს. მაგრამ მის ცხოვრებაში იყო ერთი ნათელი წერტილი: ბათუმური სტამბა. ლითოგრაფიაზე მომუშავე ოსტატი და მისი გაკვეთილები, მერე, წლების მერე, თითქმის ექვსი ათეული წლით დამძიმებული ზანდაზმული მამაკაცის ბავშობისდროინდელი ოცნების ხორცშესხმაში რომ მოეხმარა.

გზა ჭაობიდან (სადაც მამიდა ცხოვრობდა. ასე ერქვა ქალაქის ერთ – ერთ უბანს) აბრამა ძიას ღუქნამდე, საკმოდ შორი იყო. (თუ საერთოდ სიშორე ეთქმოდა, ერთ მუჭაში მოქცეულ პატარა ქალაქის ნებისმიერ უბანს). ამ გზაზე მან უჩვეულო წარწერიანი დაბალი შენობა აიგულა. რამდენჯერაც ჩაუვლიდა, ყოველთვის გამოცანად რჩებოდა მის ფირნიშზე მოთავსებული წარწერა: “ტიპოგრაფია”. ვერ ამოხსნა ამ სიტყვის მნიშვნელობა, ფანჯრებიც დამუქული ჰქონდათ, თითქოს გარეშე თვალის მოსარიდებლად.

ერთხელაც კარი ღია დახვდა.

შეიხედა. საღებავის სუნი იგრძნო.

ღაინაზს რაღაც დანადგარი. დახშული, მაგრამ მწყობრი კაკუნი მოესმა. ხარიხას იქით კი ახალგაზრდა იღვა.

მაღალ მაგიდას დასჩერებოდა. მაგიდაზე ბრტყელი ქვა იღო. სწორედ ამ ქვაზე რაღაცას ხატავდა ახალგაზრდა. შალომს ვერ წარმოედგინა ასეთი რამ...

ქვაზე ხატვა!

მონუსხულივით მისჩერებოდა ახალგაზრდის მოძრაობას. მერე დიდინის მერე გაიგო, რომ ეს ლითოგრაფიული საამქრო იყო და შენობის სიღრმეშიც სტამბის დანადგარები მუშაობდნენ. ეს მწყობრი რიტმიც იქიდან მოდიოდა.

გინდოდა რამე? – ჰკითხა ახალგაზრდამ.

მან შესვლისთანავე შენიშნა უცნობი ყმაწვილი, მაგრამ მუშაობისთვის თავი არ გაუნებებია.

- არ შეიძლება? – გაწითლდა შალომი. თითქოს დანაშაულზე წაუსწრეს.

- უსაქმოდ, არა!

შალომს ახლა გაახსენდა აბრამისათვის მისატანი სადილი.

სადილი გაცივდებოდა უკვე! – გაუელვა ბიჭს გონებაში. – ეს რა მომივიდა!

ამის შემდეგ იგი უკვე თამამად ალებდა სტამბის კარს. შეიხედავდა, თუ ახალგაზრდას დაიგულებდა, შორიდან მიესალმებოდა. “ა, ეს შენა ხარ?” და მეტი არაფერი. თითქოს შეთანხმებულები იყვნენ. ჭაბუკი მუშაობდა. შალომი – შორიდან უთვალთვალებდა. იგი აღტაცებული აკვირდებოდა მხატვრის ყოველ მოძრაობას. ერთხელაც ჭაბუკმა ნება დართო: “შემოდი შიგ, ეტყობა, გაინტერესებს”, “კი”- მოკლედ მოჭრა ყმაწვილმა. “გინდა მხატვარი იყო?” – “კი” – ისევ დაუკრა კვერი. “რა “კი, კი” აგიტყდა, – გაიცინა ჭაბუკმა და ამით მათ შორის ყოველგვარი უხერხულობაც გაქრა.

“უფროსებმა თუ იციან, რომ მთელი საათობით სტამბასთან დგახარ?” შალომი გაყურდა. ესე იგი – არ იციან.

“ესე იგი ისინი ფიქრობდნენ, რომ სადღაც უსაქმოდ ფლანგავ დროს”. იმ დღეს შალომმა ისევ ცივი კერძი მიუტანა ძია აბრამას.

რა ხდება? – ცერად ამოხედა ბიჭს მამაკაცმა, - რაღაც გაწუხებს და არ მეუბნები.

ბიჭმა ყველაფერი წვრილად უამბო.

უამბო, ფოცხოს ნაპირას სილაზე დახატულ სილუეტებზე, ნახშირით მოხატულ კედლებზე, ქალაღზე გადატანილ ფესკიან თურქებზე, ყაბალახიან აჭარლებზე. მედროგე, რომელიც ყოველთვის მთვრალი იჯდა კოფოზე. იმ ოცნებებზე, რომელთაც წლობით ათბუნებს და თუ ნებას დართავენ, ტიპოგრაფიაში, ნაცნობ ბიჭთან ივლის, ხატვის დასაუფლებლად...

იფიქრა აბრამა ძიამ, ცოლთანაც ითათბირა და სტამბის უფროსთან გამოცხადდა. სტამბის მეპატრონე ვინმე მახარაძე იყო. ყურადღებით მოუსმინა.

“ამ ბიჭს მეც ხშირად ვხედავ ჩემს სტამბაშიო. რაკი ასე გულით უნდა, შევირდად ავიყვანო“... და იქვე გაამწესა ლითოგრაფიის საამქროში.

ხანმოკლე აღმოჩნდა შალომის ბედნიერება.

აბრამა ძიამ ახალციხეში წერილი აფრინა, — ბიჭი შევირდად დადგა ადგილობრივ სტამბაშიო... ეგონა, ამით გაახარებდა ხანასა და იოსებს.

მაგრამ იქიდან ქარიშხლიანი წერილი დაბრუნდა.

ეგ არაა ებრაელის საქმე.

ეს იყო ამ წერილის პათოსი.

ერთი სიტყვით, ხატვა და სასტამბო საქმე ცივი უარით გადაკეტეს მშობლებმა.

ეს იყო ის პირველი დარტყმა, მთელს მის ცხოვრებას მუქ ზოლად რომ გაჰყვა.

ბოგანოსავით დააბიჯებდა ამ ცოდვილ მიწაზე. იგი იმ მითიურ გმირს გავდა, რომელიც ხელისგულებში მოქცეული ნალვერდალით დააბიჯებდა ადამიანებს შორის. ადამიანები გაკვირვებითა და ამრეზითაც უყურებდნენ ასეთ ყოფაში მყოფს, მაგრამ მხოლოდ მან იცოდა, რატომ იტვირთა ასეთი რამ... ნალვერდალი... მას იმ დროისთვის ინახავდა, როცა საერთო, ადამიანთა საარსებო კოცონი მინაულებას დაიწყებდა და ახალი კოცონის დანთება იყო საჭირო. იგი გონებაში ხედავდა ამ კოცონს, უმეცრებით, უსულგულობით, ერთმანეთის გაუტანლობით, დალატითა და დაუფასებლობით თანდათან რომ კარგავდა სიფიცხესა და მხურვალეებას.

მთელი მისი შემოქმედება ის ნალვერდალი იყო, რომელმაც გვიან, მაგრამ მაინც შეძლო აბიზინება. შალომ კობოშვილი გვაოცებს და გვიბოლავს. ასე გგონია, იგი მთელი ექვსი ათეული წელიწადი სიბნელეში დააბიჯებდა ამ ნალვერდალთან ერთად. თითქოს რაღაც განგების კარნახით სული შთაბერა, ააგიზგისა და დიდ სამსჯავროზე გამოიტანა. ამოუხსნელია ეს ენიგმა, თითქოს შეუცნობელი არაფერია. მის ტილოებზე ჩვეულებრივი ცხოვრება — დანაწევრებული, ფრაგმენტული, მაგრამ ყოველთვის მინიშნებით სავსე ფერი. ფერი და ფონი. სწორედ აქ არის საძებარი მისი სათქმელის საიდუმლო.

აქ უადგილოა ეს შემოქმედი მოაქციო “პრიმიტივისტის” საჩურთში. უპრიანი იქნება თქვა, — განსხვავებული ან ორიგინალური. შეუძლებელია კობოშვილს სხვანაირად ეხატა, კლასიკური განათლებაც რომ მიეღო.

განგებამ განსაზღვრა მისი ბედიცა და შემოქმედებაც.

უნებურად გაახსენდება რუსო...

(ხანდახან ასეც მოიხსენიებდნენ კობოშვილს: “ჩვენი რუსო“) გახსენდება ვან გოგი, გოგენი, და კიდევ არაერთი “უცნაური” ბედის შემოქმედი. ისინი, ვინაც გვიან გამოიჩინეს თავი. უკეთ, გვიან გამოვიდნენ ასპარეზზე. ვან გოგი ოცდაათი წლის ასაკში სერიოზულად მოეკიდა მხატვრობას. გოგენი — ოცდათერთმეტი წლისა.

შალომ კობოშვილის შემოქმედებითი გაფურჩქვნა სამოცი წლის ასაკში დაიწყო.

რა ფენომენია ეს?

იქნებ იგი მთელი ცხოვრება ემზადებოდა ამ საბოლოო ნაბიჯის გადასადგმელად.

ფარულად ხატავდა.

მაგრამ ზღებოდა ზოლმე, ხატვით გართულს “ხაზეინი” დაადგებოდა. ამას საშინელ “ცოდვად” უთვლიდნენ. განაჩენი ყოველთვის ერთი და იგივე იყო. ხატვა ებრაელის ხელობა არ არის.

ისიც ხან ექსპედიტორი იყო, ხან ბაზარ-ბაზარ პირსახოცების დამტარებელი, ხანაც ნოქარი...

გვიან, ძალზე გვიან მიაგნო მან თავისი ცხოვრების საბოლოო ნავსაყუდეულს. ამ ნავსაყუდეულს ქართველ-ებრაელთა ისტორიულ-თონოგრაფიული მუზეუმი ერქვა.

რას შეიძლება შეადარო შალომ კობოშვილი?

იგი უფრსკულს გაგონებს, — რაც უფრო მეტად იძაბები და მის სიღრმეში გვინდა თვალის ჩაწვდენა, მით უფრო გიბრუვდება თავი.

ეს მისი შემოქმედებაა. გასაოცარი სიღრმითა და მძლავრი, მამაცური ფერებით.

ასე გგონია, მისი გმირები უკვე გარდასული ცხოვრებიდან, ჩვენი გვერდის ავლით, მიდიან მომავლისაკენ.

ეს დიდი შემოქმედის მომნ-უსხველობაა. უფლისგან ნაბოძები და ხელდასმული, გასაოცარია მისი თვითმყოფადობა.

ის, რასაც მისი მზერა წვდებოდა, ის რაც მას აღლევებდა და რისი გადატანაც სურდა ტილოზე, ყველაფერს ჩვეულებრივი ყოფიერების ელფერი აჰკრავდა. აქ თითქოს უჩვეულო არაფერია. ყველაფერი მარტივია, მაგრამ ეს სიმარტივე, ეს უბრალოება მაღალ სულიერ სიმდიდრისაკენ გვახედებდა, ეს უფლისკენ მიმავალი გზაა.

შალომ კობოშვილის, ახლა თამამად შეიძლება ამის თქმა, გენიალობის საიდუმლოც ეს გახლავთ. სამწუხაროდ, ჩვენ ყველას გვიან გაგვახსენდა მის მიერ დატოვებული განძი.

ეს თაობათა მემკვიდრობათა, მას განსაკუთრებული ზრუნვა და სათუთი ყურადღება სჭირდება..

უკვე ხანდაზმული იგი ენთოგრაფიულ მუზეუმში მიიყვანა განგებამ. დარაჯად დადგა, ეს არ იყო თავშესაფარის ძეგნა. ეს იყო მისი ბობოქარი ცხოვრების საბოლოო ნავსაყუდელი. ამ ნავსაყუდელს ჰყავდა თავკაცი – ილია პაპისმედოვი, მეცნიერი და დაუღლეელი მუშაკი. სწორედ მისი წადიერებით ერთ მძლავრ ყალიბში მოექცა ქართველ ებრაელთა განვლილი გზა. მათი ყოფა, მათი სულიერი მონაპოვარი.

და ამის შემდეგ ნუ დაიჯერებთ, რომ ბედი არ არსებობს!

სწორედ ბედმა მიიყვანა შალომი ამ მუზეუმსა და მის შესანიშნავ მოამაგესთან.

აქ, ენთოგრაფიულ მუზეუმში შალომმა თავისი ადგილი “დაინახა“. ჯერ – ფიქრში, მერე –ქმნილებებში.

ყველაფერი კი ჩვეულებრივად დაიწყო.

ერთ დილით, სამსახურში მისულ ილიას მოლბერტზე მოთავსებული დაუმთავრებელი სურათი დახვდა.

მას ვერ წარმოედგინა, რომ მისი ავტორი წლებით დამძიმებული, ის ჩუმი და ავადმყოფური შესახედაობის მოხუცი გახლდათ, მუზეუმის მეთვალყურეობა რომ მიანდეს.

ნახატი ახალბედას შესრულებულს არ გავდა.

ვისი ნამუშევარია? – იკითხა ილია პაპისმედოვმა. – რა, ჩემი არყოფნის დროს უცხო პირებს უშვებ?

უცხოს აქ რა უნდა? – პირიქით გაიკვირვა შალომმა.

- აბა, ამას ვინ ხატავს?

ილია აღტაცებული შეჰყურებდა შალომს

ადრეც ხატავდი?

ხანდახან, ჩემთვის ვხატავდი. ხან ფანქრით, ხან აკვარელით. ზეთით იშვიათად, ამას დრო უნდა. აქ კი ბევრი თავისუფალი დრო მაქვს.

შენ იცი, რას ამბობ? – მოხუცი დარაჯის ნამუშევარში იშვიათი ნიჭით დაჯილდოებული შემოქმედი დაინახა მუზეუმის თავკაცმა – რამდენი წლის ხარ ახლა?

სამოცის.

და ამდენი ხნის მანძილზე ასეთი შესაძლებლობის კაცი, ჩუმად იყავი?

- აბა, რა მექნა. რთული ცხოვრება მქონდა. არ მეცალა ამისთვის.

...მერე, არამარტო მუზეუმის თანამშრომლები, შალომისთვის სრულიად უცხო ადამიანები “ჭვრეტდნენ“ და “აფასებდნენ“ მის ნამუშევარს. დასკვნა ერთი იყო: პრიმიტიული სკოლაა, მაგრამ საინტერესო.

მაშინდელი არსებული დოგმებით ესეც დიდი მოწყალება გახლდათ.

ილია პაპისმედოვის შეფასება კი ყველაზე ნიშანდობრივი იყო.

ჩვენ ყოველმხრივ შეგიწყობთ ხელს, ასახე ჩვენი, ებრაელების

ცხოვრება... აგერ ჩვენი მუზეუმი. ჩათვალე, რომ შენს განკარგულებაშია. ძალზე მალე მუზეუმი გამოფენას მოაწყობს. ეცადე, ამ გამოფენაზე შენი ტილოებიც იყოს... აქ სხვა მხატვრებიც მოვლენ. ასე რომ, შესაძლებლობა გეძლევა, მათ შორის დაიმკვიდრო შენი კუთვნილი ადგილი.

ეს იყო ჟამი, როცა ქვეყანა არსებული წყობილების საიუბილეო თარიღის აღსანიშნავად ემზადებოდა.

შალომი ყურადღებით სწავლობდა მუზეუმში მომუშავე მხატვართა შემოქმედებას. მასში თანდათან იღვიძებდა ის ნაღვერდალი, ამდენხანს რომ სათუთად, ყველასგან ფარულად ატარებდა.

სწორედ ამ გაცოცხლებული ნაღვერდალის შუქზე შალომი გაფაციცებით მუშაობდა. დღეღამეს ასწორებდა. მუშაობდა რაღაც შინაგანი ჟინით ატანილი. თითქოს მოსასწრები იყო მის მიერ ჩაფიქრებულის ტილოებზე გადატანა.

ფანქარი.

აკვარელი.

ზეთის საღებავები.

ერთმანეთზე მიყოლებით ცოცხლებიან ბავშვობისდროინდელი სურათები... ეს ყველაფერი — ქართველ ებრაელთა ცხოვრება, ნანახი და განცდილი. თანდათან, ოღონდ მისეული ხედვით გადადიოდა ტილოებზე.

იგი არღვევს პერსპექტივის კანონებს, და ყველაფერი, რაიც მის კალამს ეკუთვნის, მხოლოდ მისეულია.

შალომ კობოშვილი.

თვითმყოფადი, როგორც თვითნაბადი ოქრო, რომელსაც ფასი არა აქვს.

იგი ხშირად იხსენებდა თავის ქორწილს.

ადამიანს სამი რამ აქვს ყველაზე ღირსასხოვარი: დაბადება, ქორწილი, გარდაცვალება. გარდაცვალებამდე ჯერ კიდევ შორი იყო.

იგი ბევრს მუშაობდა. თავისი ცხოვრების უბედნიერესი წუთები ტილოზე გააცოცხლა, გააცოცხლა მომავალი თაობისათვის.

მაშინ კი, მისი ქორწილის ჟამს შეირჩა ათი კაცი მინიანი. საგანგებოდ, მოსასხამში გამოწყობილნი.

ესეც ერთგვარი საქორწილო აქტია.

დაქორწინებულთა წარმოდგენა ღმერთის წინაშე და მათ შეუღლებას რელიგიურად დამოწმებული ათი კაცი — მინიანი ლოცვას ადავლენს უფლის წინაშე. ბედნიერებასა და ტკბილი ოჯახის დამკვიდრებას შესთხოვს.

შემოაქვთ პატარძლის მზითვი.

ქორწილი სასმელითა და ცეკვით იკიდებს ფეხს. თანდათან შედის ეშხში. ამ რიტუალიდან დილის საარია ყველაზე ნიშანდობლივი. საგანგებოდ შერჩეულ ახალგაზრდებს მოჰყავთ მტრედები, მათი გაფრენა ერთგვარი სიმბოლური ნიშანია ბედნიერი ოჯახის შექმნისა. ნეფე-პატარძალს ფეხით ცოცხალ თევზებს უყრიან, მაშინ ბედნიერებისაგან დაბანგული შალომი ამ საქორწინო რიტუალს ჩვეულებრივი ცხოვრებისეულ აუცილებლობად თვლიდა.

მაგრამ გვა ვლები, იგი შემოქმედებითი ჟინით ატაცებული ტილოზე გადაიტანს ახალგაზრდობაში განცდილსა და ნანახს. თურმე ყველა წერილმანი ახსოვდა. ეს ყველაფერი მის სულში იყო დაღეკილი და ამაღერებულ ფერებად აისახა მის ნამუშევრებში.

მერე დადგა სუქოთის დღესასწაული.

რელიგიური და ისტორიული დატვირთვის ფონი დაჰყვებოდა სუქოთს. რვა დღე გრძელდებოდა იგი, როგორც დადგმული სპექტაკლი. ეს იყო წინაწლებში დანთქმული სულების გამოხმობა და გახსენება. ჟამი ებრაელთა გამოსვლისა მიცარაიმიდან (ეგვიპტედან), როცა ისინი ცხოვრობდნენ მიწურებში. ისეთ მიწურებში, როგორიც სიდუნშჭირეში მყოფთ ჰქონდათ ახალციხეში დიდი იყო გამწენის მაღლი, თუ აქ შეჭამდი პურს, აქვე დაიძინებდი და ისწავლიდი თორას... გრძნობდი, როგორ გადაეცემოდა სიცოცხლისა და უფლის სიყვარულის მუხტი ერთი ადამიანიდან მეორეზე... და ასე უსასრულოდ.

მერე ქალების ცეკვა?

ქაბალური - ასე ერქვა ამ ცეკვას. ქალბატონების და საქალბატონების ნარნარი რხევა... და ამ წრეში მისი გულისწორი, მისი თვალები, მისი სიცილი. იყო კიდევ სხვა არანაკლებ ლამაზი ცეკვაც - საივო. იგი ზორუმის მსგავსი გახლდათ და ადგილობრივი ტრადიციების ელემენტებით იყო შეზავებული.

რაზე ფიქრობდა შალომი, როცა ქორწინების აქტის - ქეთუბის სცენა წარმოჩნდა მის მეხსიერებაში?

შემოდგომის ლამაზი დღე. იგი სწორედ მაშინ ჩავიდა ტფილისიდან ახალციხეში, გულდამძიმებული და გაურკვეველი მომავლით შემფოთებული.

თითქოს განგებამ გაატარა ამ ორდობეში, რომლის ერთ ეზოში, ხეხილით დაბურულ სივრცეში მზერამ ვაშლის კრფით გართული ქალიშვილი გამოიტაცა. მაღალი იყო ქალიშვილი. ლერწამივით აშვებული, სანდომიანი სახე, დახვეწილი ნაკვთები. შალომი დაიბნა, იმდენად ლამაზი და მომხიბვლელი იყო ხის ქვეშ მდგარი ქალიშვილი ღობეს გადაეელო.

ქალიშვილი შეკრთა, დაიბნა.

ლამაზ თვალებში გაურკვეველობა შემოკრთა.

- არ დამპატიჟებ? - ვაშლიან კალათზე მიუთითა შალომმა.
- ინებე, მაგრამ მამაჩამმა რომ დაგინახოს, გაჯავრდება.
- მაგას აეიტან, ოღონდ შენ ნუ მომაკლებ ღიმილს.
- თავხედი! - თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა ქალიშვილმა.
- მე კი ვიფიქრე, მოკრეფაში დავეხმარები მეთქი!
- ხარ ვითომ სრულ ჭკუაზე?
- რაც შენ დაგინახე, ალბათ არა...

– გეუბნები, წადი აქედან, თორემ მამაჩემს ვეტყვი, და მერე შენს თავს დააბრალებ ყველაფერი...

– ასეც მოვიტყევი! – ნიშნის მოგებით უთხრა შალომმა.

ეს იყო ის წუთი, როცა მის სულში ისევ გაიღვიძა ამღერებულმა ფერებმა. ნეტა, არ ესმის როგორ მღერის ჩემში ყველაფერი? – გაუელვა ყმაწვილს.

– მე შალომი ვარ. ახლა ჩამოვედი ტფილისიდან.

– გიცნობ, – დაიმორცხვა ქალიშვილმა.

– ჰოდა, როცა ჭკუასაც დავალაგებ და ყველაფერს ავწონი, მერე ჩემს ხალხს ელოდოს მამაშენი...

– გაგიჟდი?! – კეკლუცურად გააქნია თავი ქალიშვილმა.

– ალბათ, გაიღვიძა თავისი სითამამით გაცეცხულმა შალომმა და ლობის მეორე მხარეს აღმოჩნდა.

რა იყო ეს?

პირველი ნახვით შეყვარება?

შეიძლება იგი სწორედ ასეთ მზეთუნახავზე ოცნებობდა მთელი ცხოვრება?

ამ ოცნებამ მაშინ შეისხა ფრთები, როცა მომავალი პატარძლისათვის კაბის დაჭრის ცერემონიალი გაიმართა.

შალომს აქვს ასეთი ნახატი.

პატარძალი აბანოში შეჰყავთ... ესეც რელიგიურ რიტუალთანაა დაკავშირებული. ერთი შეხედვით – თითქოს ჩვეულებრივი ამბავია... მაგრამ მხატვარი ზედავს თანხმლებთა სახეებს... ეს ნიუანსების მთელი აკიღლა. რა უნდა მოხდეს აბანოში, განბანვა? საქართველოში ეს აღრიდანვე იყო მიჩნეული. აბანოში ზღებოდა მომავალი საპატარძლოს ნახვა. მომავალი ქმრის დედის, დისა და სხვა ნათესავი ქალის მხრიდან. აბანოში კარგად ჩანდა მომავალი ქალბატონის ფიზიკური მდგომარეობა... ტანი, მკერდი, ფეხები... ერთი სიტყვით, ყოველმხრივი შეთვალეობა ზღებოდა. იმდროინდელი გრძელი კაბა, ფურფუშელა ზედატანი და სხვა სამოსელი ვერ ქმნიდა მისი ქალური მონაცემების სრულ სურათს.

შალომისათვის აბანო სოციალური ფონია.

საპატარძლოს გადანახულებას, არანაკლებ მნიშვნელოვანი სცენა მოსდევს. მდიდარი ებრაელის ცოლი მიდის აბანოში, როგორც სოციალური ფუნების დაშორიშორება. ეს ცხოვრებაა. დაუნდობელი და მკაცრი კანონებით. საიდან მოდის ეს უსახური განწყობა?

ებრაელთა უბანი ახალციხეში თავისი კოლორიტით, ერთმანეთზე მიჯრილი ქოხმახებითა და ფუსფუსით დამოუკიდებელ თემს გავს. სინაგოგის ორი შენობა. გამორჩეული და თვალმისაცემია. თითქოს ხაზს უსვამს თავის სულიერ სიდიდეს. ზომ ასეთ სიღუხტირეში იყვნენ, მაგრამ სინაგოგის ასაშენებლად უკანასკნელი გროშები გაიღო ყველამ.

იგი ყოველთვის დაფიქრებული დადიოდა.

მხრებში ოდნავ მოხრილი — თითქოს რაღაც მოუშორებელი სიმძიმის ტარება არგუნა განგებამ.

მაგრამ ნაბიჯიც ყოველთვის გამოზომილი ჰქონდა. იშვიათად ნახევლით გაღიმებულს.

თუ რაიმე უხაროდა — ოდნავ მოჭუტულ თვალებში აციმციმებული ნაპერწკალით თუ შეიმჩნედა.

ადრიანი ზაფხული იცის ახალციხეში.

უკეთ — შუალამე გადავა თუ არა, ცა მაშინვე ფერადდება მტრედისფრად.

სწორედ ასე ადრიან დილით გაელვიდა ყვირილით.

შეშფოთებული წამოვარდა.

რა მოგივიდა?, — იკითხა დედამ.

არ ვიცი, — წაილულულა ბიჭმა. — ჩემში რაღაც ხდება.

ეს სიზმრის ბრაღია. — დაამშვიდა დედამ.

ბიჭმა არაფერი უპასუხა.

ღრო — გაფრენილი საუკუნენი.

მათ სიღრმეში ცეცხლში გახვეული ტაძრის ნანგრევები. ეს ნახუქედონოსონის ჟამია. ეს მისი მახვილი სპობს ერუშალაიმის მკვიდრთ. ეს ჟამი ქვეშეცნეულად ფეთქავს შალომის სულში. ღამლამობით, როცა მიწურის სახურავზე წევს თივაში მას უცნაური ხმები ესმის.

ეს შორეული წინაპრების ხმებია. ეს ხმები ქართლის მიწაზე ისმის. შუშდება და ნავლდება ტკივილი. აქ სხვა სამყაროა. სხვა ცხოვრების წესი. მაგრამ გასრულდა დენის ჟამი. ცხოვრება თავისას ითხოვს. ამ სამყაროში უნდა შეინარჩუნო სული და თვითმყოფადობა. უფრო მეტიც — მოინხმო წინაპართა საუკეთესო თვისებები. განავრცო და ახალი ტრადიციებით გაამაგრო.

ღაიძინე, — თქვა ისევ დედამ.

აქ, ყველაფერი სხვანაირია, — თქვა ბიჭმა.

სადღაც განთიადისეულ სივრცეში იკარგებოდა შალომის მზერა. იგი წარსულზე ფიქრობდა.

ეს თავისთავად მოხდა.

ადგა. ღაღარი გაჩხრიკა. ნახშირი იპოვა. კედელზე უცნაური მამაკაცის სილუეტი გამოკვეთა.

ღელა გაკვირვებული და შეშინებული უყურებდა.

მესიზმრა, -თქვა შალომმა. -სწორედ ასეთი სახე ჰქონდა იმ ადამიანს, ჩვენი ხალხი უდაბნოდან რომ გამოიყვანა.

მოსე? - ხმა აუკანკალდა ქალს.

შეიძლება, მაგრამ სწორედ ასეთი სახით გამოემცხადა.

შენ იცი, რა ჩაიღინე ახლა? - არ ცხრებოდა შემფოთებული ქალი-სწორედ მისი მცნება დაარღვიე. არ შეიძლება გამოსახულების შექმნა. გესმის, არ შეიძლება.

ეს ჩემს ძალას აღემატება! - თქვა ყმაწვილმა.

“გათვალუღია“, - დაასკვნა დედამ.

სურამში უნდა წაიყვანო, - ურჩიეს ახლობლებმა “ბრეთის ბიბლიის“ ლოცვა იხსნის.

ქართველ ებრაელებს არაერთი შესანიშნავი სულიერი განძი გააჩნია. ერთი მათგანია ბრეთის ბიბლია. ამბობენ იგი ავალიშვილებს ეკუთვნოდათ, ქართლის დიდგვაროვანთ. მრავალ სასწაულს უკავშირებდნენ ამ ბიბლიას. თითქოს საუკუნეთა სიღრმიდან წამოსული ძალა მასში იყო განთავსებული. მისმა ძალამ თითქმის მთელ ქართველ ებრაელთა სულიერი სიწმინდე იხსნა. გადმოცემით, თავდაპირველად პერგამენტზე იყო გადატანილი. ხელთნაწერი გახლდათ. ხბოს ტყავში იყო გახვეული ასობით ფურცელი. დროთა განმავლობაში ხელიდან ხელში გადადიოდა. ავალიშვილებისაგან დავარიშვილებს ერგოთ რაღაც საზღაურად. სახე იცვალა ბიბლიის სახელწოდებამაც. ჯერ დავარაანთ ბიბლიად იწოდებოდა, მერე - სურამის ბიბლიად...

ეს იყო შალომის ცხოვრებაში კიდევ ერთი ნათელი დღესასწაული... დედასთან ერთად ანთებული სანთლებით ხელში იდგა ქათქათა ტილოზე დასვენებული თორის წინაშე.

დედა თვალცრემლიანი ლოცულობდა და უფალს შვილის ბედნიერებას სთხოვდა. და მაშინ მოხდა ყველაზე დიდი სასწაული.

როცა ბორჯომისაკენ მიმავალ გზას დაადგნენ, ბიჭმა მოულოდნელად იკითხა: არა მგონია, უფალმა დამიშალოს მისი გამოსახულების დახატვა. იგი ყველა ჩვენგანშია და ჩვენ ყველანი ჩვენი თვალით ვხედავთ მას...

მაგრამ ამ შემთხვევას ამაოდ არ ჩაუვლია შალომისათვის.

მერე, დიდი ხნის მერე, როცა წლებით დამძიმებული, მოღებრტს უჯდა, მის გონებაში რამდენიმეჯერ გაცოცხლდა “ბრეთის ბიბლიის“ მონახულების სცენა... ანთებული სანთლები და ვედრებით სავესე მხერა. სიწმინდეები არასოდეს ქრებიან.

მართლაც, ისინი ყოველთვის შენში განაგრძობენ სიცოცხლეს.

იგი ხშირად იხსენებდა შაპიტოს ცირკს და შუშის ბორბალში მორბენალ ციყვს... ისიც იმ ციყვის მსგავსად სულ გარბოდა. ეგონა, გარბოდა, მაგრამ მაინც ერთ ადგილას იყო... ვერა და ვერ აეწყო მისი ცხოვრება.

ვერ მოექცა ნორმარულ კალაპოტში. ხან რკინიგზის მშენებლობაზე მუშაობდა, ხან ფართლეულის მაღაზიაში სცადა ბედი. აქაც მოატყუეს – დახლის ნაცვლად ოჯახში დაიყენეს მოსამსახურედ.

არ იყო მისი ბუნება – ვილაციის თვალბში ცქერა და სხვათა სურვილების უყოყმანოდ შესრულება. ერთი რამით იმშვიდებდა თავს, - ქალაქსა და ფანქრებს შოულობდა, ბათუმი და სანაპირო ქუჩაზე მდებარე სტამბა ახსენდებოდა. ქვიდან გადატანილი სურათი. ამაზე ოცნებობდა. ეს ისევე შორი და მიუწვდომელი იყო, როგორც ჰორიზონტზე დაჯარული მთები.

იგი ციკლს ქმნის საქორწილო სამზადისზე. შაქარ-პურის გატანა ეს ნიშნობის წინაპირობაა. ეს ხდება საპატარძლოს მშობლების ბინაში. მოციქულმა უკვე “გამოიტანა სიტყვა” და ნეფის მშობლების სტუმრობის ჯერი დადგა. საზეიმო განწყობილებაა. სუფევს კმაყოფილება და მომავალი ოჯახის ფუძე ინიშნება. საგანგებოდ გაშლილ სუფრაზე ორი ნაზუქი და შაქრის მოზრდილი თავი დევს. აქ თითქოს მთელი ყურადღება შაქარზეა გადატანილი, შაქარი-სიტკბო. მას დიდი დატვირთვა აქვს. სტუმრები ესესაა შემოვიდნენ. წამომდგარი მასპინძლის მოძრაობა – გაშლილი ხელები უფრო საცეკვაოდ მიპატიჟებას გავს... ამაყად დგას ნეფის მამა. დამახასიათებელი ფესტი – წვერზე ისვამს ხელს.

მერე “ჯეიზი” იწყება.

ეს ადამიანებისა და სამზითვო საგნების ურთიერთობაა. ქორწილისთვის გამზადებული ნივთების მთელი წყება. ეს თავისებური წიგნია. ოღონდ ცოცხლად წარმოდგენილი. ეს ყველაფერი ისე გამოკვეთილადაა ნაჩვენები, შეგიძლია თითო-თითოდ გადათვალო, რა მასალისა და ხარისხის ნივთები მოჰყვება მომავალ საპატარძლოს. ხოლო ადამიანები? მათი მოძრაობა დინამიურია. მრგვალ მაგიდასთან მჯდომი ხაზამი მზითვის სიას კითხულობს. პატარძლის მამას მომავალი ნეფე-პატარძლის დასალოცად არაყი მოაქვს. კუთხეში ცნობისმოყვარე ქალებს მზითვებისკენ უჭირავთ თვალი – ეს მათი შეფასების საგანია. თვალში გეცემა მამაკაცის კოსტუმი და მისი ნაირსახეობა. გამოკვეთილია ხალიჩის მოქარგულობა.

მერე ყვავილოვანი კაბის დაჭრა. მხოლოდ ამის შემდეგ მიჰყავთ საპატარძლო აბანოში. ეს ახალციხეა. ებრაელთა ერთ-ერთი უბნის მოსახვევიდან გამოდის პროცესია. წინ-აშულები და ჭიანურზე დამკვრელები. შემდეგ პატარა ბიჭები. მათ საბანაო ჭურჭელი და ბოხჩაში გამოკრული სანოვაგე მოაქვთ. კეკლუცი პატარძალი ამღერებულ გაზაფხულს გავს,

რომელსაც დობილები და ნათესაების ამაღლა მოჰყვება. ქალებს სხვადასხვა ფერის ჩაფჩაფები (მანდილები) ამშვენებს. სახე ნახევრად უჩანთ. ჭიანჭურისა და საზის ჰანგებმა გამოაცოცხლა უბანი. უბნის მაცხოვრებლებიც ინაწილებენ ამ ზეიმს.

პატარაძალი!

მისი სამოსი ნიშანდობლივია.

გააოცებს მხატვრის მეხსიერება.

ტრადიციების რა სიზუსტით აღწერს იგი ამ სამოსს. თავისი ორნამენტითა და სამკაულებით.

მოხდენილი ოქროკაბის ზუბუნი (ზედატანსაცმელი) და მისი ოქრომკვდით დამშვენებული სახელოები. მხრებზე წამოსხმული, ჰაეროვანი ჩიქილა...

ხელში – მწვანე ბაღდადი.

ყელზე ფურცლოვანი (ფიფინებიანი) ხილაბანდი. ლამაზი საყურე, გულმკერდზე ბოლმანი და კირმიციები (ოქროს ყელსაბამი). წელზე ვერცხლის სარტყელი – ფირუზისა, ლალისა და სხვა ძვირფასი თვლებით გაწყობილი. წითელი ქოშები, ჭრელი საოცრად ნაზი აბრეშუმის ორნამენტებით დამშვენებული წინდები.

აქ ყველაფერი ბედნიერების მოლოდინით სუნთქავს, მარადიული სისპეტაკის სიმბოლო, ერთგვარი კავშირი წარსულსა და მომავალს შორის. მარადი წრე. მარადი მოძრაობა.

კობოშვილის გენიის ენიგმა.

მეუღლე – მისი ცხოვრების თანამგზავრი.

იგი ხშირად იგონებდა პირველი შეხვედრის წუთებს.

თვითონ – საკმაოდ მოწიფული ჭაბუკი, ქალწული – რომლის მზერაში სამხრეთულ ღამეთა საიდუმლო დაბუდებულიყო. საგულდაგულოდ დავარცხნილი თმა. მჭიდროდ შეკრული ნაწნავი, მხრებზე მოგდებული. თავსაფრის ბოლოდან იჭყიტება. ახსოვს მას ამ თავსაფრის ფერი – ახალამოსული მზისა და ცის ნაზავი. თლილი თითები, საოცრად ნაზი, ისეთი ნაზი, ეგონა მიწოდებულ ვაშლს ვერ დაიმავრებდაო.

პატარაობიდან ახსოვდა.

მდინარის პირას, ქვებს შორის მოყრიაბულე ბავშვებში მაშინვე გამოარჩევდი – ყველაზე ხალისიანი და ანცი იყო, წლებმა ჩამოქნა მისი ტანი, გაუსხივოსნა სახე, მაგრამ მამაკაცის დანახვისთანავე – უცნობი იყო თუ ნაცნობი, მაინც შორს დგომას არჩევდა. “მე შლომო ვარ”, – (გაიხსენა შალომმა თავისი ბავშვობის სახელი) ვერ მიცანი?

“მერე რა, რომ გიცანი?”

მათი მზერა მხოლოდ წამით შეჩერდა და ეს წამი საკმარისი აღმოჩნდა, თვალებით გასაუბრებოდნენ ერთმანეთს.

ქორწილის დღე...

მზადდება სასურველი "აჯლა".

იგი საქორწილო დარბაზის აუცილებელი ატრიბუტია, სცენის მსგავსი ლამაზი, გამჭვირვალე ფარდებით განცალკევებული.

როცა ქორწილი ეშხში შედიოდა და მექორწილებთან ერთად რაბიცა იწყებდა სიმღერას, ეს თითქოს ნიშანი იყო ნეფისათვის, - ყველას თვალწინ, მოწიწებითა და მამაკაცური სიამაყით მოჰყავდა თავისი გულისსწორი "აჯლასაქენ", სადაც ნოხებით მოფენილი ტახტი ელოდა.....

ოცი წლის შემდეგ გაიხსენებს იგი ამ შეხვედრას. ვაშლების ბაღში მდგომ უკარება მზეთუნახავს... მოცეკვავ ქალების ხატვისას იგი ყოველთვის ცდილობდა გამოსაჩენი, ყველასგან გამორჩეული ყოფილიყო სასურველო ქალის სახე.

ახლა დროთა გადასახედიდანაც შეუცნობელია შალომ კობოშვილის ფენომენი. ამ ფენომენს მხოლოდ ვარაუდს თუ მიუყენებ. ის, რაც მის გენეტიკურ კოდში ჩაღო განგება, უსათუოდ უნდა აღსრულებულიყო. ამისთვის ურთულესი ცხოვრების გზის გავლა მოუხდა. ამ ლაბირინთში მან უმცდარად გამოატარა ის ნაღვერდული ხელისგულზე რომ ედო და ყველას აკვირებდა. მართლაც! დადგა ის ჟამიც, როცა დიდი შემოქმედებითი კოცონის დანთება გახდა საჭირო.

თვალი მიატანეთ მის ტილოებს!

ეს მთელი ეპოქაა: შალომის სულსა და მეხსიერებაში რომ ილექებოდა და ყოველ ქმნილებაში თავისებურ გაგრძელებას პოულობდა.

ნიშნდობლივია მისი პირველი სურათი: მოჯამაგირე ბიჭი... ეს ხომ შალომის ბავშვობაა. ძიძი. ცივი, უნიათო ფერებით შეზავებული. იგი უხმობს მშველელს... უხმოდ უხმობს. დამამცირებელია მისი ყოფა: ამ თემის გაგრძელებაა ორი მეწვრილმანე ებრაელი ქუჩაში რომ გამოსულა სავაჭროდ. თითქოს წამით გაქვავდა ამ ქუჩის ყოველი წვრილმანი... გაქვავდა ზურგზე ფუთაქილებული მამაკაცი, ხოლო მორე წინდაქილებული კალათით გარინდულა.

ამ ორი ნახატით წარსდგა იგი მუხუშუმის თანამშრომელთა წინაშე. ეს იყო ერთგვარი საჩვენებელი წარდგენა ხელოვნებით დაინტერესებულ მუშაკთა სამსჯავროზე.

მერე იგი ერთმანეთის მიყოლებით ქმნიდა სურათებს.

ის, რასაც მას მთელი ცხოვრება უშლიდნენ და მალულად, მოცალეობის ჟამს თუ გადაიტანდა რის ვაივაგლახით ნაშოვნ ფურცელზე, ან ნახშირით ან ცარცით მოხატავდა რომელიმე სახლის კედელს, ახლა ყოველმხრივი ხელშეწყობისა და ჭეშმარიტი მხატვრისათვის საჭირო გარემოს შექმნის

საგანი გახდა. ხილვითი დარბაზი, მოლბერტი, საღებავები, ჩარჩო მომავალი სურათისათვის... ფერადი ფანქრები... ფუნჯები... ამღერებული ფერების მთელი სამყარო. ამ ფანქრებით შექმნა მან სურათების მთელი სერიალი. მეკურტნეები... ლილახანა... ხელსაქმით გართული ებრაელი ქალები. იგი "ხედავს" და თავისი შორეული ბავშვობიდან გამოიტაცებს ყოფით ეპიზოდებს. როგორც ხელოვნების ნაწილს...

აგერ ის სახელოსნო, სადაც კურტნებს აკეთებენ...

(დღევანდელი თაობისთვის ეს გაუგებარი რამაა... ტვირთის დამტარებელთა უმძიმესი შრომის შესამსუბუქებლად იკერებოდა ზურგზე, უკეთ ბეჭვებზე დასამაგრებელი ბალიშის მსგავსი რამ)... ამ სახელოსნოში თითქოს უჩვეულო არაფერია, მაგრამ აქ ხატვის უჩვეულო მანერა წარმოჩენილი. სურათის მხატვრული გაფორმება ერთი შეხედვით მარტივია, დარღვეულია პროპორციისა და პერსპექტივის კანონები, მაგრამ აქ უძლიერესი განცდითაა გადმოცემული ყოფითი დეტალები, საგნები. ეს ყველაფერი ისე ბუნებრივად დალაგებული, თითქოს ეს წუთია შეაღე ამ სახელოსნოს კარი და იგი მთელი დამახასიათებელი ნიშნებით გადაიშალა შენს წინაშე.

შალომი თითქოს ცდილობს განთავისუფლდეს მის სულში ფენა-ფენად "დალაგებული" სურათებისაგან.

ასე ჩნდება - ბაზარი.

დუქნებისა და ვაჭრების მთელი გალერეა. იგი თითქოს ცოცხალი ირგანიზმია, მაგრამ მოძრაობა, სიხალისე აკლია. აქ ჩნდება აჭარელის ტიპი, თავისი დამახასიათებელი ჩაცმულობით. პატარა ებრაელი ბიჭი, რომელიც ფარდულში მუშტრებს იწვევს... მაგრამ ყოველთვის ასე როდია ცხოვრებაში, აქა-იქ თავს იჩენს ამაღლებულ ფერთა გამა. ეს ახალგაზრდების ციკვა-თამაშის ჟამია.

გასათხოვრებს ლეჩაქებით ამოიცნობთ.

მანდილოსნებს - ჩარმაფებით.

ამ ზეიმს მამაკაცებიც ესწრებიან. ბავშვებიც, მაგრამ როგორც წესი, ისინი მოშორებით დგანან. ეს ყველაფერი გამოხმობაა წარსულისა.

მერე "ჭორიკნობა?"

აბა, უბანი რა უბანია ჭორიკანა ქალების გარეშე?

მდიდარი წრის ორი უსაქმო ქალი, უბანში გამოსულან. ერთ-ერთი სახლის წინ მომუშავე ღარიბ ებრაელ ქალებს ჭვრეტენ. სწორედ ეს ხდება იმ ორი ქალის ქილიკობის საგანი.

ამ სურათების მნახველმა ერთ-ერთმა ცნობილმა ხელოვნებათმცოდნემ ასე გამოთქვა თავისი მოსაზრება:

სხარტად ხაზგასმული შინაარსის გარდა, სურათი თავისი მხატვრული ღირსებითაც შალომის ყველაზე საუკეთესო ნაწარმოებთა გვერდით შეიძლება მოთავსდეს. თუ ზოგიერთ სხვა სურათებს ზედმეტი დატვირთულობა, ნატურალიზმის ელემენტები, კალმის პრიმიტიული მოსმა, უხეში ფერები, ზოგან არაბუნებრივი ჩრდილი და ნაოჭი ემჩნევათ, აქ ეს ნაკლი თითქმის დაძლეულია.

შალომს თავის ცხოვრებაში არაერთხელ უნახავს ქარავანი. ამიტომ მან სცადა მეხსიერებაში ჩარჩენილი შთაბეჭდილების გაცოცხლება – სურათზე მოცემული გარემო სამცხის პეიზაჟს მოგვაგონებს. ახალციხეში მიმავალი ორი გზა აქ ერთმანეთს კვეთს. ერთ გზაზე საქონლით დატვირთული ცხენების ქარავანი მიდის. მას შეიარაღებული ქარვანბაში (ქარავნის მეთაური), ჩალვადრები და ვაჭარი მიჰყვებიან. მოშორებით, ალბათ, ესეც სიმბოლურია მის გვერდით, დახატულია ცხვრის ფარა. მეორე გზაზე ერთ მწყვრივად წყობილი აქლემების ქარავანი მიდის. ამ ორი გზის ჩვენებით მხატვარმა ერთ ტილოზე ცხენების ქარავანიც გვიჩვენა და აქლემებისაც.

საერთოდ, “ქარავანი” მნახველზე კარგ შთაბეჭდილებას ტოვებს.

სურათის სუფთა ტონი, კარგად შეკრული კომპოზიცია და ტიპიურ გარემოცვაში ადამიანებისა და მათი მოქმედების წარმოჩენა მნახველის დიდ ყურადღებას იქცევს. წინა ფონზე ძვირფას ტანსაცმელში გამოწყობილი მდიდარი ებრაელის ცოლი, რომელსაც თავისი მოსამსახურე ქალი და ზურგზე ქვაბწამოკიდებული მოჯამაგირე მიჰყვება, ამაყად და მედიდურად მიადიგებს. მის გვერდით წარმოდგენილი ღარიბი ებრაელი ქალი თავისი ნაღვლიანი გამომეტყველებით, მდიდარ ქალს, თითქოს შურით შეკყურებს, მისი ფეხშიშველი პატარა ბიჭი კი, თითქოს, ქალის მოჯამაგირეს შეჰნატრის, საერთოდ, როგორც მათი, ისე გზად მიმავალი სხვა ტიპების საინტერესო მომენტში დაჭერა და გადმოცემა მნახველზე დიდ შთაბეჭდილებას სტოვებს.

ყოფითი თემიდან ფერადი ფანქრებით დახატული სურათი “ფინჯრობა” მხატვრის სუფთა და ფაქიზი სტილის სანიმუშო ილუსტრაციას იძლევა. ხედი კარგადაა შესრულებული “ფალახაზე აყვანა”, რომელიც მელამედის მიერ თაღმიდან წამების ერთ დამახასიათებელ მომენტს გადმოგვცემს, მაგრამ თავისი მხატვრული ღირსებით და კარგად მოფიქრებული კომპოზიციით მეორე სურათი, ხახმის მიერ ქაფარის, ქათმების დაკვლა, უკეთეს შთაბეჭდილებას ტოვებს. ამ სურათში მხატვრის მიერ დასახულია რთული ამოცანა, ურთიერთ კავშირში მყოფი ორი მოვლენა (ქაფარის შემოვლებისა და ქათმის დაკვლა). ამას მოხეტი აკეთებდა და ასეც ერქვა ქათმის უშუალო დამკვლელს.

ეს ის ჟამია, როცა ახლოვდება იომ – ქიფურის დღესასწაული. იგი ერთგვარი ცოდვების მონანიების ჟამიცაა. დამიანები რიგში დგანან, რათა ფრინველის შემოვლებით ხარკი მოუსაღონ რელიგიურ დღესასწაულს. მხოლოდ ამგვარი წესით, “მოხეტით” – დაკლული, ითვლება საკვებად ვარგისი....

სურათის ცენტრში სინაგოგის კედლის გვერდით კალთებგადაწეული ხახამი რელიგიური წესით ქათამს კლავს. ხახამის ერთ მხარეს რამდენიმე მამაკაცი, ქალი და ბავშვი, ქათმებით ხელში რიგში დგანან, მეორე მხარეს კი ხახამი და მისი დამხმარე დაკლულ ქათმებს ტომარაში აგროვებენ, ხოლო სურათის სიღრმეში სახლის აივანზე, ქაფარის – შემოვლების ცერემონია მიმდინარეობს. ყველაფერი ეს გაქვავებულ წარსულს გავს. და საერთოდ, –

სურათის სიუჟეტთან მისი კოლორიტის შეზავება ნაწარმოების ღირსებაზე მეტყველებს.

იმ შორეულ წლებში შედგა მისი გამოფენაც. მაშინ სხვა საზომით უდგებოდნენ თვითნასწავლი მხატვრის შემოქმედებას. მოუძებნეს თავისებური სახელიც: ხალხური შემოქმედება. იმდროინდელი ხელოვნების მესვეურებმა შალომის ნიჭიერება და მთელი მისი ნაღვაწი ერთი საზომით გამოიტანეს საჯაროდ: აი, რა პიროვნება გამოვიდა ხალხის წიაღიდან, რომლის, შესაძლებლობის გამოვლენა მხოლოდ მათი ხელშეწყობით გახდა შესაძლებელი.

შეიძლება ეს ასეც იყო.

მაგრამ ამ კითხვობილურ ექსტში უფრო მეტი საკუთარი როლის წარმოჩენა იყო, ვიდრე შალომ კობოშვილის პიროვნებისა.

ის, რაც მუხუჟუმის ეთნოგრაფიულ ფონდს სჭირდებოდა, კობოშვილის ნახატები უკვე თავისთავად წარმოადგენდა ფასდაუდებელ განძს... ამის მოქმელი კი არავენ გახლდათ. და არც არავის აინტერესებდა მისი გენიალობა.

ის დრო, ის სოციალური გარემო რომ არა, შალომ კობოშვილს ამ ტილოთა შექმნის შესაძლებლობა არ მიეცემოდა. ეს იყო იმ ეპოქის მცდარი განაჩენი.

უფალს ენება ასე...

(სწორედ ამგვარად დატრიალდა მეთუნის ბორბალი.)

მის გენეტიკურ კოდში უკვე გაჩენისთანავე ჩაიდო გენიის სული. ამოდ არ დაატარებდა იგი მინაწლებულ ნაღვერდალს, რომელსაც სულის ერთი დაბერვა უნდოდა დიდი კოცონის ასაბიბინებლად.

ახსოვთ მის თანამედროვეთ ერთ-ერთ საზეიმო შეკრებაზე წარმოთქმული სიტყვები, უკვე ხანდაზმული, კობოშვილისა და “ახალდაბადებული“ მხატვრისა.

“არ იფიქროთ, რომ მოვხუცდი და სიბერე მომეწია, მე სწორედ ეხლა ვგრძნობ ძალას, როგორც ჭაბუკი, მეტიც – ჩემი ცხოვრების მანძილზე, არც ბავშვობაში, არც მოწიფულობისას არ განმიცდია ასეთი აღმაფრენა.“

ეს სული იყო მასში ძლიერი.

სული იწვოდა შემოქმედებითი ცეცხლით. ამ ცეცხლის სითბოს იგი უხვად უნაწილებდა ყველას.

სწორედ იმ წლებს უკავშირდება მისი ერთერთი შესანიშნავი ტილო “ბავშვის დაბადება“.

აქ მოცემულია ის წუთი, როცა ახალდაბადებულ ბავშვს ბებიაქალი გობში ჩასმას და ბანაობას უპირებს, ხოლო ტკივილისაგან განთავისუფლებული მელიოგინე დამშვიდებული და მომღიმარი სახით წევს. ოთახში დამსწრე ქალებიდან ერთს ბებიასთან ბავშვის გასაბანად საჭირო ნივთები მიაქვს,

მეორეს – ფული, მესამე – განჯინაში რაღაცას ეძებს, ხოლო მეოთხემ მელოვინე ქალს შარბათი მიართვა. სურათზე – ადამიანებში და საგნებშიაც ენთოგრაფიული ნიშნები ზუსტადაა დაცული. აქ ხედავთ, თუ როგორაა განლაგებული საგნები და რა ავეჯი გააჩნია ამ ოჯახს: ფარდაგადაფარებული ძველებური ტახტი, რომელზედაც ლოვინია გაშლილი, ლოვინის წინ დალაგებული ბავშვის ტანსაცმელი, კედელზე მიყუდებული არშიებიანი სართაული (მუთაქის მაგიერი), იატაკზე გაშლილი ჭილობი, ბებიის მანლობლად დადგმული გობი, სპილენძის დოქი, გუგუმი, თაროზე გამოწყობილი თევშები-საინები, ბოთლები, იბრიზი (წყლის ჭურჭელი), განჯინის წინ კედელთან მიდგმული კიდობანი, ხოლო განჯინაში დალაგებული ქაშანური ჭურჭელი და სხვა წვრილმანი საკმაროდ თვალსაჩინოდაა წარმოდგენილი.

იქნებ ის ბავშვი თვითონ იყო?

იქნებ ასეთი იყო მისი მოვლენა ამ საწუთროში? იქნებ სწორედ მაშინ ასეთი ნელლი “მასალიდან” გამოძერწა უფალმა დიდი კობოშვილი?

მთელი ცხოვრება იწვალა.

მისი არსებობის სიმბოლური ხე სიღუხჭირესა და გაუსაძლის გარემოში აღმოცენდა.

დროის ქარები წეწდნენ ამ ხეს.

ვერ იქნა და ვერ გაიმართა წელში. დროც ისეთი იდგა. დაძაბული, არეული, დასმენებისა და დაჭერების ტრიუმფით.

ახლა წელთა გადასახელიდან ბევრი რამ საცნაური ხდება: უაზრო, ყალბ კერპებსა და იდეალებს ემსხვერპლნენ მთელი თაობები.

აღთქმული ბედნიერება და სრული ჰარმონია იმ ჰორიზონტს გავდა, რაც უფრო უახლოვდებოდი, მით უფრო გმორდებოდა.

ძნელი იყო ამ სულიერ და პოლიტიკურ წნეხში შეგენარჩუნებისა სულის სიწმინდე.

ნიკალამ ვერ გაუძლო.

მას მთელი სამყარო უყვარდა და მარტოობაში აღესრულა. ამ უკიდევანო სამყაროში განქარდა, მაგრამ მისი სული, მისი სახე მის ტილოებს შემორჩა. ამ ტილოებს ისეთი ფასი ადევს, მისი ერთი პაწია მარცვალის ბედნიერების გვირგვინს დაადგამდა სიცოცხლეში...

მაგრამ განგებამ სხვანაირად განკარგა მისი ბედი.

ჩვენ ყველანა იმ მაცარებლის მგზავრები ვართ,
 მხოლოდ ერთი მიმართულებით რომ მიდის და ყველამ
 ვიცით, ეს მაცარებელი არასდროს დაბრუნდება უკან.
 მაგრამ ეს ქესი არ ვრცელდება ჯენიოსებზე.
 ჯენიოსები ყოველთვის ბრუნდებიან...
 ისინი ყველა დროის ბნელადონი არიან.
 მათ შიშისაა მართი კობიჭილი.

რედაქტორისაგან:

მასში ყოველთვის იყო ეს მუხტი – ყველაფერს, რასაც მისი მზერა წვდებოდა, ამღერებელი ფერებით სუნთქავდა. დროს მნიშვნელობა არ ჰქონდა თითქოს, მაგრამ გაზაფხული განსაკუთრებით უყვარდა, მაშინ მდინარე ფოცხოსა და მის მიმდებარე სანახებში აკაციები იღვიძებდნენ – მათი მოთეთრო-მოვარდისფერო ყვავილებით ივსებოდა ქუჩების ლაბირინთი. იმ უბანში ებრაელები ცხოვრობდნენ. მას შეეძლო საათობით ეცქირა ამ ლაბირინთში – შუკებში მოფუსფუსე ადამიანებისათვის. ეს მისი ცხოვრების ნაწილი იყო. ფრთხილად ეხსნი ხსოვნის ფარდას. აქ, ამ მიწაზე 130 წლის წინათ დაიბადა შალომ კობოშვილი. დღეს ჩვენ ვამბობთ დიდი მხატვარი, პრიმიტივისტი. ასე მოიხსენია მისი ნამუშევრებით ალტაცებულმა ლადო გუდიაშვილმა. ხანდახან მგონი, როცა მხატვარს, რაღაც განსაზღვრავს უმატებენ, ამით თითქოს მის სრულფასოვნებაზე უნდათ მინიშნება. ასეთი კლასიფიკაციით განსაზღვრეს ხელოვნებათმცოდნეებმა ფიროსმანის შემოქმედება. ასე მოიხსენიეს კობოშვილიც. ჩამოაცილებით მას სიტყვა “პრიმიტივისტი” და მხოლოდ ასე მოვიხსენიო, ჩვენი დროის დიდი მხატვარი. მხატვარი რომელსაც არ ჰქონდა კლასიკური განათლება, მაგრამ ის, რაც მის სულში იდო, ის, რაც მან შექმნა – ჭეშმარიტი მხატვრობის სიმალლიდან უნდა გაიზომოს.

რთული ცხოვრება განვლო...

უხსოვარი დროიდან იტოტებოდა მისი გვარი.

აგერ ახალციხე. იქ დაიბადა და დაფრთიანდა შალომ კობოშვილი. მიწა ჯერ კიდევ დაბნეულია და ცივი, მაგრამ ნაადრევად დაძვარი გაზაფხული მაინც ძაღობს – მაინც ცდილობს შიშველ ხეებზე გამოტანილი კვირტებით დაამტკიცოს თავისი უფლება.

აქ შემოჩენილია ებრაელთა ძველი უბანი, მაგრამ იმ ქოხმანებისა და მიწურების გარეშე, რომელსაც პატარა ბიჭი დიდი, ნათელი თვალებით აღიქვამდა. აქ არაფერი იციან კობოშვილის შემოქმედებაზე, უხუცესებს ახსოვთ, მხოლოდ ბუნდოვანი შტრიხები, მაგრამ კეთილი მოხსენიება – ეს გვარი ცხოვრობდა მათ გვერდით. ვფიქრობთ უნდა მოვიძიოთ ეს ფესვები, იქნებ რომელიმე პატარა ქუჩით უკვდავყოთ მისი სახელი, მაგრამ ალბათ უფრო უპირანი იქნებოდა ამაზე თბილისის თაკაცებსაც ვფიქრა. საუკუნეთა მდინარეში ნაპოვნი იშვიათი საგანძური-ამ მდინარეს საქართველო ჰქვია. მართლაც საუკუნეთა სიღრმიდან მოდის ებრაელთა შტო ჩვენში. მკვიდრდება, სითბოსა და სიყვარულს ეფიცება, არა, არ გაწყვეტილა დროის კავშირი. გახედეთ შალომ კობოშვილის ქმნილებებს, იგი თავისი ისტორიული სამშობლოს გამოძახილით ცხოვრობს. მისი გენიალობაც ეს არის, დროთა კავშირის შენარჩუნება და გამდიდრება. ამ გენიალურ ადამიანში ყველაზე საოცარი ის არის, რომ მან ყალამს სიჭარბავეში მოჰკიდა ხელი. სიჭარბავეში, უკვე წლებით დაძმობულმა და მრავალჭირგამოვლილმა.

დო ახლდო ვხვდებოთ, რომ იგი ყოველთვის ათბუნებდო სულში ამღერებულ ფერებს... ფიქრსო დო სიზმარში კრავდო. დიდი შემოქმედის ტვირთი დო ჰქონდო ყველასოგონ ურუმროდ, რათო მერე ერთბოშოდ გამოეფინო სოყოველთოო სომხეოზე.

შემოქმედებო-წეო დო ტკივილიო. ცხოვრების დოეჭვებო დო მისი გონსჯოო. სოკუთარი მსოფლმხედველობოთ გოოზრებოო. შლომ კობოშვილის ცხოვრებო დიდი რომონიო... ტკივილიონი, ორჭოფოთ დო გონსჯოთ გოჯერებულო. მის მარადიული ლტოლვო ჰქონდო თოვისი ფესვებისოკენ. თოვისი ხალხის ბედი დო ტრადიციები აცოცხლებდო. ამოში ხედოვდო იგი თოვისი არსებობის აზრს.

შემოქმედი - ნახევარგომტარივითოო. ილექავს, ცხრილავს, ავებს შინგონი მუხტიოთ დო თოვოდოც გოსცემს... ასე - წეოში გარბიონ წლები, შეუმწნეველდ გარბიონ, რადგონ ნოდ შემოქმედს არასოდეს ყოფნის დრო.

იგი ამ შეუცნობელი სამყაროს ძირისძირამდე ჩოწვდომოს შეეცოდო.

ხოლო რაც შეეხებო მის სულს, ამღერებულ ფერებს, ეს მის ლომოზ დო უკვდოვ ტილოებში აისხო.

მისი სოხელი ეხმონებო ჩვენი დიდი მხატვრის - ნიკო ფიროსმონის სოხელს...

იყო მათ შორის მსგოვსებო?

ცხოდო...

ცხოვრებოც თოთქოს მსგოვისი ჰქონდოთ სიღუხჭირეში... აწეწილ დროში, დოულოგებელ ქვეყნოში... შლომში მთელი ცხოვრებო ებრძოდო სილტოკეს, სილტოკეში აღესრულო ფიროსმონი. ამბობენ ისინი მეგობრობდნენ კიდეც.

შლომში სოათობოთ უყურებდო როგორ ხატოვდო დიდი შემოქმედი. მოცალეობის ჟამს დუქნიდონ დუქნში დოკვევდოდო. თოთქოს ერთოდოც უნდო ეთონამშრომლოთ, შლომის ცნობისმოყვარეობამ დო მხატვრობის სიყვარულმე ათქმევინო ნიკოს: იყოვი ჩემთონ. ხატვოს გოსწავლი, მარტოსული ვარ... დოსოყრდენი მეყოლეები. სომწუხაროდ, არ მოხდო ეს.

ნიკო აღრე გარდოიცვოდო.

შლომში შუო აზიოში გოემგ ზოვრო, რათო ოჯოხს იქიდან დოხმარებოდო. ვფიქრობოთ მის აწეწილ ცხოვრებოზე.

ვფიქრობოთ მის შემოქმედებოზე, რომელიც თოთქოს გოდოძოხილიო ფიროსმონისო.

ჩვენი დროის დიდი მხატვრები, უკვდოვებოსთონ წილნოყონი.

ამღერებული ფერების სიღუმლოც ეს არის სწოვრედ.

ფიროსმონის მსგოვსოდ - შლომ კობოშვილიც ამ ამღერებული მზის ფერებით დომუხტო ქართულმე მიწომ.

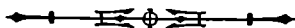

შალომ კობოშვილის ნამუშევრების სია

1. "აჯლა" – საქორწინო სარეცელი. 1939. ტილო, ზეთი.
2. ფრინველების დაკვლა რელიგიური წესით. 1940. ტილო, ზეთი.
3. "ხერემი" – ანათემა. ქაღალდი, გუაში.
4. თხოვნით "ბრეთის ბიბლიისადმი". ქაღალდი, გუაში, აკვარელი.
5. მდიდარი ებრაელის ცოლი მიდის აბანოში. 1940. ქაღალდი, გუაში.
6. ცეკვა "საივო". ქაღალდი, გუაში, აკვარელი.
7. "დვაცატნიკი". ქაღალდი, გუაში.
8. ახალციხის ბაზარი. 1940. ქაღალდი, გუაში.
9. ქარავანი. 1939. ტილო, ზეთი.
10. ცეკვა "საივო" – ფერხული. ქაღალდი, აკვარელი, გუაში.
11. ყმების მასობრივი გაყიდვა. 1940. ტილო, ზეთი.
12. ყმის გაყიდვა ფეოდალის მიერ. ქაღალდი, ფანქარი.
13. მოსავლის ჩაბარება ებრაელ კოლმეურნეთა მიერ. 1940. ტილო, ზეთი.
14. ებრაელი კოლმეურნეები შინ ბრუნდებიან. 1939. ტილო, ზეთი.
15. საქორწინო კაბის გამოჭრა. 1939. ქაღალდი, გუაში.
16. "მალკუტი" – რიტუალური როზგები. 1939. ტილო, ზეთი.
17. კოლმეურნეები ყანაში. 1939. ტილო, ზეთი.
18. ბავშვის დაბადება. 1939. ქაღალდი, გუაში.
19. "შაქარ-პური". ქაღალდი, გუაში.
20. ტყის მცველები. 1939. ტილო, ზეთი.
21. დედოფლის წაყვანა აბანოში. 1939. ქაღალდი, აკვარელი.

22. ახალციხელი ებრაელი პატარძალი. ქალაღდი, ფერადი ფანქარი, ტუში.
23. ახალციხელი ებრაელი პატარძალი. ქალაღდი, გუაში.
24. ბაეშვის წაყვანა წინდასაცვეთად სინაგოგაში. 1939. ტილო, ზეთი.
25. ქაღების ბამაობა “მიკეეში”. ქალაღდი, გუაში.
26. რიტუალური დანიშნულეების ქოსი. ქალაღდი, გუაში.
27. მისიონერების კურთხევა (“სუქოთის” დღესასწაული). 1938. ქალაღდი, გუაში.
28. მისიონერი ყიდის იერუსალიმის მიწას. 1938. ქალაღდი, გუაში
29. ებრაელთა კვარტალი ახალციხეში. 1940. ქალაღდი, გუაში.
30. ცეკვა “საიოგ’ – ხორუმი. ქალაღდი, აკვარელი, გუაში.
31. დავით გველეხიანი. შ.კობოშვილის პორტრეტი. ტილო, ზეთი.
32. დავით გველეხიანი. შ.კობოშვილის პორტრეტი. ტილო, ზეთი.

შაღომ კობოშვილის ყველა ნამუშევარი დაცულია თბილისში საქართვეღოს ეროვნული მუზეუმის ს.ჯანაშიას სახეღობის საქართვეღოს მუზეუმში.

ავტორები მსწავლეებს უხადებენ ნათქვამი ტანადობის
 ტანადობის დადებითი თანხის ტანადობის და მათთან
 დადებითად - სიმართლის კლინიკურს თანადობის
 დადებითად - ანალოგიის მსწავლელს მინიჭების და
 მინიჭების თანხის. როგორც მუშაობის და მინიჭების
 იკრძალებინებდა, მინიჭების კლინიკურს, მინიჭების
 დადებითად, თანადობის სექსუალურს, მინიჭების
 სექსუალურს და მინიჭების სექსუალურს და
 მინიჭების ტანადობის მსწავლელს კლინიკურს
 მინიჭების - მინიჭების დადებითად, მინიჭების
 მინიჭების - მინიჭების კლინიკურს...

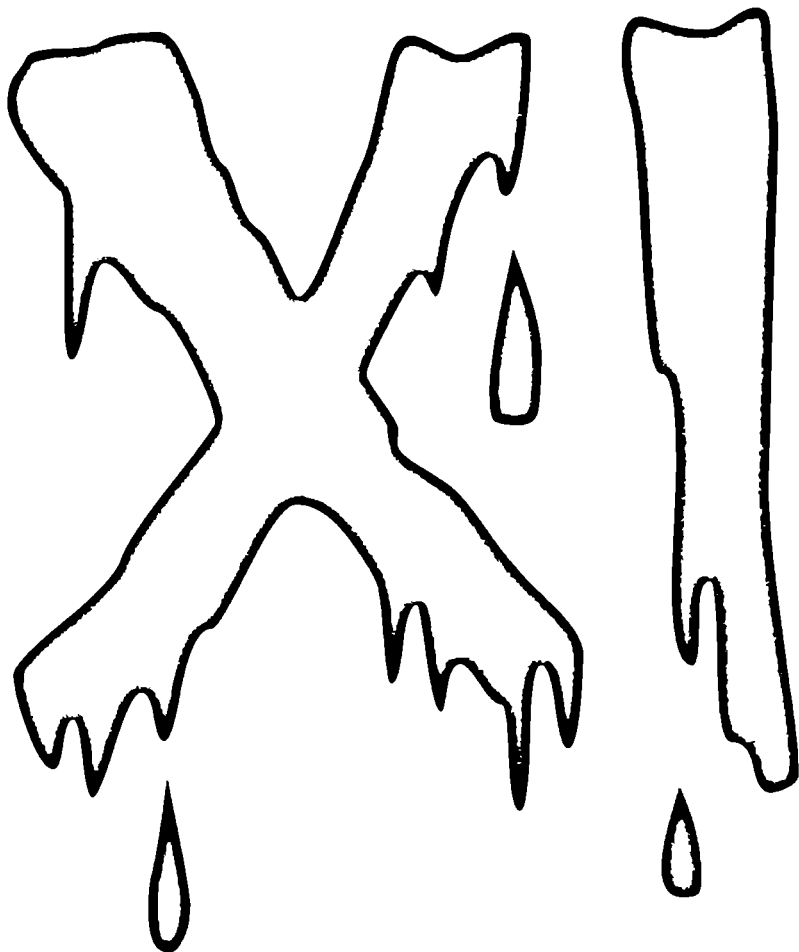
მინიჭების დადებითად და მინიჭების დადებითად
 კლინიკურს მინიჭების დადებითად და მინიჭების
 მინიჭების მინიჭების დადებითად.

მინიჭების დადებითად მინიჭების დადებითად - მინიჭების
 - მინიჭების მინიჭების დადებითად, მინიჭების
 მინიჭების დადებითად და მინიჭების დადებითად...

ШАЛОМ КОБОШВИЛИ

ЗАПОВЕДЬ

*Легкую землю
Не унести на подошвах обуви.
Ее посят в сердце.*

*Путь человечества...
Путь, отмеченный Млечным путем и ведущий
в вечность...
Наверно, такое же расстояние отделяло
наших предков от Бога.
Взгляните в небеса - какая гармония царит
между звездами!
Так должно быть и между людьми...
К сожалению, в жизни все по-другому.*

Рассказывают, что Никале и Шалому на Военно-Грузинской дороге повстречился крестьянин.

Где мы находимся? - Спросил Никала.

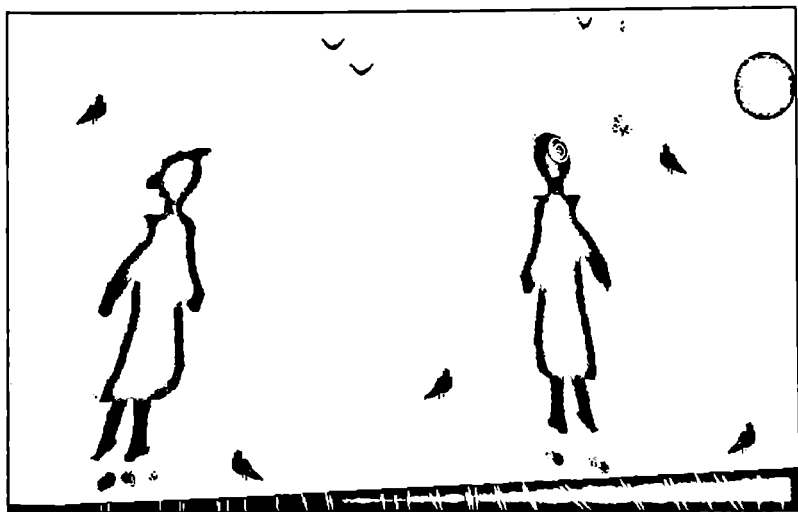
На подходе к Булчиаури.

Никали удивился: «Какжется, столько ехали, а от Тбилиси рукой подать!»

Куда путь держите? - Поинтересовался крестьянин.

В бессмертие!

Бог в помощь! - Благословил путников крестьянин.

ПРЕДСЛОВИЕ

С извержением проснувшегося вулкана можно сравнить впечатление, произведенное картинами Шлома Кобонивили, выставленными в Национальном музее Грузии. Выставка проходила в середине прошлого знойного лета. Это ни в коей мере не повлияло на должное восприятие экспозиции: в глазах посетителей отразились изумление и восторг. Среди почитателей явившегося из далекого забвения художника был и я. Не пойму, по каким соображениям, по халатности ли, равнодушию ли, творчество этого оригинального и в высшей степени самобытного живописца было покрыто мраком неизвестности. Только спустя почти 70 лет мы узнали его имя. Это стало возможным благодаря генеральному директору Национального музея Грузии профессору Давиду Лодкинакидзе и титаническим усилиям сотрудников Национального музея Грузии. Отдельно отметим искусствоведа Лалу Цициушвили. Именно ее стараниями выставка стала такой многосторонней и содержательной. 19 июля 2006 года в музее истории Тбилиси (Кервасли) Национального музея Грузии открылась персональная выставка Ш.Кобонивили и был издан первый полный каталог его работ (55 иллюстраций, автор - Л. Цициушвили). Также необходимо упомянуть других исследова-

телей творчества и биографии Шилома Кобонивили, которые внесли вклад в составление подробного портрета этой неординарной личности. В первую очередь следует назвать выходящую в Нью-Йорке международную газету «Щит Давида». Параллельно со «Щитом Давида», эта тема освещалась на страницах газеты «Звезда Грузии».

Воистину, туману забвения не скрыть имени великого мастера! Это неписанная заповедь закодирована в ДНК каждого гения.

Гурам Пааташвили.
 Композитор, основатель и Президент
 культурного центра евреев Грузии
 и грузинского общества
 Всемирного Союза «Макаби»,
 академик Национальной Академии Грузии
 и Академии Наук Нью-Йорка,
 действительный член
 Ассоциации Высшей Науки США-Вашингтон,
 академик Национальной Академии США,
 Академий культуры,
 искусства и гуманитарных наук,
 лауреат международных премий.

*Да будет благословен приход твой,
и да будет благословен уход твой...*

ОДИННАДЦАТАЯ
ЗАПОВЕДЬ
ЩАЛОМА
КОБОШВИЛИ

Авторы проекта: Симон Крихели, Георгий Санадирадзе,
Павел Горделадзе.

Имя: Шломо

Фамилия: Кобошвили

Дата рождения: 1876.

Место рождения: Грузия, Ахалцихе

Национальность: еврей

Никто с уверенностью не может сказать, когда в окрестностях Ахалцихе появилось еврейское поселение – хижины с плоской кровлей, тесно прижатые друг к другу. Издали своими очертаниями оно напоминает маленькое «государство» ласточкиных гнезд. Мелководное русло реки Поцхо – символ их спокойствия и умиротворения – извивается между белыми валунами. Скорее всего, это поселение типа горного аула. Сюда можно попасть только через Боржомское ущелье. В летописях эта древняя грузинская земля, находящаяся на юге Грузии, упоминается как Самцхе-Саатабаго. Именно Атабеги приютили сынов великого Иерушалаима, бежавших от разрушений и огня и разбросанных судьбой по всему белому свету. Прервалась связь времен. В анналах истории угасла слава венценосного народа, одолевшего эллинов.

Прошло двадцать шесть веков...

Все это время Грузия согревает своим теплом этот народ, считая его своей неотъемлемой частью. Не суждено было ему погибнуть. Навсегда сохранил он в своей душе преданность Богу и безграничную любовь к приютившей его новой родине, ее традициям и языку.

Крутится колесо судьбы...

Сменяются эпохи...

Неизменна лишь душа народа.

Талант и трудолюбие служили ему путеводной нитью в лабиринте нашего беспредельного мира. Это и спасло его...

Художник, о котором мы собираемся рассказать, сын этого народа. Он родился на грузинской земле. Здесь вырос, обрел крылья и состоялся как художник.

Первая Мировая война...Катаклизмы революций...Страх, охвативший всю страну...Тяжелый социальный фон...

Как вынести все это?

После бури море выбрасывает на берег много всякой всячины. Наша жизнь напоминает берег, на который море последовательно откладывает протекшие дни, годы, ушедшие поколения, победы и поражения.

Трудно на этих бесстрастных страницах судеб найти имя, которое и сегодня волнует и заставляет размышлять. Можно промыть тысячи тонн песка и не обнаружить ни крупинки самородного золота...

Представим себя золотоискателями и приступим к просеиванию и промывке песка времени...

Когда мы решили написать книгу о жизни и деятельности Шалом Кобошвили, в этом совместном проекте нас очаровал, заигнотизировал тот огромный мир, который для многих из нас был скрыт под покровом неизвестности.

Чем больше мы углублялись в перипетии жизни Шалом Кобошвили, тем сильнее убеждались в следующем: Господь Бог на самом деле наделил его огромным талантом, иначе, что бы заставило этого почти необразованного человека, почти нищего, взять в руки кисть? Разве что сверхъестественная сила.

«Одиннадцатая заповедь» - так называется эта книга. Ну, а почему, ответ следует искать в его феномене.

Затем

Они

Попытались

Облегчить

Путь

На Голгофу

Кипит и бушует Шейтан-базар.

Пестрый, как жизнь.

Очевидно, по аналогии с плутовством и нечистью было дано название этому уголку старого города.

Судьбе угодно, что именно в этом значном месте должны были встретиться Нико Пиросмани и Шалом Кобошвили.

Отсюда и начинается наш рассказ.

Что творится в душе Шалома?

Почему его так властно влечет к этому человеку? Удивительно хрупкому и изможденному, как тростинка – таким сотворила его природа.

Кажется, достаточно легкого дуновения ветерка, чтобы его унесло.

Но это только на первый взгляд.

Всмотритесь в его глаза!

Какое пламя полыхает в них!

Словно алмазом прорезает окружающих.

Европейский костюм.

Видавшая виды шляпа... Местами в красно-белых крапинках краски. Шляпа, как завсегдатай застолья, имеет свое место в углу стола. «Это я, - говорит о шляпе и улыбается. – Вернее, мой двойник... Он бросил пить, в отличие от меня. А знаешь, почему? Потому что ему не ведомы ни горе, ни радость. А мне они по наследству достались. Что поделаешь, в этом мире больше горя, чем радости».

Перед Никалой стоит рюмка.

Шалом слушает, затаив дыхание. Его приводят в восторг рисунки и картины этого человека... Точнее, его манера. «Рисую не я, - говорит Никала, - некто сидит внутри меня и делает это».

В Шаломе тоже сидит этот «некто».

Именно этот «некто» заставляет его часами сидеть возле охмелевшего Никалы и наблюдать, как он смешивает краски, выбирает холст или стену для росписи...

Король духанов Никала не в настроении. В сложенных на столе руках бережно держит рюмку с водкой.

- Я ведь тебе говорил, что в жизни много горя, помнишь? Так вот, знай и лекарство от горя - водка и стакан вина... Но эта проклятая тоска

такая дряная штука - немного утихнет, все, думаешь, прошла, освобо-
дился наконец... И тогда мил тебе весь свет, всех хочешь приласкать,
даже врага. Ан нет, быстро проходит праздник жизни. Все опять стано-
вится серым. Это изнутри идет... Потом опять хватаешься за стакан...
Сознание затуманивается, и в этом тумане возникает видение... Муза...

- Муза? – на лице Шалома отражается изумление.

- Богиня искусства. Она любит, чтоб ей хранили верность. Истин-
ный творец посвящает ей всю свою жизнь... Если служишь ей, то, считай,
обречен. Это рок. Видел гончарный круг? Ну, на котором горшки лепят из
глины. Представь, гончар – сам Всевышний, сидит и крутит себе круг.

Взглянул на Шалома. Улыбнулся. Будто что-то забыл и хочет вспо-
нить:

- Прости, брат, забыл твое имя, прости, пожалуйста. До старости
еще далеко, но голова чем только не забита. Вот так, мой дорогой. Что я
тебе говорил?

- О гончаре и круге...

- Да, - оживился Никала, – сидит наш всевышний владыка у гончар-
ного круга и лепит человеков по образу и подобию своему... Но прежде,
чем вдуть в них душу, определяет их жизненный путь. Что до меня, то я в
этот мир пришел с одним напутствием: «Рисуй и страдай».

- Разве рисование это страдание? – спросил Шалом. – Оно же ра-
дость и наслаждение для людей...

Никала наконец поднял рюмку и залпом осушил ее, потом закусил
маринованным пореем и глубоко вздохнул.

- Все, с бесом разобрались, теперь прислушаемся к душе. Слышишь,
что поет каждая клеточка? «Спасибо, спасибо...»

Шалом смотрел в увлажнившиеся глаза Никалы. Тот достал из на-
грудного кармана накрахмаленный платок, промокнул глаза и спрятал об-
ратно.

- Что для художника радость и счастье? Один миг. Задумал. Вопло-
тил. Отдал... А ты чем занимаешься? – спросил Никала неожиданно.

- Так, ничем...

- А все-таки?

- Развожу продукты по духанам...

- Поставщик?... Это хорошо или плохо?

- Хорошо тем, что кормлю семью... - сказал Шалом.

- А плохо? – Лицо Никалы болезненно сморщилось.

- Чужой товар развожу по духанам и закусочным. А я учиться хочу...

- Главное, чтобы тут варило, – Никала постучал пальцем по лбу. –
Если тут не варит, ни одна гимназия, ни один университет не поможет...

Никала опустил голову.

Редкие волосы его лоснились.

Чем-то странным пахло от его волос. На плечах и воротнике пиджака была перхоть. «Видно, каким-то отваром моет голову».

- Надоело одиночество. – Донесся глухой, будто из-за прикрытой двери, голос Никалы.

А, это он закрылся в себе.

Шалом хотел встать.

- Сядь! – сказал Никала. От водки по его телу пошла приятная истома. Он весь как-то сник, плечи опустились. Шалом почувствовал что-то родное и теплое по отношению к этому человеку.

- Пойду на кухню, принесу поесть, - сказал он.

- Можно, - милостиво разрешил Никала.

На кухне был только краснощекий поваренок.

- Где повар? - спросил у него Шалом.

- Ушел куда-то.

- Неси хашламу, только по-быстрому.

- И чего ты привязался к этому бродяге? – пробурчал краснощекий поваренок.

- Вон ту кастрюлю видишь? – вскипел Шалом и схватил паренька за руку. – Сейчас залетит по башке, понял?

- Понял! Пусти руку.

«Вот она, цена искусства, - подумал Шалом. - Невежды... Его рисунки, небось, нравятся, просят свои закусовые разукрасить, цену себе набивают... А как... тьфу!»

Когда выходил из кухни, услышал голос поваренка.

- Дурак набитый.

Это относилось к Шалому, но он сдержался, только обернулся и посмотрел. И в этом взгляде отразилось все, что ему хотелось сказать.

- Сейчас будет! – проворчал краснощекий поваренок.

Никала ждал.

Даже взбодрился как-то.

- Давай, пойдем в другое место? – предложил Шалом.

- Не... я люблю этот духан, - он посмотрел на картину, висевшую на стене.

- Что, пляшет?

- Да. А знаешь, для кого пляшет? Никто не догадается. Это – тайна, моя и той женщины. Она только для меня пляшет... В этом духане время остановилось... Ты чей будешь? – спросил Никала.

- Я сын Иосифа, его еще Иоской называют.

- Еврей?

Шалом удивился.

- В евреях есть что-то особенное - продолжал Никала. – Я их по глазам и выражению лица узнаю. У меня особое чутье.

Он опять закусил пореем. Шалом заметил, что лаваш, полумесяц сыра и зелень лежат на столе так, как на его картине... Все вокруг него преображалось, как по волшебству. – По божьей воле пришли евреи на нашу землю. Хорошие вы люди. Тихие и трудолюбивые. Я думаю, так Всевышний распорядился. Он привел вас на нашу землю. Знаешь историю своего народа?

Шалом покраснел:

- Немного.

- Всегда надо знать свои корни... Выпьем, Шалом?

Шалом составил ему компанию. Выпивал он редко и немного.

Но ради Никалы пожертвовал собой.

Более того – ощутил легкость в теле и на душе.

В дальнем углу пировала молодежь.

Примадонной в местных питейных заведениях была какая-то пышнотелая дама. Унылую тишину нарушали ее грустные песни о прошедшей жизни и обманутой любви. Никала ни разу не взглянул в сторону пирующих. Будто их и не было. Сидел себе, отгородившись от всего на свете. Редко кого впускал в свой мир.

Шалом оказался в числе избранных.

Никала был в ударе.

- Творческий человек должен быть как губка: впитывать, пропускать сквозь себя, заряжать внутренней энергией и отдавать... Правда, оглянуться не успеешь, а жизнь прошла. Потому-то настоящему творцу никогда не хватает времени.

То, что в ответ произнес Шалом, искренне удивило Никалу.

- Можно, я помогу, - тихо попросил он. Эти слова сильно подействовали на Никалу. Он внимательно посмотрел на сидящего перед ним юношу, тот не выдержал этого взгляда.

- Сколько помню себя, никто еще не предлагал мне помощи.

В душе Шалом горел желанием рисовать.

- Я почувствовал в вас что-то родное. Всю жизнь мечтал стать художником.

- А ты пробовал рисовать?

- Иногда. На камнях, на стенах...

- Это же так легко! – удивился Никала.

- Хочу рисовать, как вы... Помогите, пожалуйста...

Никала опустил голову.

Шалому стал виден потертый и местами рваный ворот сорочки... В этом человеке было какое-то внутреннее величие. Оно внушало уважение к его личности.

Среди пирававшей молодежи Никала заметил девушку, на которую частенько поглядывал Шалом.

– Вот это жизнь, дорогой Шалом... Пируй, пляши, наслаждайся. Так, значит, хочешь рисовать? Ну, что тебе сказать? Все мое богатство – это кисть и краски... Если придешься по душе, поделюсь, не пожалею...

Шалом колебался. Потом достал из нагрудного кармана листок, сложенный вчетверо и протянул Никале. Это был рисунок карандашом.

- Это майданские склады... – удивился он. – Твой рисунок?

- Скорее набросок.

- Хорошо ухватил. Мне понравилось.

- Как, смогу?

Никала молча смотрел в одну точку, будто там хотел вычитать что-то недоступное другим.

- Сможешь, конечно, сможешь! Но учти, тут две крайности. Или будешь очень богатым, или бедным и одиноким. Ты не должен забывать, среди кого живешь. Они художника считают ремесленником, как портного, кузнеца или гончара... Выдержишь такое? Сможешь подняться над быдлом? Ведь твое единственное оружие – твоя кисточка и твой взгляд на мир и происходящее в нем.

На стене выплясывала женщина с дайрой.

Никала смотрел сквозь картину.

Шалом тоже посмотрел на картину, потом закрыл глаза.

- Что с тобой? – донесся голос Никалы.

- Краски поют, - сказал Шалом.

Никала задумался.

Он был философом и мыслителем. Осторожно пригладил тщательно причесанную макушку.

Вдруг лоб его как бы озарился. В глазах загорелись светлячки.

- Художниками рождаются, а не становятся, - сказал он после некоторой паузы. – Поющие краски!.. Это я впервые слышу!.. Неси чашу! – крикнул Никала половому. – Сейчас один хороший тост скажу, дорогой Шалом. Плюнь на все и рисуй! Когда человек видит мир в поющих красках – это уже великий художник. Может, и я вижу мир в поющих красках, не знаю, не замечал. А ты каждое движение своей души замечаешь. Давай, за нас. За наши великие народы... Кому мы мешаем? Кого обижаем? Давай, выпьем!..

В духане нечем было дышать. На свечах сэкономили, и без того темный зал, казалось, был погружен во мрак. Но у этого захудалого духана была одна особенность – в нем замечательного готовили. Это и привлекало сюда клиентов.

- Устал я, - сказал Никала. – Устал от одиночества.

У Шаломе екнуло сердце.

- Я потому и посмел подойти к вам.

- Никала будто сейчас заметил его.

- Никала батано, - собрался с духом Шалом. – Я вот, что думаю. По-смею заметить, вы много работаете. Вот, и сейчас сказали, что устали. Вам помощник нужен, так сказать, подмастерье... И мне доброе дело сделаете.

Никала улыбнулся.

- Эх, дорогой, - глаза его опять заблестели, - думаешь, я не чувствую этого. Но у подмастерья и рот, и желудок есть. Я человек одинокий. Мне так легко справляться с жизнью. Но чем его кормить? Нет уж, не обижайся, если собираешься стать художником, я тебе сказал уже и еще повторю, это значит добровольно пойти на Голгофу... Дальше сам думай...

Думал Шалом, думал, и так сказал Никале:

- Я уже иду на Голгофу...

Путь на Голгофу День первый

Ученики так говорили мастеру: «Ты, который знаешь все на свете, почему сомневаешься в любом предмете и по любому поводу?»

Мастер нарисовал два круга на песке, малый и большой.

- То, что в малом круге, знаете вы, - сказал он. – То, что в большом – знаю я. То, что за пределами обоих кругов – непостижимо ни вам, ни мне, но для меня оно намного больше, чем для вас. Потому я так часто сомневаюсь, что все мое существо стремится к его познанию.

...Шалом представил себя на месте этого мастера...

Лирическое отступление редактора

Георгий Санадирадзе: Тогда я был еще неоперившимся писателем. Работал литработником в «Литературной Грузии», в Тбилиси. Там же работал литработником сегодня уже известный писатель Гурам Батиашвили.

Главным редактором – Иосиф Нонешвили, большой человек и большой поэт.

Грузинское правительство учредило премию имени Шота Руставели.

Первыми лауреатами стали: Константин Гамсахурдия, Ираклий Абашидзе, Ладо Гудиашвили, Элгуджа Амашукели. Вскоре вышли книги, посвященные лауреатам. Я был редактором-составителем книг о Константине Гамсахурдия и Ладо Гудиашвили. Гурам – об Ираклии Абашидзе и Элгудже Амашукели. Книги вышли большими тиражами. Для меня общаться с этими людьми было величайшим счастьем. С Ладо Гудиашвили я встречался несколько раз. А с господином Константином виделся почти ежедневно вплоть до выхода сборника. Все отзывы и даже все адресованные ему письма он носил с собой. В тени его славы я чувствовал себя таким маленьким.

Как-то раз, когда в Грузию приехал крупный польский переводчик и издатель Ежи Энджеевич, мне предложили статью его гидом. Одна из встреч состоялась в семье Ладо Гудиашвили. Накрыли на стол. Господин Константин был тамадой. Георгий Леонидзе, Ладо Гудиашвили, Энджеевич со своей красавицей-женой (кажется, итальянской киноактрисой) и дочерью, и удивительно милая супруга господина Ладо – все были здесь.

После тоста за Грузию, который выпили стоя, господин Константин неожиданно произнес тост за мое здоровье... Я потом понял, почему... Ну, кем я был?... Неким молодым литработником и автором каких-то двух книг. Однако, в этом тосте был внутренний заряд, призыв к реализации неистраченных возможностей. Точнее, это было вроде поощрения: так, обычно, глядят ребенка по головке.

Беседа зашла о Пиросмани. Гогла Леонидзе как раз собирал о нем материалы. Именно от него я впервые услышал незнакомое мне имя Шалом Кобошвили, современника Нико Пиросмани и художника почти одного с ним направления – примитивизма. К этому направлению раньше причисляли художников, не получивших классического образования...

Примитивизм... Значило ли это отклонение от существующих догм? Но тогда, за столом, когда большой грузинский писатель Гогла говорил о народном гении, оба художника, Никала и Шалом, предстали как бы в одной ипостаси.

В то время, да простит меня Бог, я был занят своими личными проблемами. Мне не было дела ни до Пиросмани, ни до Кобошвили. Но кто мог знать, что пройдет время, и они станут моими героями?!

Информация к размышлению. Еврейских беженцев в Грузии приняли гостеприимно и выделили место для поселения. Евреи, в свою очередь, всегда платили любовью к приютившей их стране, но не это было основной причиной для столь теплых отношений, установившихся между двумя народами. Для этого нужны были какие-то особенные достоинства.

Таких достоинств у евреев, по нашему мнению, было три.

Иудея и Израиль так же, как и Грузия, были аграрными странами. Вот почему евреи легко освоились на новом месте и без всяких осложнений приняли участие в хозяйственной жизни страны. Прибывшие чужеземцы, вероятно, привезли с собой отличную от местной аграрную культуру, которую грузины с удовольствием перенимали. Впрочем, и евреи усваивали местные особенности ведения хозяйства.

У евреев имелся опыт в торговле и товарообороте. В этом смысле они превосходили не только грузин, но и весь остальной мир.

Но главной причиной, безусловно, был необыкновенный интеллектуальный потенциал евреев. Дело в том, что еврейская религия требует тесного общения с книгами (в основном, с Торой). Поэтому, в отличие от многих народов мира, уже с древнейших времен евреи были грамотными (особенно, мужчины). Среди них встречались и энциклопедически образованные люди: духовенство, книжники, ораторы, богословы, мудрецы и ученые. Существуют достоверные свидетельства о том, что, находясь еще в Израиле, евреи имели сведения о Грузинском царстве, его народе и царях... Так как под процесс переселения попадали люди разных специальностей и разных социальных прослоек, то естественно, что у переселившихся в Грузию евреев всегда были свои лекари, фармацевты, сельские старосты и т.д. По свидетельству Захарии Чичинадзе: «Ибо они жили в деревнях обособленно» (Авторы заимствовали все справки из его книги).

Следующие два дня Никала и Шалом провели вместе. Никалу пригласили в Душети, чтобы он запечатлел на холсте какое-то семейство. Главой семейства оказался такой тучный человек, что фазтон не выдержал груза и сломался. Фазтонщик громко ругался: «Что мне делать?! Как мне ехать дальше?». Толстяк, в свою очередь, тоже возмущался: «Сколько можно торчать в лесу? Что ты со мной сделал?!» На Никалу напал смех: «Тебе, брат, нужен не фазтон, а телега!» - и махнул рукой Шалому: пошли, мол, отсюда...

- А как же семейство? – простодушно спросил Шалом.

- Какое семейство? – в тон ему спросил Никала.

- Которое мы ехали рисовать! – Ради этого случая Шалом отложил все свои дела: духаны, лавку родственника своей матушки, в которую нанялся приказчиком, и еще много других дел, и, когда Никала предложил ему ехать с ним в Душети, не задумываясь, поехал. Заказчик картины с самого начала не понравился Шалому: чем-то походил на сказочного дэва – тучный великан с заплывшими глазами, тяжелой походкой и булькающим голосом, как будто котел кипит на огне.

Фазтонщик все гневался:

- Ведь предупреждал, что не выдержит!

- Пошел ты, знаешь куда?!..- отругивался великан-дэв.

- Хочешь целым и невредимым добраться до дома? – Спокойно обратился к нему Никала.

Великан не понял, что ему сказали.

Никала повторил:

- Так вот, пока цел, приведи кузнеца этому доброму человеку, понял?

- А куда мы идем? – спросил Шалом.

- Не пропадем, я тут неподалеку заметил духан, однажды я уже проезжал этой дорогой. Знаешь, она в Россию ведет. Военно-Грузинская называется.

Шалом отрицательно покачал головой.

- Вот так-так, если из дому не будешь вылезать, ничего не узнаешь... Ты знаешь, кто проезжал по этой дороге? И этого не знаешь!.. Понятно. Пушкин... Лермонтов... Тотлебен...

Шалом впервые слышал эти имена...

- Черт побери этого Тотлебена! Вот мужик был!.. Оказывается, на спине пушки таскал...

По пути Никале и Шалому повстречался крестьянин.

- Где мы находимся? – Спросил Никала.

- На подходе к Булачаури.

Никала удивился: «Кажется, столько ехали, а от Тбилиси рукой подать!»

- Куда путь держите? – Поинтересовался крестьянин.

- В бессмертие!

- Бог в помощь! – Благословил путников крестьянин.

- Такого человека с удовольствием нарисовал бы, - задумчиво произнес Никала. Заметно было, что он притомился – тяжело дышал. – Вот, кого

ты должен рисовать, - устало, с расстановкой произнес он. – Он – наша земля...наша совесть и, если позволишь, наше бессмертие...

... В булачаурском духане Никалу не узнали, однако слышали, что он расписывает рестораны и лавки. Разрисовать духан не пожелали, но накрыли царский стол.

- Видно, что вы - хорошие люди... Пожелайте нам благополучия, веселитесь, и мы с вами повеселимся...

Это был маленький праздник.

Красивые тосты, благородное вино, гостеприимные хозяева.

Шалому вино понравилось.

Поначалу он пил мало, а в конце – даже чашу опрокинул: «Чтоб врагам вашим пусто было, вот так...»

А потом все закрутилось, завертелось, как в сказке.

Дудуки, женщины, пел бархатным голосом Сулико Матанели...

Шалом сидел на волшебном ковре и видел райские сны наяву...

Путь на Голгофу День второй

Шалом проснулся возле стога сена.

Наступал новый день. Он чувствовал себя счастливым, поскольку рядом был самый великий в мире художник.

Задумался, сколько всего было в его жизни!..

Неподалеку на пне сидел Никала. Ждал восхода солнца. Шалом видел его со спины. Чувствовал, как удивительно теплое чувство переполняло его.

Со всех сторон их обступали горы.

Первозданная, звенящая, не нарушаемая ни единым звуком тишина царила в горах и ущельях. Она окутывала вершины, образуя укромные места для отдыха орлов, уставших в схватках с облаками. Ночь, как испуганная птица, пряталась за пригорками, рассеивалась и сворачивалась в комок. Совсем недавно она зорко оглядывала сверкающим черным глазом окружающий мир и выбрасывала в небо столько звезд, что они едва умещались на куполе небосклона. Звезды вглядывались в расстилающиеся внизу просторы, как бы прислушиваясь к тишине и чего-то ожидая. Возможно, они ждали момента, когда на грани дня и ночи внезапно погаснет

полоса недостижимости? Да, в горах всегда стоит тишина, но это особая, какая-то подвижная тишина, растягивающаяся до облаков и покрывающая ущелья прозрачной пеленой. Ее не нарушает осторожный щебет птиц и внезапный перелет с ветки на ветку. От дуновений легкого ветерка трепещут и тут же замирают листочки на деревьях, которые тоже приоткрылись. Создается впечатление, будто деревья неслышно тянут друг к другу ветви, колеблются и шепчутся под покровом всеобщей тишины. Эта тишина торжественна и величественна. Кажется, горный поток тоже дремлет. Но всмотритесь в него. Он поблескивает?...Никала научил Шалома видеть то, чего не замечали другие. Научил всей своей жизнью, своей преданностью, своей независимостью.

Теперь Никала ждет восхода солнца.

Вот уже заалел восток. Несколько волшебных солнечных лучей прорезали небо. Трудится солнышко, ему нелегко преодолеть плотную массу облаков. Кажется, вот оно, вечное единоборство между жизнью и смертью. Жизнь! А что за жизнь у Шалома? Одна бессмысленная борьба с облаками. Слишком много невзгод на его жизненном пути. И слишком мало радостей. День, проведенный с Никалой, как символ, как смысл всей его жизни. Где-то залаяла собака. Прокричали петухи. Откуда-то стали доноситься голоса. Рвались хрупкие нити тишины. А вот и солнце выкатилось во всем своем величии. Сумело-таки преодолеть преграду облаков. Интересно, какая таинственная сила нарисовала на небосклоне эту чудесную картину.

А наутро – толком не протрезвевшие хозяева и застолье на траве.

У Никалы дрожали руки. Он опохмелился, ничем не закусив. Потом взглянул на небо и перекрестился: « Господи, помилуй... Еще немного дай пожить...»

После второго стакана стало немного легче.

После третьего – в глазах заискрились светлячки.

Тем временем проснулся и Сулико Матанели и, потирая руки, словно озябнув, подсел к столу, как к очагу. Появились дудуки и добрый длинноусый хозяин – Михо Гуджишвили. Это был день его рождения, и он зазы-

вал всех встречных и поперечных. И вдруг какая-то невероятная сила сотворила чудо: у проезжавшего фэтона сломалось колесо, и он, отец семерых детей, повстречался с Николой и Шаломом.

«Вот, на чем держится мир! - С восторгом говорил Никала. - Открытая душа и любовь... Жизнь неоднократно ставит нам подножку, но не унывай, рисуй... рисуй поющими красками». Это – одиннадцатая заповедь, так и должно быть: тем, кто рисует поющими красками окружающий мир, не мешай, не останавливай... давайте встанем и, стоя,... выпьем за это... подайте чашу... Гулять так гулять!

Дорого заплатил за это гулянье Шалом.

Только на третий день появился в лавку. У прилавка его встретил синий от злости Исаак, дальний родственник его матери и хозяин лавки.

- Хорошо еще, что цел! – процедил он сквозь зубы, еле сдерживая раздражение.- Сколько искали тебя, перевернули всю округу. Где пропал, с кем был?..

- Я был с Николой, с Пиросмани.

Это уже было последней каплей в чаше терпения Исаака.

Хотя Исаак приходился дальним родственником Шалому, но у него было каменное сердце. К тому же, он никому на свете не верил.

- С этим бездельником, мазилой, маляром! Вот кто твой Никала. И тебя совратил и сбил с пути истинного...

- А мне он нравится. Хороший художник.

- Вай, что мне делать? Что будет со мной? Ты все оставил здесь на произвол судьбы.

- А сюда и так никто не ходит. Пропади все пропадом. С утра и до вечера тебе прислуживаю, бегаю по всему городу ради каких-то грошей, ну, а что касается Пиросмани, - это мое личное дело. Кроме добра я от него ничего не видел...

- Тоже мне нашелся великий художник! – бушевал Исаак. – Думаешь, я не знаю, что ты потихоньку воруюешь у меня карандаши и бумагу? Разоряешь меня.

- Тебе этого не понять... - отрезал Шалом. Он напоминал птицу, которая только и ждет взмаха руки, чтобы взлететь.

- Это ты ничего не понял. Что тебе еще нужно: только напрасно мучаешь бедную свою матушку, что с тебя взять... Кто у меня не стал человеком, тот нигде не пригодится.

- Пусть это тебя не волнует! – В первый раз возвысил голос Шалом.

- Сгинь, с глаз долой! Мне только лучше будет! – прохрипел Исаак.

- У тебя ветер в голове гуляет. Давай, иди вослед этому ветру.

Путь на Голгофу, оказывается, не имеет конца.

Так Шалом оказался на улице.

Пошел к тому духану, где обычно бывал Никала.

Там сказали, что он соскучился по своей деревне и поехал туда.

Шалом не знал, где находится деревня Никалы. Не знали этого и другие. Дверь Иоскиной лавки уже была наглухо закрыта для него. Долго бродил он, спрашивая знакомых и незнакомых, но никто ему толком ничего не сказал.

Присел на камень на берегу Куры – она с шумом несла свои воды. «Куда податься, кого спросить, кто даст мне хоть какую-нибудь работу?»

Возле него возник рябой городской.

- Что ты здесь делаешь? – строго спросил он.

- А что, нельзя?!

- Я долго за тобой наблюдаю, что-то ты не в себе; не дай Бог, сотворишь с собой худое...

- Да я просто так сижу, - сначала растерялся Шалом, но сразу взял себя в руки, - художник я, ищу пейзаж для своего рисунка...

- Иди, поищи в другом месте.

- В других местах не тот пейзаж. Если мешаю, уйду! – обиделся Шалом.

- Нет, ты мне не мешаешь, ты мне на нервы действуешь. Знаешь, как это место называется? Не знаешь? Так вот, это – «Мост самоубийц»... Так что, во время моего дежурства сюда на пушечный выстрел не приближайся. Я много вашего брата навидался... Придет, сядет. Подумает, подумает, а потом, плюх! – и барахтается в волнах... Пойди потом, вытаскивай его из воды...

Шалом не сдержал улыбки.

- У меня другие планы, дяденька, - бросил он городскому.

Он думал о Никале. Никала затосковал по родной деревне и отправился туда.

Город опустел, стал каким-то безликим. Общение с Николой было той тропой, которая вела его к цели жизни.

Теперь он не знал, куда идти. Хотелось поработать вместе с Николой. Вроде бы поняли друг друга.

«Никала батону» - так он обращался к художнику, но тот держался с ним, как с равным.

Как-то раз Шалом показал ему свой карандашный рисунок.

«Если будешь много работать, из тебя выйдет хороший художник», - сказал тогда Никала, а потом, после некоторого раздумья, добавил: представь себе горшок с медом. Полный до краев. Представил? Чтобы узнать вкус этого меда, не надо есть весь горшок, достаточно и одной капли. Считаю, что эта капля - твой рисунок».

Это были слова большого художника.

Может, слегка преувеличенные, однако, искренние. Таким образом мастер стер ту преграду, за которую редко кого допускал.

Что творится в его душе?

Что в ней происходит?

Жизнь вокруг него течет плавно и медленно. Такое чувство, что попал в тупик.

Более того, он похож на белку, которая бежит по вертящемуся колесу. Такое он видел на майдане, когда монтировали цирк-шапито. Вертится колесо, бежит со всех ног белка: ей кажется, что убегает от всех, - на самом деле, с места не трогается. Иллюзия - подавляющая, безликая, невыразительная...

Какое-то время Шалом побродил по Сололаки.

Оттуда пошел в Харпухи - там был у него друг, Михака. В семье Михаки была большая беда - три дня назад его похоронили. На него наехал единственный в Тбилиси автомобиль.

Это известие еще больше опечалило Шалому.

Он сидел на деревянной тахте и слушал причитания убитой горем матери.

- Он был настоящим другом, - вздохнул Шалом. - Царствие ему небесное...

Мать Михаки вытерла слезы.

- Уезжаешь куда? - спросила она его.

- Здесь не смог устроиться. На кого надеялся - подвел меня.

- Ну, и чем собираешься заняться?

- Поеду к своим, в Ахалцихе...

- Деньги есть на дорогу? - Робко спросила женщина.

Шалом медлил с ответом. Все что имел, до последнего гроша потра-

тил вместе с Николой. А лавочник туда же: «Ты мне должен за прогул. У меня и так долги».

«Сказать все это матери Михаки?» - думал он.

- Все бы мог ожидать, - сказал он, - только не смерть Михаки...

Не сразу отпустили его. Усадили за стол. Несколько рубашек с Михакиного плеча подарили, немного денег дали. «Михака любил тебя, как брата, подними за упокой его души пару стаканов...»

Таков был Тифлис – и сладкий, и горький...

Информация к размышлению: В «Житии Грузии» особо упоминаются книжник из Кодисцаро, переводчик и священнослужители из Бодбе, поскольку в свое время эти лица пользовались уважением у грузинских евреев. Упоминание о них явно свидетельствует об этом. Известно, что такие личности среди евреев были весьма почитаемы, так как играли видную роль в их обществе. После кончины книжника или переводчика на его место тотчас заступал другой. Книжники оказывали немалое влияние и на грузин. Достаточно сказать, что они пользовались уважением при грузинском царском дворе. Следует отметить, что евреи относились к грузинам с большой любовью и считали Грузию своей второй древней родиной. Не случайно они называли себя «грузинскими евреями».

Со временем численность евреев в Грузии стала уменьшаться, но это ни в коей мере не связано с их притеснениями, а с другими объективными причинами.

Несмотря на их патриотизм и религиозность, невозможно было избежать естественной ассимиляции. Наряду с многочисленными документами об этом свидетельствуют одинаковые с грузинами фамилии и наличие еврейских корней в некоторых грузинских фамилиях.

На Кавказе Грузия была первой страной, куда прибыли и где поселились евреи. Отсюда они стали переселяться в другие страны Азии. Причиной этому были не притеснения, а коммерческий дар евреев и их стремление к возрождению. Евреи издавна изучили грузинский язык. Так же они переняли грузинскую одежду, грузинские нравы и обычаи. Куда бы ни мигрировали евреи из Грузии, они всегда говорили на грузинском языке и одевались на грузинский манер.

Шалом (Шломо) Кобошвили родился в Ахалцихе в 1876 году.

Что видел он в своей жизни?

Тяжелая еврейская доля, нищета и очень богобоязненный отец – Иосиф Кобошвили.

Несмотря на то, что он трудился с утра и до ночи, семья никак не могла крепко встать на ноги. Необразованный. Обыкновенная внешность. Таким он растил и своего сына. Дома его видели редко. Оказавшись в плену у нищеты, он не сумел вырваться из ее цепких объятий. Нужда сопровождала его до конца его жизни. «Курбат» - так в насмешку ахалцихские евреи называли человека, отправившегося на заработки в другие страны. Его пути-дороги были перепутаны и извилисты: Тбилиси, Эрзрум, Батуми, Кутаиси, Хашури... Гурия... Приторговывал поношенной солдатской одеждой, кочуя из деревни в деревню. Никакой работой не брезговал, перебираясь из города в город...

Отсутствие отца тяжело отражалось на семье. Мать трудилась не покладая рук. Бедность выглядывала из каждого угла оскудевшей землянки и навевала тоску.

Только дважды или трижды в год удавалось Иосифу видаться с семьей. Иногда через знакомых ахалцихцев пересылал деньги или продукты.

Так или иначе вся тяжесть жизни ложилась на хрупкие плечи Ханы. Так звали мать Шалома. Хорошая была женщина, порядочная и работающая. Живя в нищете, она всегда старалась помочь более нуждающимся.

Евреи жили в Ахалцихе на берегу реки Поцхо с незапамятных времен.

Старики выдвигали тысячу версий, но никто с уверенностью не мог сказать, откуда и зачем они пришли в чужие края. Евреи выделялись своими обычаями, менталитетом и чистоплотностью. Это переходило из поколения в поколение, из семьи в семью. Наказывалось даже небольшое отклонение от нормы. Только эта строгость и богобоязненность сохранили их душевную чистоту.

Информация к размышлению: По свидетельству Захарии Чичинадзе в Грузии еще в древности была переведена грузинскими еврейскими священнослужителями «Книга Моисея, или Еврейский канон». Дела древних еврейских поселенцев рассматривались по законам этой религиозной книги, а не по законам грузинского царства.

«Книга Моисея» в последующие века стала терять свою актуальность: их дела разбирались уже не по этой книге, а по законам грузинского царя. Впрочем, законопослушные евреи редко преступали закон. Эта тенденция продолжается и по сей день.

Настал день, когда Хана – мать семейства – как следует принарядила сына, достала припрятанную для этого случая бутылку крепкой водки, испекла сладкую каду, сопроводила подношение серебряным рублем и отвела восьмилетнего Шалом в хедер.

«Учитель», - так тогда называли руководителя хедера, еврейского духовного училища, - хахам, даже не взглянул на мальчика. Материнское подношение, видимо, показалось ему скучным, и он, не глядя, положил его на стол.

- Ты жена Иоски? – спросил он.

Мать кивнула головой.

Шалому он сразу не понравился.

Он прижался к матери: «Уведи меня отсюда!»

- Тебе надо учиться. – Ласково сказала ему мать. – Твои ровесники тоже здесь, вместе с тобой. Так что ты не будешь один.

- Не печалься, Хана, - с трудом вспомнил ее имя хахам Ханука. – Мы сделаем из него примерного ученика.

Что значит «примерный» уже потом догадался Шалом, когда его за незначительную шалость секли розгами. Высекут, а потом за малейший стон добавляют еще. К такому бессердечному человеку попал Шалом... Бессердечному, по иронии судьбы ставшего раввином.

К тому же, он занимался гаданием и приворотами. Славился своими талисманами и заговорами, обещая темным и неграмотным сельчанам исцеление от всяких недугов и болезней. Кроме того, он составил еврейскую азбуку, по которой учился грамоте Шалом. На обложке раввин изобразил всадника.

- Скажи маме, чтобы прислала еще одну каду... Это необходимо для твоего же блага.

Мальчик помнил еще первую каду, которая так вкусно пахла и которую ему так хотелось попробовать. Но кто бы разрешил попробовать приготовленное для подношения лакомство.

- Скажу, - сказал Шалом, заранее зная, что из этого ничего не выйдет, так как сахар, необходимый для начинки, появится в доме лишь с приездом отца. Когда это будет, точно не известно. Все зависело от заработка Иосифа.

А пока Шалом держит в руках еврейскую азбуку и с жадностью осваивает житейские основы.

Ученик из него вышел прилежный и старательный. Он быстро освоил подаренную дедом «Родную речь», но когда очередь дошла до молитв, дело застопорилось.

Ему были непонятны написанные на идише молитвы, а то, что было непонятно, трудно запоминалось...

В тот день надо было читать «Благословение застолья».

- Ну-ка, Иосифов сын, расскажи, что выучил...

Мальчик перепутал молитвы. Что тут началось!

Хахам распалился, и как распалился: будто только этого и ждал. Он закатил мальчику такую оглушительную оплеуху, что тот закричал от боли.

- Закрой рот! – еще более разъярился Ханука. - Сейчас я тебе покажу, как надо орать.

Ханука scomандовал старосте класса начать экзекуцию. Тогда как меламед, так в те времена называли воспитателя, хахам Ханука стоял, уперев руки в бока, и страшно вращал глазами.

Наказание было ужасным. Шалом в мгновение ока оказался на полу. Староста связал его веревкой по рукам и ногам и сорвал обувь. Шалом не понимал, что с ним происходит, но когда по голым пяткам прошелся прут, из его глаз посыпались искры и он потерял сознание...

...Шалома облили водой...

Когда он открыл глаза, веревки были сняты, а ноги были тяжелые, как гири, и страшно болели. Ханука удалился в свою комнату. Мальчика еле подняли на ноги. От унижения и невыносимой боли на глазах его высохли слезы.

Домой его привели ребята.

Мать, как только увидела сына, сразу же поняла, в чем было дело, но ни слова, однако, не произнесла.

Зато Шалом сказал:

- Проклятый Ханука! Чуть не убил меня.

О хахаме Хануке в их доме больше не проносилось ни слова. Целую неделю прождала мать, думала, забудется боль. Однако, полученная в хедере травма оказалась глубокой. На всю жизнь оставила незаживающую рану в душе мальчика.

В Ахалцихе был другой хедер.

Там «учителем» был Панха. После долгих уговоров и увещаний Шалома определили в этот хедер.

У нового меламеда не было оригинальных методов наказания, но розгами – будь здоров! – щедро угощал своих учеников.

В этих розгах и молитвах прошли четыре тяжелых года. Ненависть и отвращение – вот, чему научился Шалом. Это были годы блуждания в потемках, когда каждый неосторожный шаг влек за собой наказание и боль.

И вот однажды: «Все, больше не пойду в школу!»

Теперь мать и в самом деле испугалась: не дай Бог, мальчик что-нибудь сделает с собой, к тому же все более и более наступали нужда и безденежье.

Глава семьи Иосиф пропал, оставив о себе только воспоминания. Мать же трудилась, не разгибая спины.

В конце концов выход нашелся. Было решено отправить мальчика в Батуми, к тетке. И ей будет подмога в семье, и мальчик научиться ремеслу в этом торговом городе.

Грязь, слякоть, проливной дождь – таким предстал перед Шаломом Батуми того времени.

Чайки!..

Рассвело, и небо было заполнено чайками.

Толчея в порту.

Вразвалочку проходили мимо моряки.

Стайка беспризорных ребятишек.

Шалом незаметно для себя оказался среди них.

- Ты откуда взялся? – спросили они.

- Из Ахалцихе.

- Это еще что такое?

- Это Грузия.

- Деньги есть?

- Откуда!

- Кто тебя отпустил бы в такую даль без денег! – засомневались ребята. От них пахло рыбой и еще какой-то гнилью. Прижали к стене и вывернули карманы. Тапки стянули и вытряхнули. И вправду пусто!

- Дом есть?

- Нет.

- Тогда что ты потерял в Батуми? Что тебя сюда привело?

Шалом откровенно рассказал свою невеселую историю.

- Он наш, оказывается, - переглянулись ребята, - такой же, как и мы, - и у нас ничегошеньки за душой.

Потом сидели на валунах на берегу моря.

Хлеб, сыр, несколько луковок – вот, чем угощали новенького. Греки, армяне, аджарцы... Новые друзья-товарищи. Шалом отметил в уме: семеро выброшенных из жизни разновозрастных подростков. Однако, говорят о себе уважительно, с достоинством.

- Оставайся с нами! – Предложили они. - Море в Бурун-таби выбросило судно. Теперь оно наше, мы его присвоили. И тебе место найдется.

Шалом не знал, что такое судно.

Объяснили: это, мол, дом, плавающий по воде.

- А что, значит, на воде будем жить?

- Судно на берегу. Его море выбросило. Тут, знаешь, иногда такие здоровенные волны бывают, аж до неба.

Это были его первые товарищи: Артюша, Иангул, Хусик, Азиз, русский паренек Славик с пестрым платком на шее. Он смешно говорил на ломаном грузинском.

- Чем занимаетесь? – поинтересовался Шалом.

- Наблюдаем за портом.

- Это еще зачем? – удивился Шалом.

- Вот лох! Что плохо лежит – считай, наше!

У мальчишек озорно заблестели глаза.

Нельзя было назвать их оборванцами, но то, что они были беспризорниками, бросалось в глаза.

- А родители ваши тоже на судне живут? – осторожно спросил Шалом.

- Родители? – ребята перемигнулись, поняв, что имел в виду новый приятель. «Нет, наши родители в других местах... В разных...».

- Ну, и как же вы так живете?

- Вот так, сами по себе! Так нам больше нравится... Иногда путешествуем по железной дороге...

- Знаю поезд, - бросил Шалом. – И я ездил на поезде. Дышит, как утомленный буйвол, и все же бежит.

Мальчишки проводили Шалома до теткингого дома.

Этот дом стоял недалеко от базара. Притулившись друг к другу лачуги...

Узкая мощеная улица, забитая арбами и дрожками с мешками с пшеницей, кукурузой, табаком и разными фруктами для продажи...

- Ну, будь здоров! – пожелали мальчики. – Помни, если что не так, ты знаешь, где нас искать...

Тетка оказалась на редкость теплой и заботливой женщиной. Шалом, ловкий и трудолюбивый, помогал ей по домашнему хозяйству, и за это его скоро полюбили. Как-будто семья была небольшой, но дом требовал большого ухода: то потолок надо ремонтировать, то пол провалится. Дважды в день нужно было носить еду дяде Абраму. Его духан располагался довольно далеко. Сначала завтрак, потом обед... Дядя Абрам был немногословным, не любил расспрашивать, но однажды, во время обеда, вдруг взглянул на мальчика и спросил: «Учиться хочешь?»

Еще бы! Шалом мечтал учиться!

Тогда в Батуми было несколько школ.

- Скажу родственникам, может, кто-нибудь поможет. – Сказал дядя Абрам.

Но у родственников всегда найдутся отговорки. «Не можем принять, у нас места нет!» - Таков был ответ. Нетрудно догадаться, что по неписаному правилу в те времена евреев в русскоязычные школы не принимали.

Тогда-то Шалом вспомнил о своих дружках. «Мы сами по себе»...

Ему как-будто подрезали крылья. Обида душила его. По ночам мальчик просыпался от кошмарных снов. Вставал рано. То ходил-бродил по набережной, то на вокзале наблюдал за спящей толпой. Особенно его притягивал вокзал. Он еще на что-то надеялся. Все еще...

Затем эту надежду немного укрепили тетка и дядя Абрам – принесли ему книги: «Родная речь» («Деда-эна»), «Русское слово», «Стих об Арсене»... И учительницу наняли. Это была женщина средних лет с добрым лицом. Она выучила его азбуке.

Азбука оказалась тем ключом, который открыл ему целый мир. За несколько месяцев он так преуспел, что без труда читал детский журнал. Особенно ему нравились книжки и журналы с картинками... Потом он «сдал экзамены» по всем городским вывескам. Теперь он свободно читал и по-русски, и по-грузински.

Однажды мальчик попросил тетушку: «Здесь неподалеку живут мальчики без родителей... Испеки мне, пожалуйста, каду. Хочу угостить их.»

Сначала тетушка испугалась: «Где ты познакомился с этими ребятами?». Но просьбу его выполнила.

Вместе с кадой она отправила ребятам кукурузную лепешку, сыр, огурцы и помидоры. Собрала все в узелок и, когда Шалом был уже возле калитки, крикнула ему: «Будь осторожен, ради Бога!»

... На мысу Бурун-таби мальчик не обнаружил выброшенного на берег судна... Он узнал страшную новость – однажды в ненастную ночь

огромные волны смыли судно в море... Это было маленькое суденышко, одномачтовое, типа баркаса.

- Ну, а ребята?

- Все погибли... - ответил береговой наблюдатель. - Это случилось давно. Разве ты не слышал?

Береговой смотритель был тщедушный старичок.

И только потом, со временем, он узнал, что этот человек – Мамед Бедия, который переплыл Черное море от Батуми до Потти.

- Всего два трупа выбросило море. Родных у этих беспризорников не было. Похоронили их общими усилиями. Ты знал их?

Шалом кивнул головой.

- Ты не похож на местного. Откуда ты?

Шалом сказал.

- Что привело тебя в Батуми?

- Живу у тетушки и учусь.

- Что общего было с этими ребятами?

- Иногда встречались. Ничего плохого они мне не сделали.

- И мне не мешали. Они были сами по себе. Не повезло бедолагам.

А что у тебя в узелке?

- Еда. Ребятам нес.

- Как звать тебя?

- Шалом...

- Фамилия?

- Кобошвили...

- А я береговой смотритель. Есть такая служба – спасатель. Но я этих я спасти не смог. Случилось ночью, был страшный шторм! Зовут меня Мемедом. По фамилии Бедия...

Не сразу дошел до Шалома смысл его слов... Беспризорные мальчишки... Судно смыло в море... Была ночь. Видно, ребята спали... Иначе... Ведь плавать все умели... Иногда и мне помогали – следили за купающимися... А теперь ни судна, ни ребят. Только могилки остались. Вон там, у волнореза, холмик, там мы их и схоронили. Видишь, холм? Там их похоронили... Городской голова разрешил...

... Две могилы...

Обсыпанные белыми камешками.

Эта картина навсегда врезалась в память Шалома.

- Странно, - произнес старик, - чайки редко садятся на берег... Однако, я часто вижу, как по утрам две чайки сидят у этих могил... и всегда две...

- И сейчас, видишь? Две чайки сидят...

«Может, они превратились в чак? - подумал Шалом.

Лирическое отступление: Говорят, что в старости Шалом часто вспоминал Батуми... Вспоминал море, какое-то судно, которое расвирепевшие волны затащили вглубь моря... Вспоминал мальчишек, которые погибли в море. Полагали, что у него было видение, которое детское воображение запечатлело в голове как нереализованную картину.

Он часто болел. Многие его посещали и справлялись о его здоровье.

Однажды он спросил у своего старого друга:

- Как ты думаешь, человек после смерти может превратиться в чайку?
- До смерти еще далеко, - улыбнулся ему друг.
- А все-таки?
- Не знаю!..
- А я верю. Хочу вернуться чайкой на эту землю!..

Батумская школа: Вся жизнь Шалома напоминала путешествие.

К несчастью, он не написал своей биографии, иначе она пестрела бы географическими названиями. Непонятные и странные маршруты: Тбилиси, Боржоми, Хашури, Средняя Азия, Стамбул, снова Тбилиси, Батуми, Пятигорск... Везде поиски пропитания и крова. Так и не смог найти себе пристанища, катился, подобно камню, который не может зацепиться за мох.

В его жизни было одно светлое пятно: батумская типография. Мастер в типографии и его уроки. Только спустя шесть десятков лет, уже будучи зрелым мужчиной, воплотил в жизнь мечту детских лет.

Путь из болота (так назывался один из районов города, где жила тетка) до духана дяди Абрама был довольно далеким. Если вообще слово «далеко» применимо к городу, компактному, словно сжатый кулак.

По пути ему приходилось каждый раз проходить мимо приземистого здания с непонятной надписью: «Типография». Он не мог разгадать значения этого слова. К тому же и окна были затемнены, будто там что-то скрывали от постороннего взгляда.

Однажды дверь в здание осталась открытой.

Заглянул. Почувствовал запах краски.

Увидел какой-то станок и услышал глухой ритмичный стук.

За верстальным станком стоял молодой парень. Перед ним на высоком столе лежал плоский камень. Молодой человек что-то рисовал на этом камне. Шалом даже не мог представить себе такого... Рисовать на камне! Как замороженный, он следил за движениями молодого человека. Потом, много лет спустя, понял, что это был литографский цех, а в глубине здания работали типографские машины. Этот ритмичный мягкий стук исходил именно от них.

- Тебе что надо? – спросил молодой человек.

Он сразу заметил незнакомого мальчика, но даже не повернул головы, чтобы не отвлекаться от работы.

- А что, нельзя? – покраснел Шалом, будто его застали на месте преступления.

- Без дела – нет!

Только сейчас Шалом вспомнил об обеде для дяди Абрама.

«Обед, наверное, уже остыл! – промелькнуло в его голове. – Что я наделал?»

После этого случая он смело приходил в типографию. Заглядывал и, когда замечал молодого человека, здоровался с ним. «А, это ты?» - и больше ничего в ответ. Юноша работал, а Шалом наблюдал со стороны. Он с восхищением следил за каждым движением молодого художника. Однажды юноша смиловился: «Заходи, вижу, что интересно!». «Да!», - коротко ответил Шалом. «Хочешь стать художником?» - «Да!», - снова кивнул он. «Что ты заладил: да, да», - улыбнулся парень, и сразу же между ними исчезла преграда.

- Дома знают, что ты часами торчишь в типографии?

Шалом молчал.

- Значит, не знают. Итак, они думают, что ты где-то шатаешься без дела.

И на этот раз Шалом принес дяде Абраму холодный обед.

- Что происходит? – искоса посмотрел на мальчика дядя. – Тебя что-то беспокоит, и ты мне не говоришь?

Мальчик все ему рассказал. О фигурах, нарисованных на песке на берегу Поцхо, о разрисованных углем стенах, о том, как турков в феске перенесли на бумагу, об аджарцах в национальных головных уборах, о вечно пьяном извозчике, сидевшем на облучке, о своей давнишней мечте учиться, и, если ему позволят, он будет ходить в типографию, чтобы овладеть искусством рисования...

Подумал дядя Абрам, посоветовался с женой и пошел к хозяину типографии.

Хозяином типографии был некий Махарадзе. Он внимательно выслушал дядю Абрама.

«Этого мальчика я часто вижу в типографии. Раз он с такой душой тянется к нам, возьму его в ученики...» И сразу же определили его учеником в литографский цех.

Недолгой была радость Шалома.

Утром дядя послал письмо в Ахалцихе с известием, что мальчика устроили в типографию учеником... Он думал, что это известие обрадует Хану и Иосифа.

Но оттуда пришло недовольное письмо.

«Не подобает еврею заниматься рисованием...» - говорилось в письме.

Одним словом, на рисовании и типографии был поставлен крест.

Это был первый удар, который запомнился на всю последующую жизнь.

Как отшельник шагал он по этой грешной земле, чем-то напоминая мифологического героя, принесшего людям в ладонях божественный огонь. Те с удивлением наблюдали за человеком, обрекшим себя на такие страдания, но только ему одному было известно, зачем он обрек себя на невыносимую муку... Зачем он лелеял огонь и хранил его до поры, пока разгорится костер жизни. Костер, который вследствие нетерпимости людей друг к другу, измен и обид понемногу начал терять силу и тепло.

Все его творчество было тем огнем, который поздно, но все-таки разгорелся. Шалом Кобошвили удивляет и привлекает нас. Шесть десятков лет бродил он в потемках с этим огнем. Теперь час настал, он вынес его на всеобщее обозрение. Неразрешима эта загадка. Несмотря на то, что сюжеты его картин – сцены бытовой жизни, они всегда полны смысла, красок и цвета.

Именно здесь следует искать разгадку его тайны, которую он столько лет вынашивал в себе.

Не стоит навешивать ярлык «примитивиста» на этого своеобразного и оригинального художника. Невозможно представить, чтобы Кобошвили рисовал по-другому, даже если бы он получил классическое образование.

Провиденье определило его жизнь и творчество.

Поневоле вспоминается Руссо... (иногда о Кобошвили говорили: «Наш Руссо»). В связи с этим приходят на ум Ван Гог, Гоген и другие художники, имевшие странную судьбу. Очень поздно проявили они себя, точнее сказать, поздно заявили о себе: Ван Гог серьезно занялся живописью в возрасте тридцати лет, Гоген – тридцати восьми.

Расцвет творчества Шалома Кобошвили наступил в возрасте шестидесяти лет.

Чем можно объяснить этот феномен? Может, он всю жизнь готовился к этому шагу? Может, рисовал тайно...

Его часто заставляли за рисованием. Для еврея это было страшным грехом. Приговор был всегда одинаковым: «Рисование – негодное занятие для еврея».

В молодости он был то поставщиком, то разносчиком на базаре, то стоял в лавке за приказчика. Поздно, очень поздно нашел он в жизни свое призвание. А нашел он его в Грузинско-еврейском историко-этнографическом музее.

С чем можно сравнить Шалома Кобошвили?

С пропастью – чем больше всматриваешься в бездну, тем больше кружится голова. Так и его творчество. Удивительная глубина и мощь, смелая палитра красок. Кажется, что его герои перешли грань реальной жизни и идут в будущее. Это – признаки большого творчества. Он поразительно талантлив и самобытен.

Все, на что падал его взгляд, все, что его волновало и что он хотел изобразить – оживало самым чудесным образом, хотя сюжеты его картин были просты и обыденны. Но эта простота и эта обыденность ведут к большим высотам, это – путь к Всевышнему. К сожалению, теперь уже очень поздно, но мы смело можем назвать Шалома Кобошвили гением, а его творчество – подлинным сокровищем, наследием будущих поколений. И ему требуется особая забота и особое внимание.

Уже в престарелом возрасте само providенье привело его в этнографический музей, куда он устроился сторожем. Музей стал последней пристанью для человека, прожившего такую бурную жизнь. Директор музея – Илья Паписмедов – был большим ученым и неутомимым работником. Заслуга его именно в том, что он досконально изучил пройденный грузинами и евреями совместный путь, быт и духовные чаянья двух народов.

Как после этого не верить в судьбу?!

Именно судьба привела Шалома в этнографический музей, где он обрел себя в духовном и творческом плане.

А все начиналось просто.

Как-то раз пришедший на службу Илья Паписмедов увидел на мольберте незаконченную картину. Он и представить себе не мог, что ее автором был этот тихий и болезненный с виду старик, сторож музея.

Работа не похожа на рисунок дилетанта.

- Кто это рисовал? – спросил Илья Паписмедов. – Почему ты пускаешь посторонних в мое отсутствие?

- Каких посторонних? – в свою очередь удивился Шалом.

Илья с восхищением посмотрел на Шалома.

- Ты раньше рисовал?

- Иногда. Для себя. То карандашом, то акварелью. Редко маслом. Для этого нужно время. Здесь же у меня много свободного времени.

- Ты понимаешь, что говоришь? – Директор музея в работах старика-сторожа отметил редкий талант. - Сколько тебе лет?

- Шестьдесят.

- И все это время ты, такой одаренный человек, сидел тихо и смиренно?

- А что делать? У меня была трудная жизнь. Не до того мне было.

Потом не только музейные работники, но и совершенно посторонние люди приходили и рассматривали его работы. Вывод был единодушным: примитивная школа, но очень интересно.

В соответствии с царившими тогда догмами, и это уже было большим достижением.

Однако, помощь, которую оказал Илья Паписмедов, была самой своевременной.

- Мы создадим тебе все условия, только рисуй! Рисуй жизнь и быт евреев... Вот наш музей, считай, что он в твоём распоряжении. Очень скоро музей устроит выставку. Постарайся успеть... Здесь будут представлены и другие художники. У тебя есть возможность занять среди них достойное место.

Это было время, когда страна готовилась отметить юбилейную дату.

Шалом внимательно изучал выставленные в музее работы художников. В нём постепенно разгоралась та искра, которую долгое время втайне от окружающих бережно носил в себе.

День и ночь он работал с каким-то внутренним азартом. Спешил перенести на полотно все, что задумал.

Карандаш.

Акварель.

Масло.

Одна за другой оживают картинки его детства... Это – жизнь грузинских евреев. Виденное и пережитое. Постепенно видения переходят на полотно.

Он смело нарушает законы перспективы, ведь все, что выходит из-под его кисти, принадлежит только ему, Шалому Кобошвили, драгоценному, как самородное золото.

Он часто вспоминал свою свадьбу.

У человека в жизни есть три важные даты: день рождения, день свадьбы и день смерти. До смерти еще далеко.

Он много работал. Самые счастливые минуты своей жизни запечатлел он на полотнах, запечатлел для будущих поколений.

Вот его свадьба... Десять близких родственников, облаченных в соответствующие случаю одежды... Это своего рода таинство – предстающие перед Господом Богом новобрачные и свидетельствующие о браке люди возносят горячую молитву Господу Богу, молят о счастье и благополучии для молодой семьи.

Вносят приданое невесты.

Свадьба начинается с застолья и танцев и понемногу набирает силу. Знаменательно, что ритуал начинается утром. Приносят голубей: по их полету определяют, насколько счастлива будет семья. Жениху и невесте бросают под ноги свежую рыбу. Может, в этот момент Шалому кажется, что это - обычный ритуал. Но пройдут годы, и он, увлеченный творческим порывом, перенесет на полотно все, что увидел и пережил в молодости. Выяснилось, что он помнит все до мелочей. Все отложилось в душе Шолома и воплотилось в поющих красках на его полотнах.

Потом наступил сухот - праздник религиозный и исторический, посвященный исходу евреев из Мицараима (Египта). Он продолжается восемь дней и проходит, как по-сценарию. Это память и вызов отлетевших в другие миры душ. В те времена евреям приходилось жить в землянках. В таких же землянках жили они в Ахалцихе и принимали это как Божью благодать, так как здесь получили возможность жить и изучать Тору. Чувствуется, как заряд жизни и любви к Всевышнему переходил от человека к человеку... И так бесконечно.

А женские танцы?

Кабалури. Так назывался этот танец. Плавные движения женщин и девушек, и в их кругу его единственная, ее глаза и смех.

О чем думал Шалом, когда в его памяти всплывала сцена свадебного торжества, сцена кетуба?

Красивый осенний день. В такой вот день он отправился из Тбилиси в Ахалцихе, смутно предчувствуя что-то необычное.

Как будто провиденье привело его в поселок, где в яблоневом саду он встретил девушку, стройную, как кипарис, с тонкими чертами приветливого лица. Шалом растерялся, настолько неотразима была стоявшая под деревом красавица. Он прогулялся мимо забора.

Девушка вздрогнула, растерялась. В красивых глазах отразилось изумление.

- Не угостишь, красавица? – Шалом показал на корзину с яблоками.
- Пожалуйста, но если отец тебя увидит, очень рассердится.
- Это я как-нибудь вынесу ради твоей улыбки.

- Нахал! – чуть слышно произнесла девушка.
 - А я- то думал, что помогу тебе собирать яблоки!
 - Ты в своем уме?
 - После того, как увидел тебя, нет...
 - Говорю тебе, уходи отсюда, иначе отец узнает, а потом пеняй на себя...

- Так я и поступлю! – подмигнул ей Шалом
 Это была минута, когда в его душе вновь проснулись поющие краски. «Разве она не слышит, что моя душа поет?» – пронеслось в его голове.
 - Я – Шалом, только что приехал из Тифлиса.
 - Знаю, - стыдливо призналась девушка.
 - Так вот, когда приведу в порядок свои мозги и все взвешу, как следует, пусть тогда твой отец ждет от меня сватов...

- Ты с ума сошел?! – кокетливо повела бровью девушка.
 Может быть, - улыбнулся изумленный своей смелостью молодой человек и оказался по другую сторону забора.

Что это было?

Любовь с первого взгляда?

Возможно, он мечтал о такой красавице всю жизнь?

Эта мечта исполнилась, когда приступили к церемониалу кройки платья для невесты.

У Шаломы есть такая картина...

А вот невесту вводят в баню. С одной стороны, это обычный ритуал. Омовение. С другой стороны, смотрины невесты. В Грузии такой обычай существовал издавна. Что происходило в бане? Художник изображает участников церемонии. Со стороны будущего мужа присутствуют мать и сестры, со стороны невесты – ее родственницы. В бане оценивается физическое состояние будущей невестки - тело, грудь, ноги... Длинные платья и юбки, пышные кофты и другая верхняя одежда скрывали ее женские достоинства. Баня - социальный фон картины. Жена богатого еврея идет в баню, демонстрируя свою принадлежность к более высокой прослойке. Это сама жизнь, с ее безжалостными и жестокими законами.

Где истоки этого несправедливого разделения?

Вот еврейский околоток в Ахалцихе. Это обособленный мир со своим колоритом, жмущимися друг к другу лачугами, суетой. Выделяются два здания синагоги. Как будто подчеркивают свое духовное величие. Несмотря на то, что люди живут в такой безысходной нищете, на строительство синагоги каждый положил свой грош.

Он обычно ходил задумчивый, чуть сутулясь – будто нес на себе ношу. Но шаги его были всегда размеренные.

Редко видели его улыбающимся.

Если его что-то радовало – в его чуть прищуренных глазах появлялись искорки.

В Ахалцихе бывает ранняя весна. Как только минует полночь, небо становится сизым.

Именно таким ранним утром Шалом вскрикнул во сне.

- Что случилось? - Спросонья спросила мать.

- Не знаю,- пробормотал мальчик.- Что-то во мне происходит.

- Это просто сон, - успокоила его мать.

Мальчик ничего не ответил.

Время – пролетевшие столетия. В глубине веков объятые огнем развалины храма. Это время Навуходоносора. Это его меч несет смерть сынам Иерусалима. Это время подсознательно бьется в сердце Шалом. Ночами на сеновале ему чудятся странные голоса. Это голоса его далеких предков. Эти голоса слышны на земле Картли. Здесь другой мир, другие правила и порядок жизни. Но закончилось время наваждения. Жизнь берет свое. В этом мире нужно сохранить душу и самобытность. Более того, усвоить лучшие качества предков, продолжить их и укрепить с новой силой.

- Спи,- сказала мать.

- Тут все по-другому.- Сказал мальчик.

Где-то в преддверном пространстве таяло видение Шалом. Он думал о прошлом.

Это произошло само по себе. Он встал, разгреб золу. Нашел уголек и нарисовал на стене силуэт странного человека.

Изумленная и испуганная мать с тревогой наблюдала за ним.

- Он приснился мне,- сказал Шалом,- человек точно с таким лицом, который вывел наш народ из пустыни.

- Моисей? – голос матери дрогнул.

- Может быть, но именно такое лицо было у того, кого я видел.

- Знаешь, что ты сейчас совершил? - Разволновалась мать.- Именно его заповедь ты и нарушил. Нельзя рисовать изображения. Понимаешь, нельзя.

- Я ничего не могу поделать с собой,- ответил мальчик.
- Это наваждение,- заключила мать.
- Нужно отвезти его в Сурами,- посоветовали близкие.- Ему поможет молитва «Бретской Святыне».

Грузинские евреи владели не одной реликвией. Много чудес приписывали «Бретской Библии». Когда-то она принадлежала князьям Авалишвили, знатному картлийскому роду. В ней была сосредоточена вся сила прошлых веков. Она спасла духовную чистоту грузинских евреев. Согласно преданию, первоначально она была написана на пергаменте. Сотни страниц были обернуты телячьей кожей. Так переходила из рук в руки, из поколения в поколение, пока от Авалишвили не попала к Даварашвили в качестве платы за какие-то долги.

Изменилось и название Библии: потом ее называли Библией Даварашвили, а еще позднее – Сурамской Библией.

Это был еще один праздник в жизни Шалома... Вместе с матерью стоял он с зажженными свечами перед Торой, лежащей на белоснежном полотне. Мать со слезами молила Господа о счастье для своего сына. И чудо свершилось.

На обратном пути мальчик неожиданно сказал матери: «Не думай, что Бог помешает мне рисовать. Он – во всех нас, и каждый по-своему видит его...»

Однако, этот случай не прошел бесследно для Шалома. Спустя годы, уже постаревший, он стоял за мольбертом, и в его сознании несколько раз оживали воспоминания о Бретской Библии. Зажженные свечи и взор, полный мольбы...

Святыни никогда не забываются. Они продолжают жить в тебе.

Потом он часто вспоминал цирк-шапито и белку, бегущую в стеклянном барабане... Сам он, подобно той белке, все время куда-то бежал, но оказывалось, что он топчется на одном месте... Жизнь его никак не налаживалась.

Все не удавалось попасть в нужную колею. То работал на прокладке железной дороги, то поставщиком в магазине. И здесь его надули – вместо прилавка поставили прислужником в доме.

Это была не его работа – смотреть кому-то в глаза и безоговорочно исполнять чужие желания. Успокаивал себя только одним – доставал бумагу и карандаш, вспоминал Батуми и стоящую на набережной типографию. Перенесенный с камня рисунок. Мечтал об этом. Это все было таким далеким и недостижимым, как теснящиеся на горизонте горы.

Он создает цикл картин о свадебных приготовлениях. Обручению предшествует сладкое угощение. Сцена происходит в доме родителей невесты. Сват уже сладил дело, теперь очередь за родителями жениха. Настроение праздничное. Закладываются основы будущей семьи, повсюду царит чувство удовлетворения и умиротворенности. На праздничном столе лежат два сладких хлебца и большая головка сахара. Здесь как будто все внимание обращено на сахарную головку. Сахар – это сладость, очень важный символ. Гости уже на подходе. Хозяин с раскинутыми, как в танце, руками, приготовился к приему гостей. Солидно выглядит стоящий поотдаль отец жениха. Характерный жест: поглаживает бороду рукой.

Потом начинается «джеиз».

Осмотр приданого. Это своеобразная картина, она живая. Все изображено так выразительно, что можно рассмотреть каждый предмет по отдельности – из какого материала и какого качества вещи, предназначенные для приданого. А люди? Движения их динамичны. Хахам (раввин), сидящий за круглым столом, просматривает список приданого. Отец невесты приносит водку, чтобы гости благословили жениха и невесту. В углу любопытные женщины косятся в сторону приданого: оно – предмет их оценки. В глаза бросается мужской костюм. Мастерски показана выделка ковра.

Затем следует «Кройка платья для невесты». Потом невесту ведут в баню. Это – Ахалцихе. Из-за поворота одного из еврейских околотков города появляется процессия. Впереди – ашуги (певцы) и музыканты, играющие на «чианурах». Затем следуют маленькие мальчики: в руках у них банные принадлежности и узелки с едой. Кокетливая невеста – воплощение поющей весны и молодости. За ней стайкой подружки и родственницы. На женщинах – разноцветные платки. Лица наполовину закрыты. Звуки «чианури» (флейты) и «саза» оживляют округу. В празднике принимают участие и жители околотка.

Невеста!

Замечательно ее облачение.

Поражает память художника.

Он с удивительной точностью и верностью традициям изображает наряд невесты с его орнаментами и украшениями.

Шитая золотом верхняя одежда с украшенными вышивкой рукавами, на плечи наброшена воздушная шаль.

В руках зеленый платок.

Шея повязана шарфиком, отороченным бахромой, в ушах серьги, на груди золотое ожерелье. На талии серебряный пояс, украшенный бирюзой, рубинами и другими драгоценными камнями. На ногах красные «коши» (туфли без задников), удивительной красоты шелковые чулки, украшенные красивым узором.

Все это дышит ожиданием счастья и целомудрием, являясь своеобразным союзом между прошлым и будущим.

Это – пора, когда человек подражает небу и повторяет землю.

Вечная тайна.

Загадка гения Кобошвили.

Жена – спутник всей его жизни.

Он часто вспоминает моменты их первой встречи.

Он – самостоятельный молодой человек. Во взгляде девушки застыла тайна южных ночей. Тщательно причесанные волосы, туго заплетенная коса, лежащая на плече. Девушка смотрит из-за кончика платка. Он прекрасно помнит цвет этого платка – некая смесь восходящего солнца и голубого неба. Точеные пальчики. Такие нежные, что, кажется, не удержат протянутого ей яблока. Он помнил ее с детства и всегда выделял из весело галдящих на берегу реки ребятишек. Она была самой веселой и озорной. Потом сформировался ее стан, осветилось внутренним светом лицо, стала избегать мужчин. «Я – Шлом! (вспомнил Шалом свое детское прозвище), - не узнала меня?»

«Ну и что, что узнала?»

Их взгляды встретились на одно мгновение, но этого было достаточно.

Через двадцать лет он вспомнит эту встречу в подробностях. Вспомнит стоящую в яблоневом саду неприступную красавицу. Рисую танцующих женщин, он всегда старался особенно выделить лицо любимой женщины.

Подготавливается «аджла» - своеобразный помост, украшенный прозрачным пологом. Это обязательный атрибут помещения, где проходит еврейская свадьба. В разгар пиршества раввин заводит песню вместе с брачующимися. Это знак для жениха, который у всех на виду, торжественно ведет свою избранницу в аджлу, где их ждет украшенное коврами ложе...

Теперь, когда прошло столько времени, трудно объяснить феномен Шалома Кобошвили. Факт, что в его жизни большую роль играла судьба. Ему суждено было прожить трудную жизнь. В этом лабиринте мытарств и тревог он бережно хранил божественную искру, которая так изумляет всех. Вот час настал! Творческий огонь жарко розгорелся.

Вглядитесь в его полотна!

Это – целая эпоха. Все в деталях откладывалось в душе и в памяти Шолома, и потом много лет спустя ожило на его картинах.

Интересна его первая картина: «Мальчик-прислужник»... Это детство Шалома: тяжелое, голодное, изображенное блеклыми невыразительными красками. Оно беззвучно молит о помощи. Жизнь ребенка – сплошное унижение. Продолжает эту тему следующая картина: два еврейских корбейника выходят на улицу со своим товаром. Кажется, что все на этой улице вдруг окаменело – окаменел и торговец с закинутым на плечи лотком, рядом с ним замер второй с корзиной на шее.

Эти две картины он представил сотрудникам музея. Те были крайне заинтересованы увиденным.

...Затем он стал создавать одну за другой свои картины.

То, чем ему всю жизнь мешали заниматься, теперь стало доступным, стало делом его жизни. Просторный зал, мольберт, рамки для картин... кисти... целый мир поющих красок. Тогда он создал огромный цикл. Муши (носильщики), красильные ряды, еврейские женщины за рукоделем. Он видит и вырывает из своего далекого детства бытовые картинки-эпизоды далекого прошлого. Это часть его творчества...

А вот и мастерская, где делают заплечные куртаны, специальные подушечки, которые прилаживались к спине носильщика при переноске

груза. Нынешняя молодежь даже не знает, что это такое. В этой мастерской вроде бы нет ничего особенного. Художественное исполнение картины с первого взгляда упрощенное. Нарушены законы пропорции и перспективы, но с глубочайшим чувством изображены предметы и детали быта. Все это расположено так естественно, что чудится, будто вот-вот откроется дверь в мастерскую, и она развернется перед вами со всеми своими характерными особенностями. Замечательна своеобразная манера письма художника. Шалом как бы старается освободиться от образов, роящихся в его сознании.

Базар.

Целая галерея картин, изображающих портреты купцов. Они образуют единый живой портрет, которому все же не достает динамики и остроты. Вот мы видим аджарца в национальном облачении. Маленький еврейский мальчик, зазывающий в лавку покупателей... Однако, так бывает не всегда в жизни, то тут, то там проступает целая гамма волнующих красок. Это – пора веселья и танцев молодежи.

Незамужних девушек можно узнать по красочным накидкам.

Замужних – по платкам.

На этом празднике присутствуют и мужчины, и дети, но они, как правило, стоят чуть поодаль. Отзвук традиций прошлого.

А «Сплетницы»?

Какой же еврейский околоток без сплетниц?

Две богатые бездельницы перебивают кости работающим неподалеку бедным женщинам.

При виде этой картины один из известных искусствоведов высказался следующим образом:

«Несмотря на простой сюжет, картину по своим художественным достоинствам можно смело поставить в ряд лучших работ Шалома. Если в некоторых работах чувствуется легкая перегруженность, элементы натурализма, примитивные мазки кисти, резкие краски, местами неестественные тени и некая смятость, то здесь эти недочеты почти преодолены».

В молодости Шалому много раз приходилось видеть торговые караваны. Он попытался оживить врезавшиеся в память впечатления. Изображенное им на полотне пространство напоминает пейзаж Самцхе: вот перед нами две дороги, ведущие в Ахалцихе. По одной идет караван лошадей, навьюченных товаром, в сопровождении вооруженного караванбаши (надсмотрщика каравана), чалвадаров (проводников) и купцов. Рядом с ним, видимо,

для заполнения пустого пространства, изображено стадо овец. По второй дороге цепочкой растянулся караван верблюдов.

Внимание зрителя привлекает чистый тон картины, стройная композиция, Мы видим людей и их действия в типичной обстановке.

А здесь на переднем плане изображена выступающая важно и горделиво жена богатого еврея в сопровождении служанки и прислужника, взвалившего на плечи огромный котел. Рядом с ними бедная еврейка с печальным лицом смотрит на богатую женщину как бы с завистью, а ее босоногий мальчуган мечтает стать ее прислужником. Большое впечатление производят типажи, ухваченные автором в интересные моменты и мастерски изображенные на полотне.

Нарисованная цветными карандашами картина на «бытовую тему» является образцом чистого и прозрачного стиля художника. Хорошо исполнена сцена «Наказание», которая передает захватывающий момент наказания ученика воспитателем.

Своими художественными достоинствами и хорошо продуманной композицией производит хорошее впечатление картина «Ритуальное заклятие кур».

Приближается праздник «Йом-Кипур». Это время своеобразного искупления грехов. Люди выстраиваются в очередь, чтобы принести в жертву птицу. В центре картины, неподалеку от стены синагоги, хахам с подоткнутыми полами режет курицу. Этот религиозный обряд заклятия называется «шокетом». Только такую птицу употребляют в пищу евреи в этот праздник. По одну сторону от хахама стоят мужчина, женщина и ребенок. Они держат в руках кур, предназначенных для жертвоприношения. По другую сторону помощник хахама складывает в мешок зарезанных кур. В глубине картины на балконе дома проходит церемония обхода вокруг кефара. Все это напоминает остановившееся мгновенье, и вообще, органическая связь сюжета картины с ее колоритом свидетельствует о высоком художественном достоинстве полотна.

Когда-то, давным-давно, работы Шаломы были выставлены на суд общественности. Тогда к творчеству художников-самоучек подходили с особой меркой. Даже специальное слово придумали – народное искусство. Распорядители тогдашней культуры талант Шаломы и все его работы подвели под эту мерку и устроили выставку – вот, мол, какая личность вышла из народных глубин, а выявление его таланта – наша заслуга.

Может быть, так оно и было.

Но в этом «благородном» жесте подчеркивалась скорее их роль, чем личность Шалома Кобошвили.

Кроме того, что рисунки Кобошвили представляли интерес для этнографического фонда, они сами по себе являлись неоценимым сокровищем... Только сказать это в то время было некому. Да и никого не интересовала его генильность.

«Если бы не этот строй, не эта эпоха, Шалому Кобошвили не создать бы своих полотен!» - Такой несправедливый приговор был вынесен гению.

Так было угодно Всевышнему... Так кружился круг гончара.

В генетический код художника уже с самого рождения был заложен дух гениальности. Он носил в себе тлеющий уголек, готовый каждую минуту взвиться костром.

Его современники помнят произнесенные уже состарившимся и «новорожденным» художником слова на одном праздничном собрании.

«Не думайте, что старость одолела меня. Я именно сегодня чувствую необычайный юношеский прилив сил. Более того, на протяжении всей своей жизни, ни в детстве, ни в зрелом возрасте я ни разу не испытывал такого воодушевления».

Силен был в нем дух! Внутри полыхал творческий огонь. Щедро делился он этим даром с окружающими.

Как раз в те годы он создает замечательное полотно «Рождение ребенка», где изображает момент омовения новорожденного младенца повивальной бабкой, а роженица с утомленным и вместе с тем умиротворенным и ясным лицом возлежит на своем ложе. В комнате суетятся женщины: кто несет банные принадлежности, кто сует деньги повитухе, третья что-то ищет в стенном шкафу, четвертая подносит роженице шербет. Люди и предметы на картине изображены с этнографической точностью. Мы видим интерьер комнаты: старинная тахта, покрытая ковром, на которой расстелена постель, на постели разложены детские распашонки, пол покрыт циновкой, повитуха стоит перед корытом, где будут купать младенца, рядом с ней медный кувшин, на полке выложены тарелки, бутылки, емкости для воды. В стенном шкафу выложена фаянсовая посуда, а здесь прислонился к стене сундук. Все детали на картине выписаны с поразительной точностью.

Может, этим новорожденным был он сам?

Может таким было его явление в этот мир?

Быть может, именно тогда из того «сырого» материала сотворил Всевышний великого Шалома Кобошвили?

Он прожил тяжелую жизнь. Символическое древо его существования проросло в невыносимых условиях. Ветры времени нещадно трепали его. Не суждено было ему свободно расправить свои ветви. Время было такое - напряженное, тревожное... триумф доносков и арестов.

Сейчас, много лет спустя, мы понимаем, что целые поколения пострадали за идолов и ложные идеалы.

Долгожданное счастье и полная гармония были похожи на тот горизонт, который удаляется по мере приближения к нему.

Находясь под духовным и идеологическим прессом, трудно было сохранить душевную чистоту.

Никала не выдержал. Он любил всех на свете, но умер в одиночестве, растворился в этом бескрайнем мире, но его лик, его душа отобразились на его полотнах. Сейчас его картины пользуются таким спросом, что если при жизни ему досталась бы даже крупинка этой славы, он был бы бесконечно счастлив.

Но провиденье по-другому распорядилось его судьбой.

Мы - пассажиры поезда, который идет только в одном направлении. И всем нам хорошо известно, что обратной дороги нет.

Но это правило не распространяется на гениев.

Темни всегда возвращаются...

Они живут вечно.

И один из них Шломо Кобовили.

От редактора:

У Шалом Кобошвили был особый талант – видеть поющие краски. Времени как бы не существовало, времен года тоже, но он по-особенному любил весну, ту пору года, когда берега реки Поцхо и вся округа покрывались цветущей акацией, и ее розово-белые цветочки засыпали лабиринты улиц. В том околотке жили евреи. Он мог часами смотреть на суетящихся в закоулках людей. Это был его мир, его жизнь. Осторожно отодвигаю завесу памяти. Здесь, на этой земле, 130 лет назад родился Шалом Кобошвили. Сегодня мы говорим: «Большой художник-примитивист». Так называл его восхищенный Ладо Гудиашвили. Порой мне кажется, что, когда художника относят к какому-либо направлению, тем самым хотят подчеркнуть его значительность. Под такую же квалификацию подвели искусствоведы творчество Пиромани. Так же говорят и о Кобошвили. Уберите слово «примитивист», и только так будем вспоминать большого художника. Художника, у которого не было классического образования, но то, что отложилось в его душе, то, что он создавал, воистину подлинное искусство.

Шалом Кобошвили прошел трудный жизненный путь...

Род его берет начало с незапамятных времен.

Вот Ахалцихе. Там родился и расправил крылья Шалом Кобошвили...

Земля пока еще холодная и влажная, однако весна уже входит в свои права: кое-где уже пробиваются почки.

Старый еврейский околоток в Ахалцихе, но уже без хижин и землянок, как это было в детстве светлоглазого мальчика. Здесь ничего не знают о творчестве Кобошвили, а старики помнят только какие-то туманные детали, но помнят добром семью, жившую по соседству с ними. Думается, что нужно отыскать его корни и, может быть, обессмертить его имя, назвав какую-нибудь маленькую улочку именем художника, хотя, полагаю, что подумать об этом следовало бы тбилисскому руководству. В реке времени найдено редкое сокровище. Имя этой реки – Грузия. Из глубин веков берет свое начало ветвь грузинских евреев. Она прорастает, крепнет, порождая плоды любви – и не рвется связь времен. Взгляните на картины Шалом Кобошвили: ему слышится зов исторической родины. Его гениальность в том и состоит, что он сохранил и укрепил связь времен. Самое поразительное в этом гениальном человеке то, что он взялся за кисть уже в пожилом возрасте, прожив жизнь, полную страданий и лишений.

И вот теперь мы понимаем, что он сумел сохранить тепло поющих красок в своей душе... Он смешивал их мысленно и в сновидениях. Безмолвно и тайне от посторонних он нес большой груз творца, чтобы потом разом вынести его на всеобщее обозрение.

Творческое горение и боль. Сомнение и осмысление собственного мировоззрения.

Жизнь Шалом Кобошвили – это большой роман... Полный боли, колебаний и мучительных раздумий, он испытывал постоянную тягу к своим корням. Судьба и традиции его народа давали ему жизненную силу. В них он видел смысл своей жизни.

Творец, как полупроводник. Он получает внутренний заряд, наполняется им и отдает его обратно... Так, в постоянном горении проходят годы. Поскольку творческому человеку никогда не хватает времени.

Он попытался проникнуть в глубины этого непознанного мира.

Что же касается поющих красок, то он их воплотил в своих красивых и бессмертных полотнах.

Его имя перекликается с именем другого великого художника Нико Пирсмани...

Было ли сходство между ними?

Наверняка...

Оба прожили жизнь, полную нужды, в смутное время, в неблагополучной стране... Изю всех сил Шалом боролся с нищетой – в нищете встретил смерть и Пирсмани. Говорят, что они дружили. Шалом часами наблюдал, как работал великий мастер. В часы досуга ходил с ним из одного духана в другой. Наверное, они вместе работали... Любознательность и любовь Шалом к живописи побудили Нико Пирсмани сказать такие слова: «Оставайся со мной! Я научу тебя рисовать, я – одинокая душа, будешь мне опорой».

Этому не суждено было осуществиться.

Нико рано ушел из жизни.

Шалом отправился в Среднюю Азию, чтобы оттуда помочь семье.

Мы думаем о его растроченной жизни.

Думаем о его творчестве, которое как бы перекликается с творчеством Пирсмани.

Большие художники нашего времени, удостоившиеся бессмертия.

Это и есть тайна поющих красок.

Поющие краски Шалом Кобошвили так же, как и Нико Пирсмани, заряжены солнечным светом грузинской земли.

ПЕРЕЧЕНЬ КАРТИН

1. «Аджла» - брачное ложе. 1939. Холст, масло.
2. Закалывание птицы по религиозному обычаю. 1940. Холст, масло.
3. «Херем» - анафема. Бумага, гуашь.
4. С просьбой к «Бретской библии». Бумага, гуашь, акварель.
5. Жена богатого еврея идет в баню. 1940. Бумага, гуашь.
6. Танец «Саиво». Бумага, гуашь, акварель.
7. «Двадцатник». Бумага, гуашь.
8. Ахалцихский базар. 1940. Бумага, гуашь.
9. Караван. 1939. Холст, масло.
10. Танец «Саиво» - Перхули. Бумага, акварель, гуашь.
11. Массовая продажа крепостных евреев. 1940. Холст, масло.
12. Продажа феодалом крепостного крестьянина. Бумага, карандаш.
13. Сдача урожая еврейскими колхозниками. 1940. Холст, масло.
14. Возвращение еврейских колхозников домой. 1939. Холст, масло.
15. Выкройка свадебного платья. 1939. Бумага, гуашь.
16. «Малкут» - ритуальные розги. 1939. Холст, масло.
17. Колхозники в поле. 1939. Холст, масло.
18. Рождение ребенка. 1939. Бумага, гуашь.
19. «Сахар и хлеб». Бумага, гуашь.
20. Охранники леса. 1939. Холст, масло.
21. Проводы невесты в баню. 1939. Бумага, акварель.
22. Ахалцихская еврейская невеста. Бумага, цветной карандаш, тушь.

23. Ахалцихская еврейская невеста. Бумага, гуашь.
24. Проводы новорожденного для обрезания в синагогу. 1939.
Холст, масло.
25. Купание женщин в «Микве». Бумага, гуашь.
26. Изба ритуального назначения. Бумага, гуашь.
27. Молитва миссионеров (Праздник «Суккот»). 1938. Бумага,
гуашь.
28. Миссионер продает иерусалимскую землю. 1938. Бумага,
гуашь.
29. Еврейский квартал в Ахалцихе. 1940. Бумага, гуашь.
30. Танец «Саиво» - Хоруми. Бумага, гуашь, акварель.
31. Давид Гвелесиани. Портрет Ш. Кобошвили. Холст, масло.
32. Давид Гвелесиани. Портрет Ш. Кобошвили. Холст, масло.

**Все картины Шаломы Кобошвили хранятся
в Музее Грузии им.С.Джанашиа
Национального музея Грузии.**

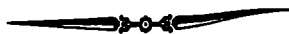

Авторы выражают благодарность издателю и главному редактору выходящей в Нью-Йорке газеты "Щит Давида" Симону Крихели за неоценимую помощь в подборе материалов.

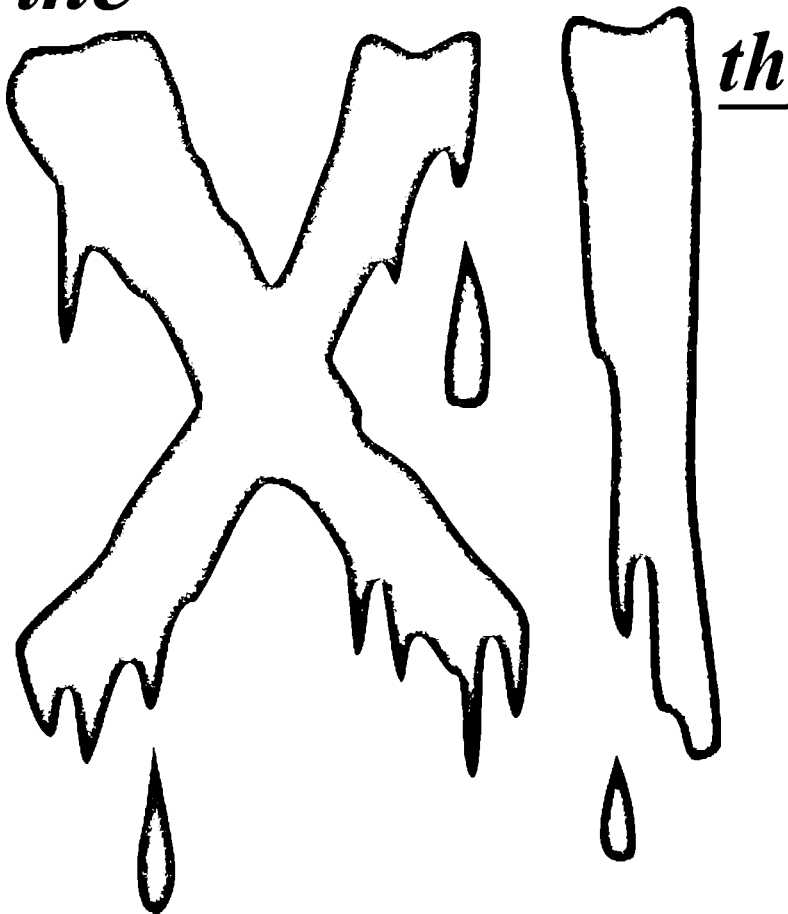
В книге использованы опубликованные в разное время статьи и очерки Шлои Таписмедова, Шалом Кобовици, Михаила Джанашивили, Отара Сепиашвили, Лелы Цицуашвили, записи бесед с дочерью Шалом Кобовици, госпожой Лили, и его внуком, господином Шалвой Кобовици.

Ясно одно: великий Шалом тихо и незаметно покинул этот мир, так и не удостоившись славы и лаврового венка признания. А жаль...

SHALOM KOBOSHVIL'S

the

COMMANDMENT

*You can not bear your motherland's ground by the sole of
your shoe, you must carry it in your heart.*

*Way of the mankind is the one towards the sky,
marked by the deer's spring.
Maybe, the same distance is between the gods and
ancestors.*

*Look at the sky — stars exist in
a full harmony with each other.
So must be the human beings...
Unfortunately, it does not go so...*

They say,-

Nikata and Shalom met a peasant.

- Where are we? — asked Nikata

- At Bulachauri.

- Well! — Nikata was surprised. — We have walked so much and still we happened to be at Ibilisi!

- Where are you going? — The peasant showed an interest.

- Towards immortality!

- God help you! — Blessed the land pattern maker.

Preface

It was like awaking the slept volcano when Shalom Koboshvili appeared at the Georgian National Museum. It happened in a middle summer hot day of the current year. Perhaps it was remarkable — it has not interrupted displaying his canvases suitably at all. I read surprise and admiration in visitors' look. I turned out to be one of the artist's adorers called from the yearly years of forgetting. I do not know reason of opinion or inattention of hiding creation of this wonderful and very independent artist. Almost after seventy of years it was possible to meet him personally. First of all it is the result of titan labor of museum scientists and the General Director of the Georgian National Museum profess David Lordkipanidze. Especially art-critic Lela Tsitsuashvili. Just help of her support showed this exhibition in many respects. Shalom Koboshvili's personal exhibition was opened on July 19 in 2006 at the Georgian National Museum's Tbilisi History Museum (Karvasla). For the exhibition was published first catalogue of complete works of the pictures of painter (55 illustrations, author Lela Tsitsuashvili). But here one must mention other investigators studying Shalom

Koboshvili's life and creative work, who have contributed for full portrait of this person. It is international newspaper in New-York "David's shield"

With "David's shield" this theme found echo on the papers "Georgian Star"

Really, nothing can cover the name of greatest creator. It is that unwritten commandment, which is included in genuine genetic code.

Guram Paatashvili.

*Composer, Founder and president of "Makabi"
World Union Society and International Cultural
Center of Georgian Jews,
Georgian National and United States
of America (New-York)
academician of Academy of Scientists.
Member of United States Scientists Association
Washington, Academician of the
National Academy of USA,
Academies of Kulture,
Art and Humanitarian Sciencies,
laureate of international premiums.*

*“Let your advent be benedicted
and bless your leaving”*

SHALOM KOBOSHVILIS
THE ELEVENTH COMMANDMENT

Project author: Simon Krikheli, Giorgi Sanadiradze, Pavle Gordeladze

Preface

Surname: Koboshvili

Name: Shalom

Date of birth: 1876

Place of birth: Georgia, Akhaltsikhe

Nationality: Jew

One can not say without mistaking when the Jewish settlement appeared in Akhaltsikhe. Low huts with flat roofs are standing next to each other – like the swallows' nests. From very far one can think they are holding each other, perhaps they had marked location of their community – their little state. Shallow River – Potskho is a symbol of their calmness among the white stones. This settlement is a mountain type, like an Aul. You can come here from Borjomi gorge. This oldest Georgian land – is mentioned as Saatabago in history. Just the Atabags gave shelter to Jerusalem's children saved from ruin and fire, being spread through this endless world by fate. Time connection was quitted. Kingdom of those people, who fought against Elinels and had the crown of carriage, was fallen in the cave of centuries.

Twenty six centuries have passed after that...

During this time Georgia keeps this people warmer in its hem. Considers them as its citizens.

This people maintained love of this country, its traditions, language – god fearing and great love till the end.

Wheel of fortune was moving.

Epochs were changing.

Soul of refugee nation was not changed.

They were accompanied by wisdom and diligence in the labyrinth of this world...

Painter, we want to tell you about, is the son of this nation. Born on Georgian land and child of Georgian land. He began walking here, was grown up and died here.

The First World War.

Revolution cataclysms.

Universal fear. Red terror.

Hard social background.

Was it easy to bear everything this?

Was it easy to carry all this in soul sieve and keep clearness till the end?

It is time when a person is alike the sky and repeats the ground.

After the storm sea brings lots of things on the beach. Our life is alike that shore, where sea puts the former days, years passed by generations, happiness and fall step by step.

It is difficult to find such name on this endless shelf, which can amaze you even today and makes you thinking. You can sift thousand of ton of sand and still can not find nugget of gold...

Imagine we are searching for gold and began to sift the sand...

When we decided to write the book about Shalom Koboshvili's life, in this joint project we were attracted by that great world which is full of secrets.

Looking deeply in Shalom Koboshvili's life one can guess only one thing – god really covered them by the great hem of wisdom, or the person of his life, almost uneducated and fallen into poverty, can take the brush by the help of god only.

“The Eleventh Commandment”, - let's give such name to this book and why, we can search for this answer in Shalom Koboshvili's creation.

So
they tried
to make
the way towards Calvary easier...

“Shaitan Bazar” is boiling and raging...

It is as motley as life...

That is maybe why it was called by the name associated with liar and Satan.

It was planned by destiny-right here, in “Shaitan Bazar” ‘s warehouses two young men will meet each other.

One of them-Nikala Piroshmanashvili, the other-Shalom Koboshvili.

And that’s where from our story begins.

What is going in Shalom’s soul?

Why this man attracts him so much? Very thin, perhaps created with reed by the god.

You may think he would be carried by a little wind.

But it seems so from outside.

Just look into his eyes?

What kind of fire is burning in them?

With which magnet attracts people around...

European suit...

Fade hat... white-red colors here and there as pots. Hat is at the corner of the table as its member. Glass is standing in front of him.

“It’s me, - Nikala is smiling. - Better my twin... He left drinking. I - no. And do you know why? He does not know what is sadness and happiness. And I know it from birth, but there is more sadness than happiness in this world.

Shalom was staring at Nikala. He was admired with the paintings of this thin man... more - manner of working. “I am not painting, - said Nikala him, - somebody is sitting in me and is does this”.

That “Somebody” was sitting in Shalom too.

Just that somebody made him sit next to drunken Nikala. To look for hours how he was mixing some paints, choosing the canvas or wall selected for painting...

Nikala, king of stalls was sitting sadly. He cared for the vodka glass by the hands put on the table.

- I told you that there is more sadness in this life, did I? Yes, I told. And you must know what can kill the sorrow. Vodka and a glass of wine... but this damn sorrow is such a strong thing that it can die for a little, you think every-

thing is over, you are free from it... you love everyone then, fondle everybody. But this vacation will pass quickly and everything around becomes gray. It comes from your soul... That's why you take the glass again... it can spoil one's mind and imagination appears while spoiling... this is inspiration...

- Inspiration? – surprise is expressed on Shalom/s face.

- It is art goddess. It loves devotion. Her benevolence demands real creator's life to sacrifice... you serve the inspiration, thus you are predestined... it happens by god's will. Do you know what is the potter's wheel? It's when the pots and like these are made with clay... imagine, potter – is the god himself, sitting at this wheel and spinning.

He looked at Shalom. Smiled. Perhaps he had forgotten something and wants to remember, he said: let me remind your name. I'm sorry, I have forgotten... can you forgive me?

- I am not old yet. Oldness is still far but my mind is full of other different things, and my Shalom, what I was telling?

- About potter and wheel...

- Yes, - Nikala became alive. – Our god is sitting at this wheel and is sculpturing people with gentle face... but until giving it birth marks their life rule... and when my turn came, he sent me in this world with the following routine: paint and be under torture...

- But painting is torture? – Shalom asked, - it gives pleasure and happiness to visitors...

At last Nikala took the glass and drank off at one draught, then licked the sour leek and breathed deeply.

- That's all, I killed the evil, you must listen to your body. It is thankful, can you hear what each pore is saying?

Shalom saw Nikala's bright, more-teary eyes. Nikala dried his eyes by the fade handkerchief and put it in the pocket.

- Happiness and pleasure lasts for a second for the painter – he thought. Created. Gave to another person. What are doing now? – Nikala asked suddenly.

- Nothing special to be distinguished.

- Still?

- I am supplying the stalls.

- Are you supplier? Is it good or bad?

- It is good as I can keep my family... Shalom said.

- And bad? – Nikala's pale face became sadder.

- I am carrying somebody's goods from one stall to another. And I want to study...

- The main is to have something here! – Nikala put his hand on the forehead – If there is nothing here, neither gymnasium nor university can help you...

Nikala nodded.

His thin hair was glittering...

His hair had some strange smell. There was dandruff on the collar and shoulders of the suit. "He seems to wash hair with some mixture"

- I am bothered of being alone. – perhaps Nikala's voice was heard from the other side of the closed door. Yes, he closed the door towards himself.

Shalom was going to stand up.

- Sit down! – Nikala said.

Pleasant wave of vodka brought in its deepness for a little time. He kept silence. Shalom felt some native warmth towards him.

- I'll go and bring something from the kitchen. – he said.

- Maybe – said Nikala like giving charity.

- Cook's pupil was a boy with red cheeks.

- Where is the cook? – Shalom asked.

- He is away.

- Send us boiled beef – Shalom said...- but quickly.

- What do you want from this beggar? said the boy.

- Do you see that pot? – Shalom was incensed. – if you say something like this I'll overthrow everything, understand?

- Understand! But take out your hands!

Shalom's whole body was trembling.

"Here is compensation for art" – he thought for himself. Ignorant... they are amazing with their pictures... painting the stalls. Make them valuable... and here... pah!"

Coming out of the kitchen he heard the pupil's voice:

"He is mad!"

These words belonged to Shalom, but he did not mention. Only looked at. He said everything by glance.

- I'll be at once! – sad the pupil with red cheeks grumbling.

Nikala was waiting.

- Do you want to go elsewhere? – Shalom said.

- I like this stall – he looked at the picture on the wall.

- Because it is dancing?

- Yes, do you know what makes him dancing? Somebody will not guess it. It is secret of that woman and me. She is dancing only for me...

- Here, in this stall time is stopped.

- Whose child are you? – Nikala asked.

- Ioseb's, they call him Ioska.

- Are you Jew?

Shalom was surprised.

- Jew has some attraction – continued Nikala – I can recognize them with eyes and appearance. Maybe it is according the inner instinct – he licked the leek again. Shalom noticed – Lavashi, half of cheese and greens were put on the table as in Pirosmani's picture... He gave some shade to everything - Jews came to our land according to god's wish. You are good people. Quiet life, calmness and diligence, it is I can feel from you. It is god's will. God brought you on our land. Do you know your people history?

Shalom became red.

- A little.

- Roots! – Nikala said. You must always know on which roots you are engrafted. Let's drink Shalom?

Shalom could not refuse.

He seldom drank. Only a little.

But he sacrificed himself wit Nikala.

His heart was open more and felt some lightness inside his body.

Youth was feasting at the far corner of the stall.

A plump woman accompanied group of fifers. Her sad song interrupted calmness. She was singing about flown life and hopeless love. Nikala had not looked towards them even once. Perhaps they did not exist at all. He was sitting quietly. In the circle drawn by himself. He seldom allowed anybody in this circle.

Shalom turned out among them.

Nikala was in his thoughts.

- Do you know cloud? – he looked at Shalom.

Shalom looked at the sky.

- No, it is a soft thing sucking everything. And the creator is like that cloud – it can settle, suck in, sift and fill with inner change and gives himself... so year pass in burning, without notice, as a real creator always feels lack of time.

What Shalom said afterwards caused Nikala's surprise.

"I'll help" – Shalom said and just this word became reason of Nikala's surprise. He made a sharp glance at him.

Shalom could not stand this glance.

- As far as I remember nobody has ever offered me such thing.

Will of painting was moving in Shalom's heart.

- I took you as my close friend, - he said, - I am dreaming about painting during my whole life.

- Have you ever tried painting?

- Sometimes, on the stones, in the walls...

- But it is so easy?! – Nikala was surprised.

- I want to pain like you... I want to help me in it...

Nikala nodded.

Shalom noticed his collar only now – shabby shirt. Undone collar... but he had the inner greatness. This greatness made you to respect his person.

At the far corner feast was reaching the top.

Shalom looked towards that direction often.

Nikala noticed – this is life my dear Shalom... today they are feasting, wearing out the shoes... who knows how their fate will be tomorrow. You say you want painting? What can I advice you orally? My wealth is brush and paints... if you want it with all your heart, I'll share you... I'll not regret...

Shalom hesitated, then he took the paper out of the pocket, Nikala took it, opened. It was painted with pencil.

- These are places of "Maidan" – he was surprised.

- Did you paint it?!

- It's more trial...

- I like it, you have a good sight.

- Will I be able?

Nikala kept silence, he was staring at some corner, and perhaps there he wanted to read such thing, which was unreachable for others.

- You'll be able of course, but here are two extremities, you must be very rich or very poor and alone, but you must consider in what environment you live. Here one considers the painter as a master, as a tailor, smith or potter... Can you bear this environment fallen into decay? Can you stand upper than this society? You will have one weapon for this – your brush and your sight... recognition of world and events of your kind.

A woman still was dancing on the wall with the tambourine.

Nikala was looking somewhere out this picture.

Shalom looked at the picture too. Then he closed his eyes.

- What's the matter? – he heard Nikala's voice.

- Colors are singing, - Shalom said.

He perhaps was fallen into mist.

- Colors are singing – he was almost avoided the dream, so Shalom said – I have lost this character long ago. Now I can still see – singing colors.

Nikala was thinking.

Nikala was a philosopher, thinker. He was putting his hand on the beard combed carefully.

Light fell on his forehead.

Fire-flies were glittering in the eye-balls.

- You must be painter with your soul and not with hands – said he after a little hesitation – singing colors – I have heard it for the first time!

- Give me a cup! – called he a waiter boy – now I want to take one toast, my Shalom. Leave everything and paint! Man, who sees the world with the

singing colors, he is already creator. What can I say; maybe I am seeing everything with the singing colors? Maybe... but I have not observed. You are observing even the movement of your soul. Let's take toast for both of us. Let's take toast for both of our people... are we disturbing anybody? Then drink!

There was hot in the stall.

They saved candles and unlighted hall looked like a fallen one in the mist, but this unlighted stall had one big positive character – meals. Just these tasty meals attracted the clients.

- I am tired – Nikala said – I am tired with being alone.

Shalom's heart was beating.

- Just this allowed me to come to you.

- A?! – perhaps he mentioned it now, so looked Nikala around.

- Mr. Nikala – Shalom was speaking slowly, one idea is bothering me, one idea allows me to speak, and you work hard. Just now you said that you are tired. You need a pupil, who will help you... so you will help me too.

Nikala smiled.

- My dear, - the painter's eyes were sparkling – you think I have not thought about it? I have thought but that my pupil has a mouth, stomach? I am an alone man. I can pass this life easily. I can not make my pupil to live with such life... I prefer so, don't be upset, but if you are going to become a painter, I told you a little ago and repeat that painting likes to go up the Calvary by own wish... you can think over about other...

Shalom thought, thought and said to Nikala:

I am already on the way of Calvary...

Way towards Calvary; Day 1.

Pupils asked the master: you, who know much, why are you sift every event and thing?

Master painted two circles on the sand: one small and the second – big.

He said: what is in that small circle is easy to reach for you. And what is in that big circle – for me. And what is outside these two circles – is misunderstanding for me and for you too, but area of the unknown world is bigger for me than for you. That's why my doubt and hesitation is frequent, as I incline to understand it.

... Shalom imagined himself instead of that master...

Editor's lyrical insertion:

I was a new born writer then.

I worked as a literature worker in Tbilisi in "Literature Georgia". Literature worker was nowadays famous writer and dramaturgy Guram Batiashvili. Editor-in-chief – Ioseb Noneshvili – great person and great poet.

Georgian government established Shota Rustaveli premium.

The first laureates were: Konstantine Gamsakhurdia, Irakli Abashidze, Lado Gudiashvili, Elguka Amashukeli. "Literature Georgia" published the books about the laureates. I was editor of Konstantine Gamsakhurdia and Lado Gudiashvili. Guram – Irakli Abashidze and Elguja Amashukeli. Books were published with a great triage. For me it was a great pleasure even to reach these unreachable tops, these people. I met Lado Gudiashvili for several times. And Mr. Konstantine – almost every day... till publishing the book. He was a cavil man. He carried every line and every letter devoted to him with the homespun silk. I was in the shadow of his greatness.

Once, when a famous Polish translator and publisher Ezhi Enjevich arrived in Georgia, I was accompanying him. One meeting took place in Lado Gudiashvili's family. Mr. Konstantine was chief of the table. There were Giorgi Leonidze, Lado Gudiashvili, Enjevich with his wonderful wife (I think she was Italian actress) and daughter and Mr. Lado's very pious wife.

After the toast for Georgia, which we drank being standing, suddenly Mr. Konstantine said my toast... I understood the reason later... Who was I? Nobody, a little literature worker and author of two books. This toast was an internal change, to search for unspent possibilities. More – as take care for the little boys to sow politeness.

Conversation was about Pirosmani.

Mr. Gogla was searching for Pirosmani track.

Just from him I heard unknown surname for me: Shalom Koboshvili... From Nikala's time and quite of his style – painter – primitivist.

Having no classic education were mentioned so then...

Primitivist ... means bending from the existed norms. But then at the table, when he remembered slept treasury of the nation, Mr. Gogla mentioned both painters together – Nikala and Shalom.

I had my own problems.

I had time neither for Pirosmani nor for Koboshvili, but how can I know that time would pass and they would become my heroes?!

Information for discussion. *Refugee Jews were welcomed in Georgia and were given the shelters. Though Jews always kept loyalty towards the government of our country, it would not be enough to welcome them. For this some special characters were necessary. Jews happened to have such characters, from which to my mind three was the main.*

Judah and Israel, as Georgia was agrarian country. That's why it was easy for Jews to deal with a new environment and was involved in country economic life without difficulties. More to say, people arrived from the foreign country had to bring different agrarian rules by all means, which were mastered by Georgians with great pleasure, s Jews were mastered in Georgian economic rules.

Jews had experience in trading and buying-selling. From this point of view they were better than not only Georgians but also everyone in the world.

The main reason was intellectual improvement of Jews. Jewish religion demands relation with book (mainly with Tora). That's why differently from many people of the world, Jewish nation aware of reading and writing was formed in the ancient age (mainly men). It is natural that people with special education were distinguished among them. They had "Religion leader", readers, speakers and psalm readers and bishops themselves. Such persons were among them who were called readers, translators, sages and scientists. It is well seemed that Jews left Uriastanid and decided to move here, wanting to arrive in Georgia, they were aware of Georgia in Uriastan, life style of people and terms of internal kingdom... In refugees there was all kind of people...for example, Jews residing in Georgia always had the doctor for their own community and head of their villages, as they lived in the village separately. (Zakaria Chichinadze. Authors took every insertion from his books).

They were together for two days.

Nikala and Shalom.

It happened spontaneously, without the previous agreement: Nikala was invited in Dusheti, in some family. To the inviter's mind Nikala had to paint all his family... The host was very plump man one. When traveling by cab the wheel was broken – he was so heavy the cab could not bear, transport belonging to the light-minded society. Cabman was angry: what happened to me! A plump man was angry too: how long I'll stay in this forest! What did you do with me! Nikala burnt in laughter: "You, my brother need not such cab, but a hard one!" – and looked at Shalom marking let's go and leave this place...

- And what about the family? – Shalom was surprised.
- Which family? – Nikala asked.
- We were going to paint?!

Just because of this Shalom postponed everything: carrying meal in the stalls, he left the stall where he was working at mother's relative and much other small business, Nikala offered: do you want to study painting? Come with me, this man invites us in Dusheti...

Shalom disliked the inviter from the beginning: he looked like a giant, his eyes were not seen with plumpness. He could hardly move and when speaking, he looked like a pot boiling on the fire.

Cabman was very angry:

- I have warned you, you will not bear!
- Damn you!.. the giant was abusing.
- You want to be seen at the family in full? – Nikala looked calmly.

Giant did not understand what he was talking.

Nikala repeated.

- And, while you are full, bring a potter for this diligent man, understand?
- Where are we going? – Shalom asked.
- We will not loose, I saw a stall somewhere, once I happened to be on this way. It goes towards Russia, did you know?

Shalom shook his head.

- It's so, if you do not look out of the house, you will learn nothing.. Did you know what kind of people used to walk on this way? You do not know!.. It's understandable. Pushkin... Lermontov... Totleben...

Shalom heard these names for the first time.

- Damn him! He was just who was!.. He turned out to wear the cannon on his back...

They met the peasant on the way.

They asked him where there were.

- It is half a yard till Bulachauri.
- We have walked so much and still we are at Tbilisi?!
- Where are you going? – the peasant asked.
- Towards immortality! – Nikala looked at the sky.
- Peaceful voyage... the peasant blessed them.

- I'd like to paint such man with great pleasure, - Nokala said fallen in thoughts, he seemed to be tired – he could hardly breath – here what you will paint – said Nikala by and by. It is our land... our conscience and if you want our immortality...

They could not recognize Nikala in Bulachauri stall, but they have heard and remembered him by painting the stalls. They did not want to paint it but laid the table.

- You seem to be good people... bless us, let's enjoy together...

It was a little celebration.

With beautiful toasts, good wine and good hosting.

Shalom liked the wine.

He drank little by little at first, at last – turned over the cup. Let your enemy ends so...

Then everything turned round like a dream.

Fifes, women. Somebody having a wonderful voice – Suliko Mataneli...

Shalom was sitting on the magic mat and this mat was flying over the heaven places.

They say,-

Nikala and Shalom met a peasant.

- Where are we? – asked Nikala

- At Bulachauri.

- Well! – Nikala was surprised. – We have walked so much and still we happened to be at Tbilisi!

- Where are you going? – The peasant showed an interest.

- Towards immortality!

- God help you! – Blessed the land pattern maker.

Way towards Calvary; Day 2.

He awoke at the cock hay.

A new day was coming.

He was happy considering himself next Nikala – the greatest artist on the world.

Thought.

How many things ran in his life!

Not very far Nikala was sitting on the stub, waiting for the sunrise. Shalom saw his back. He felt fresh surge of some warmth.

Mountains were seen around.

He thought so – in the mountain, by god's wish, everything must be quiet. Quietness – untouchable and initial ruled over the gorges. It tied the paths, gave shelter to the eagles tired with fighting against the clouds. He though night was hiding in the bay of quietness like a frightened bird. Sometimes he was squeezed as one body. Sometimes it was finding out the world by black sparkling eye and sometimes it had so many stars one can think – they can hardly place on the sky and western prop is going to disorganize. Stars are looking down the territories, full of quietness, waiting for something. They may seem to be waiting for that second, when the bound of inaccessibility between day and night simultaneously? Yes, in the mountain, maybe always exists quietness, but it is different one. Somehow moving, gloomy, with slipping clouds and limpid veil. It was suppressed chirping of birds and sudden flying from branch to branch. Perhaps light breezing took place and perhaps not – leaves were stirring and growing torpid suddenly. Trees were standing quietly too, but one can think they were directing their branches towards each other, but their shaking and moving was covered with quietness. It has haughty sign of quietness, trembling and slept water is immovable at the same time, this puddle was born after the night raining, but just look into its eye – is it brightening? It is that beauty, unseen for others and Nikala taught him to mention it. Taught with his life, attitude and relation.

Now Nikala was waiting for sunrise.

East becomes red, several magic rays have already crossed the sky. The sun is torturing; it is difficult to brake the cloud net. Perhaps it appoints us about eternal fighting of life. Life, what is Shalom's life? Fighting against the clouds without face. There is rainy weather through its way and very unimportant joy. Day spent with Nikala. Day, as a sign of the whole life. Somewhere the dog is barking, cocks are crowing. Somebody spoke somewhere. Net of quietness is broken. Here the sun has risen its body, hardly but still. I wander what can draw this matins?

In the morning, - tired host and table, brought outside.
Nikala's hands were trembling.
He drank only vodka, nothing for eat.

He looked at the sky and crossed himself, - forgive me once again god...
Continue my life

He was a little joyful for the second glass.

For the third – his eyes were full of fire-flies.

At this time Suliko Mataneli awoke and sat at the table rubbing his hands. Perhaps he was a little cold and warmed himself. Fife was appeared and kind owner with long mustaches, turned out to be his birthday. He was inviting every passer by, but only one cab passed that day in the name of god and if the wheel was not broken, the host, Mikha Gurkishvili and really lucky man – father of seven sons, was sent Nikala and Shalom by god.

Here what can keep our sinful earth, - said Nikala in amazement. – Honest heart and love... Life can fail you for many times my Shalom, but you must not become malicious... Go on painting... You can paint by singing colors. This is the eleventh commandment, it must be so – who paints the world with singing colors, let him go, do not stop... And, let's stand all of us up... toast for establishing a new commandment... Give me the cup!.. If it is carouse, let it be!

This carouse became expensive for Shalom.

He appeared at the trade stall only on the third morning. Isaka, blue with grief, met him at the counter. Farther relative of mother and stall owner.

- Its' good that you are alive! – spoke through clenched teeth Isaka. He seemed to keep the grief hardly.

- I turned the whole world upside-down in seeking you, where you lost, whom you were with...

- I was with Nikala, Pirosmani.

Only one drop of patient was left and that one was Nikala. As we have said Isaka was his mother's far relative, but he had a stone heart, ruthless.

- Nothing means your scribbler Nikala, accompanied and made you to sure the road...

- I like him, he is a good painter.

- What can I do? You have left everything without care?

- Still nobody wants to enter here. Everything is expensive. I am serving you from morning till night, you make me to run over the city for some kopecks, and regarding Pirosmani, it my private job. He taught me nothing than kindness...

You will become a great painter! – Isaka showed his grief till the end,
- I know you are stealing me pencils and papers? You are lost...

- You can not understand it... - said briefly Shalom... He was like that bird, waiting for flying.

- Just you can not understand what you want in lie, your poor mother kills herself in vain, you can become nothing, man failing with me, will fail everywhere.

- Do not worry! – Shalom raised his voice for the first time.

- Not looking at you, I will stop worrying! – grumbled Isak. – You have wind in your head!. Follow that wind...

Way towards Calvary is endless...

So Shalom turned out in the street.

He visited that stall, where he thought Nikala was.

They say he missed his village and went away.

Shalom was not aware of Nikala's village. Neither knew others. He closed Ioska's stall door noisily. He was wondering for a long time. He knew some people, but nobody can advice something profitable.

At Mtkvari he sat on the boulder. Mtkvari was flowing as a muddy one.

“Where can I go, where can I find shelter, who will give some work”.

Gendarme approached him.

- What are you doing here? – strictly asked the pitted gendarme.

- Can't I?!

- I am looking at you for a long time, you are on a low spirit, do not harm yourself...

- I am sitting simply, - Shalom was confused. Then he awoke, - I am a painter, I am choosing nature for the picture...

- Go and find anywhere else.

- There are bad landscapes at other places, if I interrupt you I may go! –

Shalom was upset.

- You are not interrupting me, but irritate me. Do you know name of this place? You do not know. Bridge of suicides... And, do not appear in this place when I am here. I have seen lot of your kind... Comes, sits, thinks and suddenly drops with a crash in the waves... Go and carry out of the water...

Shalom smiled.

- I have other plans, my dear, - he said.

He was thinking about Nikala.

Nikala missed his own village.

He went there.

He had put the things of Nikala's departure in his mind for many times. Perhaps it gave stimulus him.

City was empty and seemed ugly. Relation with Nikala was the thread making him close to the aim of life.

This thread was quitted.

His hope working with Nikala was failed – and perhaps they have understood each other.

Nikala master – so called he to the painter.

But Nikala behaved with him as equal.

It happened after Shalom had shown his painting made by the pencil.

“If you work hard, you are certain to become a good painter”, - so said then Nikala, and after a little thinking he added: can you imagine the pot full of honey, can you? You need not to eat the whole pot for tasting, one drop is enough? Consider that one drop is your picture.

It was a great master's verdict.

Maybe a little exaggerated but honest. So the master could eradicate that bound beyond which he seldom allowed somebody.

What was happening in his soul?

What is his aim?

Life flows slowly around him.

Perhaps it is locked in the blind alley.

Better – he is alike the squirrel, being in the moving wheel. He saw it in the Maidan, until holding Shapito's circus. The wheel was turning over. The squirrel was running. It thought – running, really it stood on the same place. It was illusion – bothering and ugly.

For some time he was wandering in Sololaki.

From there he moved to Kharpukhi to his friend – Mikhaka. Family was sad. Mikhaka happened to be buried three days ago. Only one car was moving in Tbilisi of that time. He was knocked down just by that car.

It made his heart heavier.

He was sitting on the wooden sofa and listened to Mikhaka's mother crying.

He was a good friend – breathed Shalom. I came to say good bye to him.

Mourning woman dried the tears with veil.

- Are you going somewhere? – he asked.

- I can not find my place here. I hoped in one person but he left me.

- But what are you going to do now?
  - I will go to my place, in Akhaltsikhe...
  - Have you money for traveling? – asked the woman shyly.
- Shalom was ramming his speech.

What he had, he spared with Nikala till the final kopeck. Stall owner said – you have debt for missing the job and I am in lost.

Say it to Mikhaka's mother or not?

- I can believe in everything but not Mikhaka's death – he said.

- Let my destroyer die – the woman began crying again.

They insisted and let him dinner. Packed Mikhaka's several new shirts, a little money too, - Mikhaka loved you as own brother, drink two glasses for his soul...

Such was Tbilisi, sweet and sour at the same time...

Information for discussion. *One must remark bibliophile from Kodistskaro, Khopma Kananelian translator and priest from Bodbe – mentioned in "Kartli Life", as they had to have an important position on the field of Georgians and Jews life. This importance is shown in their mentioning. We know well that number of such persons among the Jews always existed, because they were necessary for their life structure. After one bibliophile and translator's death another one stood on his place. One must say that such bibliophiles have a great influence over Georgians, as they were respected from Georgian royal board. Here one circumstance is remarkable that Jews themselves loved Georgians from the very beginning and looked at Georgia as their own old motherland, that's why Jews called themselves Georgian Jews from that time.*

During some time number of Jews in Georgia began to decrease, but it was caused not because of some bothering terms but because of other objective reasons.

In spite of the greatest patriotism and religious one can not exclude natural assimilation. With many other documents common surnames and existence of Jewish roots among Georgian surnames speaks about it.

For the first time, from the Caucasus countries, Jews came and settled in Georgia. Afterwards they were moved to Caucasus and generally, in different countries of Asia. It was caused not because of their oppression but because of Jews' commercial ability and desire of reviving. It is proved by the fact that Jews got used to Georgian language from the old time. Their native language was Georgian from the beginning... Besides the language they got used to Georgian clothes and all customs. Wherever they would settle they brought Georgian language and Georgian clothes with them.

Shalom (Shlomo) Koboshvili was born in Akhaltsikhe.

It was in 1876.

What met him after appearing in this world?

Jewish race, poverty and very faithful father – Ioseb.

Ioseb happened to be very work-liking, but he could not stand on his feet. He was not educated himself, with simple opinions. So he grew his son. He was seldom seen at home. Poverty and poorness load him with hard fate and he could not stand on his feet any more. He spent out of the family most of his time. That's why – Kurbat – this nick name of his activity followed him till the end of his life. Akhaltsikhian Jews called just this name to person gone to another country for working. His ways were very tangled: Tbilisi, Arzumi, Batumi, Kutaisi, Khashuri... Guria... he was purchasing. He trade with the soldiers' clothes from one village to another, sometimes with some small things from one town to another...

Family took father's absence to heart very deeply. Mother tried all her best but poverty sat in every corner of their poor hut and aggravated their sorrow.

Ioseb appeared at home very seldom.

During the whole year he visited family two or three times. Or sent money and product with friends leaving for Akhaltsikhe.

So all trouble was upon Mrs. Khasan's weak shoulders.

Shalom's mother was called so.

He was an honest woman, thoughtful and career. Being in poverty herself she managed to help poor ones.

Nobody remembered when the Jews appeared in Akhaltsikhe.

Old people talked about their establishment with many suppositions, where they came from, how they came, what caused their settlement in strange environment – nobody could tell exactly. River Potskho passed through the settlement. Just at this shore was risen Jews' district. It was distinguished settlement, with the national characteristics, mentality and initial clearness. It was carried from generation to generation, from family to family. Even a small inclination was strictly punished. Just this strictness and God-fearing maintained their spiritual clearness.

Information for discussion.

In Georgia "Jewish Rule" was translated from the very beginning for Jews and established for Georgian Jews. Matter was arranged so that Jews affairs were discussed according to this book and not by the power of Geor-

gian royal rule. Jewish justice book seemed to be translated in old times by Georgian bishops.

We can say about "Jewish Rule" ... that it was not important for Georgian Jews during the next centuries, their affairs were arranged not according this book but according to Georgian royal legislation. Though law-obedient Jews seldom made any crime. This tendency continues till today.

Came time when family mother – Khana dressed his son carefully and carried eight years Shalom to Khederi with one bottle strong vodka, big cake with sugar filling and one silver ruble kept just for this day.

"Teacher", as they called head of Jewish religious school – Khakham Khanuk even did not look at the boy. Perhaps the gift was little for him; put it on the table taking offence.

- Are not you Ioska's woman? – he asked.

Mother nodded.

Shalom disliked him from the first second.

He held mother's hem, take me away from here – won't you study? – said mother calmly. Your friends are here too, so you will not feel alone.

Do not worry, Khana – hardly remembered Khakham Khanuk her name. – We'll try our best to make a good Talmil from him. Talmil appeared to be a pupil – Shalo understood it later. When they could bit you by switch bitterly for a little inattentiveness, and if you moan they may add. Shalom was in the hands of such man... appointed as a Khakham because of callousness and irony of fate.

He was fortune-teller and sorcerer.

He was famous with charming away and talismans, promised uneducated people to recover from any kind of disease and harm.

Alebet – Jewish alphabet was made by him. Shalom was given such Alebet, but Khakham painted a horsy man on the cover "Do you know what it means?" – he said handing the alphabet written by him. – Tell your mother to send me one more cake... I need it for your "treatment" and "education".

The boy was sorry for that first cake, who can allow him to taste it, prepared so carefully and ready to be gifted!

I'll tell – said Shalom, but knew well that mother can not do it. Sugar, being the whole dignity of the cake will appear at home after father's arrival, but when would it happen, nobody was aware. Everything depended on Ioseb's suitable agreement.

Shalom holds "Alabet" yet as a life guideline and studies greedily.

He turned out to be clever and diligent pupil.

He learnt the "Mother – Language" given by Khakham Khanuk but when the matter came to the prayers he happened at the dumb wall. He could not understand prayers written in old Jewish language, and what was misunderstanding it was hard to learn by heart.

There is "table sanctify" among many prayers.

- Now, Ioseb's son, read me what have you learnt...

The boy opened on another prayer.

It was involuntary mistake.

Khakham was angry, but how angry he was! Perhaps he was on the watch for him to be mistaken. He slapped him in the face so the boy cried with pain.

- What are you crying for! – Khanuk became more malicious.

- You have not seen crying yet and ordered senior pupil "caliph" – such was hierarchy of Khanuk's "school" – to carry Shalom on Palikha.

Carrying of Palikha was the strongest punishment.

Melamed – Khakham Khanuka stood with arms akimbo and sparkling his eyes.

Now I can tell you what was this Palikha – a long stick with rope. When caliph made Shalom lay down immediately on the floor, tied his hands together and put off the shoes, Shalom's legs turned out in the loop. Two pupils turned the stick round. Rope was around the stick and Shalom's legs appeared hung in the air. Shalom could not understand what happened, what was going over his head, but when they stroke the stick on the bear soles, sparkles were fallen out of his eyes and lost mind... but still there were other punishing rules. Malkut – some ritual flogs. Forty flogs for repenting "sins"... Hatara – forgiving sins and the most terrible – Kherem. It was anathema for braking Tori law, almost alike dismissing from community.

... Shalom was poured water on the face...

He opened his eyes, he was free from the rope and stick, but legs were as wineskins. He had terrible pain. Khanuk was in his room. Shalom was hardly risen up. He did not cry. Tears were dried with humiliation and unbearable pain.

Children carried him at home.

Mother, looking at him, understood everything at once.

But said even not a word.

Shalom said instead of:

- Damned Khanuk! He spared me till death!

It was last time of mentioning Khakham Khanuk at their home. Mother was waiting for a week. During two weeks she thought – he will forget it, but the pain got in Kheder turned out deeper. It was left as incurable ulcer in his soul.

But there was another Kheder in Akhaltsikhe.

Its “teacher” was Khakham Pankha. Shalom was accepted in this Kheder after a lot of begging.

Khakham Pankhas did not make talismans and sorceries.

He turned out a little soft-hearted.

But his schedule of “studying” was not different from other Kheder.

This new teacher, as they were called “Melamed” that time did not use rope and stick, but – switch? Lots of them. He gave it to the pupils abundantly.

Four hard years passed in this switching – praying. Hate and abhorrence, here are what Shalom has learnt. These years were walking in darkness, where for each careless step you are punished and add pain.

Once – that’s all, I do not go to school any more!

Mother was really frightened now, the boy can make any harm to himself, and loop of poverty became stronger for the family.

Ioseb, head of the family, fell to thinking. Mother was shaking hands helplessly. At last they found the way out.

Let him depart in Batumi, to his aunt...

It is trading city he can help his aunt in the family, he can study handicraft.
... Dirt, mud and unstopped rain. Batumi of that time met Shalom.

Here what he saw for the first time:

Sea-gulls!

The sun was rising and sky was full of sea-gulls.

It was another world

Noisy port.

Sailors passing by shouting, the whole group of tramp boys.

Shalom could not understand how he turned out in the surrounding.

- Where you came from? – they asked.

- From Akhaltsikhe.

- What kind of country is it?

- It is Georgia.

- Have you money?

- No, where from!..

- Who can allow you on this distance without money! – doubted the boys.

They smelt fish and some kind of dirt. They made Shalom stand at the wall and turned out his pockets. They even put off shoes, really he had nothing!

- Have you flat?

- No.

- Then what you want in Batumi? What fall you here?..

- Shalom said everything honestly.

- You are like us, - the boys looked at each other, we have nothing too.

Afterwards they sat at the seashore on the stones.

Bread, cheese several onions. It was all they can offer the boy arrived from unknown side. Some of them were Greek, some – Armenian, some – Adjarian... Shalom counted them in his mind: they were seven, left alone by life, they were of different ages, but called each other "friends".

Be with us! – they offered. Sea has cashed the ship ashore on Burun-Tabie, now it is own less and it became our property.

We can find place for you.

Shalom was not aware of the ship.

They explained, - it is the house sailing on the water.

I must live in the water?

The ship is at the beach. Do you know what kind of waves are there her? They even reach the sky.

They were his first friends.

Artusha, Ianguli, Khusika and Aziza.

Russina boy – Slavika who can hardly speak in Georgian and wore colorful cloth on his throat.

How can you save yourselves? – Shalom asked.

- We are looking the port.

- What kind of job is it... Shalom was surprised.

- We are not failed, what is without place becomes our property!

The boys' eyes were sparkling.

One can not say they were dressed badly.

But they were without care, it was obvious.

- Do your parents live in the ship too? – Shalom asked shyly.

- Our parent? – the boys were surprised. They looked to each other. No, our parents are elsewhere... in another side...

- How can you live so?

- We belong to ourselves! – they understood what a new friend meant. – we like so... sometimes we travel by train...

- I know the train, - Shalom said. – I happened to sit in it. It puffs like a tired bulk, but still is running.

The boys followed him to his aunt's house.

This house stood on the side of bog, near the market.

Huts were standing almost on each other...

Narrow path, full of arabas and cabs. Sacks brought for selling: wheat, maize, tobacco, wine... different fruit...

So, good-bye! – said the boys. – Remember, if you like something, you know where to find us...

Aunt was very warm and careful woman. Shalom himself was very work-loving, he helped her in family affairs, because of these characteristics they got used to him.

Perhaps the family was small but there was a lot of work. Here the ceiling has to be repaired, wood was fallen in the floor. He had to bring meal to uncle Abrama twice a day. His stall was quite far from the house. First breakfast, then dinner... Uncle Abrama does not like talking, but once, during dinner he looked him into the eyes: have you ever think about studying?

Shalom dreamt about studying.

There were several schools in Batumi of that time.

I'll ask my relatives; maybe they can help me... Abrama said, but trial of kind relatives always met a barrier. "We can not admit him, we have no place", - was a cold answer. Nobody said a real reason, but it was easy to understand, - there was no place for Jews in the schools of Russian type.

Just then Shalom remembered about his friends. We belong to ourselves...

He was cut the swings of his dream.

He was angry.

He awoke frightened with terrible dreams at night. He got up early. He was wandering at the seashore, sometimes he was looking at the people moving in the station. The station attracted him somehow.

He had some hope.

Still...

Then aunt and uncle made this hope stronger – they brought books. "Mother-language", "Russian word", "Arsena's poem"... They brought teachers too. It is middle age widow with nice face. She taught him alphabet.

Alphabet turned out that charge that could change everything in his world. During some months he could read the magazine easily. Especially painted books and magazines attracted him... then each billboard of the city became her examiner: he could freely read in Russian and Georgian.

Once he asked his aunt to bake the cake for him, for the boys living at the seashore...

Aunt met suspiciously with his request.

Where did you get in touch with them...

But satisfied his wish.

She added cheese, cucumber and tomato to the cake... packed it and at the gate she still told: be careful my dear...

... On the top of Burun-Tabie he could not find the ship cast ashore...

He learnt about the terrible event, one night, the great waves had taken the ship away...

The ship was small.

With one mast, Barkasi type.

And what about the boys?

Everybody died... said the shore supervisor.

It was a long ago, have not you learnt?

Shore supervisor was a short old man.

After some years his person became known: Memed Bedia... he swam from Batumi to Poti.

- Sea had cast ashore only two bodies, - they were tramp boys, nobody asked them. We the fishermen buried them.

- Did you know them?

Shalom nodded.

- You are not like aborigine, where are you from?

Shalom told.

- What made you arrive in Batumi?

- I live with aunt and study.

- What do you want with these boys?

- I met them sometimes; they did nothing bad to me.

- Me too, they were for themselves. Unlucky ones. What have you in that package?

- Meal, I brought for those boys.

- What is your name?

- Shalom...

- Surname?

- Koboshvili...

- I own this shore; my name is Memed, surname – Bedia...

edia... fate... - repeated Shalom. And suddenly he understood what the man was talking about... Little tramp boys... Sea has swollen the ship... it was night. The boys seemed to fall asleep... Everyone knew swimming well... Sometimes they even helped me – looking at the sailors... Now there is neither ship nor the boys. There is only grave. We buried them on the hill near the watershed... Head of the city allowed me...

Two graves...

Covered with white stones

This picture was kept in Shalom's mind forever...

- It's strange, - said the old man, -sea-gulls seldom sit on the beach... but I often see them – in the morning two sea-gulls sit at the graves... always - two.
- Do you see them now? Two sea-gulls are sitting...

“Who knows maybe they became the sea-gulls?” – Shalom thought.

Lyric insertion. *They say, old Shalom often used to remember Batumi... He mentioned the sea, some ship, being swollen by the terrible waves in depth... He mentioned small boys... dead in the waves. They thought he had a dream, brought from childhood and imagined as unfulfilled picture in his mind.*

He often was ill.

Many people visited him.

Once he asked his friend:

- How do you think, can a man became a sea gull after death?

- There is a long time till – his friend smiled.

- Still?

- I do not know!

- But I believe. I want to return as a seagull!.

Batumi school Shalom's whole life was alike a traveler's one.

Unfortunately, he had not written his biography.

It would be full of geographic names, caused by different route: Tbilisi, Borjomi, Khashuri, Middle-Asia, Istanbul, still Tbilisi, Batumi, Piatigorsk... searching for shelter everywhere. He could not stand on his feet. As a rolling stone has not moss. But there was one light moment in his life: Batumi printing house. Master working on lithography and his lessons, what helped him in incarnating childhood dream after years.

Way from bog (where aunt lived, one district of the city was called so) to uncle Abrama's still, was quite far. (if one can call far any district of the city gathered in one hollow of the hand). He found one low building with unequal inscription. Passing by it was always a puzzle on the billboard "Topography". He could not understand meaning of this word; windows were dark, to avoid the eye out.

Once the door was opened.

He looked in. He felt paint smell.

He saw some kind of adjustment. He heard suppressed but combatant knocking.

One young person stood beyond the wall.

He was looking down the high table. There was a plane stone on it. This young man was painting something just on this stone. Shalom could not imagine it...

Painting on the stone!

He looked at this man's movement with surprise. After a long time he understood that it was lithographic factory and printing adjustment were working in the depth of the building. This rhythm was coming from there.

- Do you want something? – asked the young man.

He noticed the strange young man immediately after entering, but did not leave working.

- Can not I? – Shalom became red. Perhaps somebody caught him in crime.

- Not without job!

Shalom remembered about meal for Abram just now.

Dinner was already cold! – though the boy. – What I have done!

After this he opened the door boldly. He used to look in and if there was youth greeted from far. "Ah, it's you?" and nothing more. Perhaps they were agreed. Young man was working. Shalom – was looking from far. He looked his every movement in amazement. Once the fellow allowed: "Come in, you seem to be interested", "yes" – said he briefly. "Do you want to be the painter?" – "yes" – he nodded. "All the time "yes" – the fellow smiled and all misunderstanding disappeared between them.

"Do your parents know you are standing at the printing house during hours?" Shalom kept silence. They seem not to know.

"They think I waste my time somewhere".

That day Shalom brought the cold meal to his uncle again.

What goes on? – looked the man at the boy obliquely, - something bothers you and you are not saying.

He told about the silhouettes painted on the sand at the beach of river Potskho, about the walls painted with coal, Turkish people of the papers and Adjarians with bashlyk. Cab-man sitting on the coach-box always drunk. About those dreams warming him for years and in case of allowing would go to the young fellow for mastering in painting in topography...

Uncle Abram thought, talked with his wife and appeared to the head of the printing house. Owner of it was someone Makharadze. He listened him attentively.

"I often see this boy here, as he is so eager, I can accept him as a pupil"... and send him in the lithography factory.

Shalom's happiness appeared very short.

Uncle Abram sent the letter in Akhaltsikhe, - your son is apprentice in the local printing-house... He thought to make Khana and Ioseb happy.

But terrible answer returned from there.

It is not the matter of Jews.

It was the pathos of this letter.

In a word, painting and printing work was locked by the parents.
It was the first strike, following his whole life as a dark line.

He walked like a beggar on this sinful ground. He was like that mythological hero, walking among the people with embers in the hollow of the hand. People look with surprise him being in such situation, but only he knew why he wore such load... Embers... He kept it for that time when the peoples' fire would begin calming down and a new fire would be necessary. He saw this fire in his mind, losing hotness with ignorance, callousness, betray and underestimate step by step.

His whole creation was that ember rising later but still. Shalom Koboshvili surprises and attracts us. One can think he was wandering in darkness during sixty years with this ember. Perhaps he had inhaled it by god's will, blazed it up and displayed on the great justice. One can not solve this enigma; almost nothing is non-cognized. On his canvases there is common life – separated, fragmental, but always indicating a full color. Color and background. One must search his secret just here.

It is not right to put this creator among the “Primitives”. You'd better say – different or original. Koboshvili is impossible to paint otherwise, even having classical education.

God determined his fate and creation too.

Suddenly you remember Russo...

(Sometimes Koboshvili is mentioned so: “Our Russo”), you remember Van Gogh, Gogen, and not one creator of “strange” fate. Those, who showed themselves lately. It's better to say, came to the field lately. Van Gogh seriously began painting in the age of thirty. Gogen – thirty eight.

Shalom Koboshvili's creative bloom began in the age of sixty years.

What kind of phenomenon is it?

Maybe he was preparing for the whole life to do this final step.

He painted secretly.

But he used to see by the host being busy with painting. They considered it as a terrible “sin”. Verdict was always the same. Painting is not Jew's work.

And sometimes he was an expeditor, sometimes carrying towels from market to market and sometimes merchant ...

Later, very later he found the final shelter of his life. This shelter was called historical-ethnographic museum of Georgian-Jews.

What can you compare Shalom Koboshvili with?

He reminds you the abyss – becoming more stressed and wants to look in the depth, more you feel giddy.

It is his creation. With unique depth and strong, brave colors.

You think his heroes go towards future from the past passing by us.

It is a great creator's mesmerism. Given by god, his originality is surprising.

What his glance could reach, what made him worrying and what he wants to paint on the canvas had the nuance of usual life. Nothing is unequal in it. Everything is simple, but this simplicity pushes us towards a high spiritual wealth, it is the way to god.

One can say without embarrassment that it is a secret of Shalom Koboshvili's geniality. Unfortunately, all of us remembered the treasure left by him later.

It is generations' inheritance; it needs a special and careful attention...

Being already old god took him at the ethnographic museum. He worked there as a watchman, it was not searching for shelter. It was the final shelter of his stormy life. This shelter had a head – Ilia Papisimedovi. Scientist and tireless worker. Just he could gather Georgian Jews passed way in one strong gauge. Their life, their spiritual wealth.

And who can believe after this that fate does not exist!

Just the fate brought Shalom to this museum and its wonderful career.

Here in this ethnographic museum Shalom "saw" his new place, first – in thoughts, then – in creatures.

And everything began simply.

One morning, Ilia saw unfinished picture placed on the pedestal.

He could not imagine that author was that old and quiet man with sick appearance, he held museum supervision.

Picture was not made by the beginner.

Whose work is it? – Ilia Papisimedovi asked. – Do you allow strangers during my absence?

- What can a stranger do here? – Shalom was surprised himself.

- But who is painting this?

Ilia looked at Shalom in amazement.

- Did you paint earlier?

- Sometimes, I painted for myself. Sometimes with pencil, sometimes – aquarelle. Seldom with oil, it needs time. And here I have no much spare time.

- Do you know what are you saying? – head of the museum saw a creator of unequal ability in the masterpiece made by a old watchman – how old are you?

- Sixty.
- And during this time you kept silence?
- What can I do. I had a hard life. I had no time for this.

... Then not only museum employees but unknown people “look” and “estimated” Shalom’s picture. Conclusion was the only one: primitive school, but interesting.

According to the doctrines of that time it was a great charity.

But Ilia Papisimedovi’s estimation was the most remarkable.

- We will support you; describe our, Jewish life... Here is our museum. Consider it is in your hands. Very soon it will hold exhibition, let your canvases be in this exhibition... other painters will come here too. So, you’ll have opportunity to find your own place among them.

It was time when the country was preparing to celebrate jubilee of existed system.

Shalom attentively learnt creation of artists working in the museum. That ember was awaking in him step by step, which he wore carefully, in secret for this time.

Shalom worked on the light of this revived ember. He worked all night and day. Working with some inner whim. As he had to manage painting his thought on the canvas.

Pencil.

Aquarelle.

Oil colors.

Pictures from childhood revive gradually... Everything this – Georgian Jews life, seen and felt was moving on the canvases step by step but from his point of view.

He brakes laws of perspective, and everything, belonging his pencil, is only of his type.

Shalom Koboshvili.

Original, as nugget of gold, having no value.

He often remembered his wedding day.

Man has three of the most memorable: birth, wedding and death. It was still far till the death.

He worked a lot. He renewed the happiest seconds of his life on canvas, for the future generation.

For his wedding day ten men Miniani were specially selected, dressed in pelerine.

It is somehow wedding act.

Imagination of married ones before god and ten men attending the religious ceremony of wedding – Miniani says prayers before god. Asks happiness and sweet family.

One carries bride's dowry.

Wedding comes with drinking and dancing. It comes into attractiveness. The most remarkable from this ritual is morning Saari. Specially chosen youth bring pigeons; their flying is a symbolic sign of creating a happy family. They put alive fish at the feet of bridegroom, then Shalom, full of happiness considered this wedding ritual as a life necessity. But the years would pass, he, admired with creative whim, would paint felt and seen in his youth on the canvas. He seemed to remember every detail. Everything was settled in his soul and was described as singing colors in his pictures.

Then Sukoti celebration came.

Background of religious and historical pressure followed Sukoti. It lasted for eight days, as a performance. It was calling and reminding the souls lost in the previous year. Time of Jews leaving from Mitsaraim (Egypt) when they lived in the hut. In such hut, they had being in poverty in Akhaltsikhe, god's charity was great if one could eat bread, sleep and study Tora here... you felt how charge of life and love towards god went from one man to another... and so endlessly.

Then women's dancing?

Kabal, so was called this dancing. Smoothing of Mrs. and Misses... and his lover in this circle, her eyes, her smile. There was another beautiful dancing – Saivo. It was like Khorumi and was mixed with the elements of local traditions.

What Shalom was thinking about when imagining wedding act – Ketubi in his mind?

Autumn fine day. He arrived in Akhaltsikhe from Tbilisi just then, with heavy heart and frightened with obscure future.

Perhaps god made him go through this country road, in one yard of which, in the space darkened with fruit-trees he saw girl picking apples. She was tall, refined, with a beautiful face, elegant features. Shalom was confused, she was so wonderful and attractive standing under the tree that he jump over the fence.

The girl started, she was confused.

She had unclarity in her beautiful eyes.

- Won't you invite me? – Shalom appointed towards the hem full of apples.

- Here you are, but if my father sees you, he will be angry.

- I'll bear it, but do not hide your smile from me.

- Insolent fellow! – murmured the girl for herself.

- I thought to help you in picking!

- Are you on a full mind?

- After noticing you, perhaps no...

- I'm telling you, go away, or I'll tell my father and then everything is up to you...

- So will do! – said Shalom ironically.

It was that minute, when torpid colors awoke in his soul again. Can not she hear how everything is singing inside me? – Shalom thought.

- I am Shalom. I have just arrived from Tbilisi.

- I know you – the girl said shyly.

- And after arranging my mind let your father wait my people...

- Are you mad?! – the girl shook her head coquettishly.

- Maybe, - smiled a young man surprised with his boldness and turned out on the other side of the fence.

What it was?

Fall in love at first sight?

Maybe he dreamt for such fairy during his whole life?

This dream came true when the ceremony of cutting the dress for future bride was held.

Shalom has such picture.

They led the bride in the bathroom... It is connected with the religious ritual too. From one side – perhaps common story... But the painter sees accompanying faces... It is a whole bunch of nuances. What can happen in the bathroom, rewashing? It was accepted in Georgia from the old times. Future bride was seen in the bathroom from the side of husband's mother, sister and other relative woman. Physical situation of future woman was obvious in the bathroom... body, breast, legs... in a word, looking from every side took place. A long dress of that time, skirt with laces and other clothes could not create the complete picture of his woman data.

Bathroom has a social background for Shalom.

Looking at the bride is followed not less important scene. Wife of a rich Jew goes to the bathroom as separating social levels. It is life, with merciless and strict laws.

Where this ugly mood comes from?

Jewish district in Akhaltsikhe looks like a independent community with its chlorite, huts next to each other and fussing. Two buildings of Synagogue. Distinguished and attractable. Perhaps underling its spiritual greatness. Even being in such poverty everybody gave kopecks for building Synagogue.

He used to walk fell in thoughts.

Bent in shoulders a little – perhaps god ordered him to carry inseparable load.

But his step was always measured. One can seldom see him smiling.

If something made him happy – you can notice it by sparkle tinkling in his screwed eyes.

Early summer is known in Akhaltsikhe.

Better – after midnight the sky becomes light blue.

He awoke in such yearly morning with shouting.

He got up frightened.

- What happened? – asked. – mother awoke too.

- I do not know, - murmured the boy – something happens in me.

- It is a dream – mother tried to calm him down.

The boy answered nothing.

Time – flew centuries.

Ruins of temple in the fire in their depth. It is time of Nabukudonosoni. His spear kills Jerusalem people. This time throbbing in Shalom's soul subconsciously. At nights, laying on the hut root in the hay he hears strange voices. These are voices of his far ancestors. These voices are heard on Kartli land. Pain decreases. Here is another world. Other rule of living. But time of pursuit is ended. Life demands it. You must maintain soul and originality in this world. More to say – you must call best characteristics of ancestors. You must spread and strengthen it with new traditions.

- Sleep, - said mother again.

Here, everything is nothing, the boy said.

Shalom's glance was lost in sunrise space. He thought about past.

It happened itself.

He got up. Found coal. Silhouette of a strange man was distinguished on the wall.

Mother was looking at him surprised and frightened.

- I had a dream, - Shalom said – that person had just such face, who brought our people from the desert.

- Moses? - woman's voice was trembling.

- Maybe, but he had just such face.

- Do you know what have you done now? – frightened woman could not calm down – you have ruined his commandment. You can not create imagination, can you hear, you have not.

- It's upon me! – said the fellow.

“He is damned” – mother made conclusion.

- Take him in Surami – advised the relatives, prayer of “Breti Khibli” would save him.

Georgian Jews have not one wonderful spiritual treasury. One of them is Breti bible. They say it belonged to Avalishvili, Georgian nobles. This bible is connected to many miracles. Perhaps there was power from the depth of centuries in it. Its power could save the spiritual clearness of the whole Georgian Jews. For the first time it was written on parchment. It was handwriting. Hundreds of papers were covered with calf skin. It was moved from hand to hand during centuries. From Avalishvili it went to Davarishvili. Name of the bible changed its style. First it was called as Davaraant bible, then – Surami bible.

... It was one more light moment in Shalom's life... He stood with switched candles next to his mother on the very white canvas before the Tori.

Mother was praying with tears in her eyes and asked god her son's happiness. And the greatest miracle took place then. When they were walking towards the way of Borjomi the boy suddenly asked: I do not think god will forbid me to paint its expression. It is in each of us and we all can see him with our own eyes...

But this event did not pass for Shalom in vain. After a long ago, heavy with years sitting at the pedestal, scene of visiting “Breti Bible” was revived in his mind for several times... Switched candles and glance full of begging. Clearness would never disappear.

Really, they always continue living in you.

He often used to remember Shapito circus and a squirrel moving in a glass wheel... He was running like this squirrel all the time. He though he was running, but still he was on the same place... He could not arrange his life.

He could not stand in a normal boot-tree. Sometimes he worked at the station construction, sometimes he tried his fate in textiles shop. Here he was failed too – they sent him in the family as a servant instead of counter.

His nature was not to look in somebody's eyes and fulfilling others' wishes without hesitation. He calmed himself with one reason – he could get pencils and paper, he remembered Batumi and printing house. It was so far and unreachable as mountains in the horizon.

He creates the cycle about wedding preparation. Taking out sugar-bread is the pre-betrothal term. It takes place in the bride's flat. Mediator has already "made a word" and it's time to visit parents of betrothed. Celebrating mood. Everybody is pleased and one determines basis of future family. There are two cakes and sugar on the table. One pays a great attention to the sugar, sugar-sweetness. It has a great importance. Guests are just coming. Movement of risen host – open hands looks like inviting for dancing... Father of betrothed stands proudly. Characteristic gesture – passing his hand over beard.

Then "Jazzy" begins.

It is relation between people and dowry things. Whole row of things prepared for wedding day. It is the book of its kind. But imagined as alive one. It is shown so distinctly you can count it one by one, what kind of things are followed to the bride. And people? Their movement is dynamic. Khakham, sitting at the round table, reads the list of dowry. Bride's father brings vodka to bless future bridegroom. AT the corner curious women are looking at the dowry – it is subject of their estimation. Man's suit and its type are eminent. Embroidery of the carpet is distinguished.

Then cutting the blossomed dress... After this they take the bride to the bathroom. It I Akhaltsihe. Process is coming from one alley of Jewish district. There are oriental singers in front and players on Chianuri. Afterwards little boys. They are bringing bathing dish and meal in the package. Beautiful bride looks like a singing spring, followed by friends and relatives. Women wore veils of different colors. One can see their half face. Sounds of Chianuri and Sazi made the district alive. District inhabitants share this celebration.

Bride!

Her cloth is remarkable.

You are surprised with the painter's mind.

He describes this cloth exactly according to the tradition. With its ornaments and jewelry.

Skirt of fine gold dress and sleeves adorned with golf-brocaded. Light Chikila over shoulders...

Green Bagdad – at hand.

Sheet scarf on the throat. Beautiful ear-ring, Bolmagh on the breast and golden necklace. Silver belt on the waist – decorated with turquoise, ruby and other gems. Red slippers, colorful socks adorned with soft silky ornaments.

Here everything breathes with happiness, symbol of eternal clearness, some kind union between past and future.

Everlasting circuit. Everlasting movement.

Enigma of Koboshili's genuine.

Wife – life companion.

He often remembered the seconds of first meeting.

Himself – adult fellow, virgin – in glance of whom was hidden secret of south nights. Carefully combed hair. Plait, tied tightly, looking out the end of the veil. He remembers color of this veil – combination of new risen sun and sky. Refined fingers, very soft, such soft she thought they could not catch the given apple. She remembered from childhood. At the river beach, among the stones, one can distinguish her in the fussing children – the happiest and mischievous, years made her body slender, lightened her face, but immediately after noticing a man – stranger or not stranger, she preferred to stand separately. “I am Shlomo”, - (Shalom remembered his childish name) can't you know me?

“And what then?”

Their glance stopped only for a second and this second was enough to talk to each other by eyes.

The wedding day...

“Ajla” is beeing prepared...

It is the main attribute of a wedding hall, splited by thin, scene-like curtains...

And when the wedding ceremony started-”Rabitsa” began singing it was like the sign for the bridegroom to take his sweetheart to “Ajla” where a sofa layed with beautiful, gorgeous carpets...

He will remember this meeting after twenty years. Unsociable fairy in the

apple garden... while painting dancing women he always tried the lovely woman's face would be distinguished from everyone.

Now after many years Shalom Koboshili's phenomenon is non-cognized. This phenomenon is only suppositional. What god had put in his genetic code must be implemented by all means. For this he had to pass the most difficult way. He carried that ember in this labyrinth without mistaking, having on the hollow of the hand and made everyone surprised. Really! Time came when it became necessary to make a creative fire.

Loot at his canvases!

It is the whole epoch: settling in Shalom's soul and mind and found its continuing in each creation.

His first picture is characteristic: servant boy... it is Shalom's childhood. Hard. Mixed with cold ugly colors. He calls for savor... calls silently. His life is humiliating: this theme is continued by two Jewish merchants trading in the street. Each small thing of this street is almost hardened into stone... A man with a package on his back and another keeps silence with a basket hand in front.

He presented these two pictures before the museum employees. It was a show presentation at the court of workers interested in art.

Then he created pictures one by one.

What he was forbidden during all his life, he could paint during spare time or can paint the wall with coal or chalk, now became the subject of support and creating the environment necessary for a real painter. Hall, pedestal, paints, frame for future picture... colorful pencils... brushes... whole word of singing colors. He created whole series of pictures with these pencils. Porters... Lilakhana... Jewess busy with handicraft. He "sees" and catches life episodes from his far childhood, as part of life...

Here is that workshop, where the porters are working...

(For nowadays generation this theme is not understandable... they sewed something like a pillow to put on the back for lightening to carry heavy load)... Perhaps there is nothing uncommon in this workshop, but unequal manner of painting is expressed here. From one side artful decoration of the picture is simple, laws of proportion and perspectives are broken, but everyday life details and

things are given here with the strongest feeling. Everything this is arranged so naturally perhaps you have opened the door of this workshop just now and it is displayed before you with its characteristics. Shalom almost tries to be free from pictures “put” stratum by stratum in his soul.

So appears – market.

Full gallery of stalls and merchants. Perhaps it is alive organ, but has lack of movement, happiness. Here type of Adjarian is born, with its characteristic dressing. A little Jew boy, inviting customers in the stall... but it does not go so in life always, here and there appears scale of amazing colors. It is time of youth dancing-playing.

You can recognize brides by their Lechaki.

Woman – by Char muffs.

Men attend this celebration too. Children as well but as a rule, they stood far apart. The oldest call from the past.

And what about “gossiping?”

What be a district without gossiping women?

Two idler women from a rich society came in the district. Looking at poor Jewess working in front of one of the houses. Just this becomes subject of this two women’s irony.

One of the famous art critics, seeing this picture expressed his opinion as follows:

Besides quickly underlined content, picture with its skillful dignity may be put next to Shalom’s best creations. If some other pictures have exaggerated meaning, elements of naturalism, primitive painting features, rough colors, unnatural shade somewhere, here this defect is quite overcome.

Shalom has seen caravan not once during his whole life. That’s why he tried to revive impression left in his mind – environment given in the picture reminds us Samtskhe’s landscape. There are two roads towards Akhaltsikhe crossing each other here. Caravan of loaded horses is going on one road. It is followed by armed Karvanbash (caravan head), Chalvadres and a merchant. A little far, maybe, it is symbolic next to it, there is written the flock. There is caravan of camels in one line on another road. Showing these two roads, painter showed us caravan of horses and camels simultaneously on the canvas.

Generally, “caravan” has a good impression over visitors.

Clean tone of the picture, well combined composition and displaying people and their action in a typical surrounding. It takes visitor’s great attention. On

the first stage there is wife of a rich Jew dressed in a valuable cloth, followed by her woman servant and slave wearing pot on his back, she is walking proudly. Next to them there is a poor Jewess with her sad glance, looking at a rich woman with envy, and her bare-foot son, envying the woman's servant. Generally, catching their as well other persons on the way in an interesting moment has a great influence over visitors.

Picture "Pinjraoba" done with colorful pencils from the everyday life theme gives the best illustration of painter's clean and soft style. Landscape is well done, showing one characteristic moment of torturing by Melamed from Talmi, but the second picture with its skillful dignity and well thought composition, killing hens by Khakhami has a good impression. Difficult task in this picture as the painter's aim, two events connecting to each other (Kapari surrounding and hen killing) was made by Shotekh and so was called a hen killer.

In the center of the picture next to Synagogue wall, Khakham with his hem rolled up, kills a hen according to the religious rule. There are several men, women and children from one side of Khakham, standing in a row with hens in their hands and on another side – Khakham and his servant are gathering killed hens in a sack, and in the depth of the picture on the house balcony – ceremony of Kapari surrounding takes place. Everything this is like the moments hardened into stone. And generally – from the plot of the picture, mixing its coloring says about dignity of the composition.

In those farther years his exhibition was held. There was another measurement for the creation of self-taught painter. It was given the name too: folk-lore creation. Leaders of that time art carried out Shalom's wisdom and all his creation before the public with one measurement. Here, what a person came from people's entrails of the earth, displaying of whose ability became possible only by their support.

Maybe it was so.

But in this noble gesture more was to show private role than Shalo Koboshili's person.

What the ethnographic fund of the museum needed, Koboshvili's pictures were presented invaluable treasure themselves... But nobody could say this. And nobody was interested in his geniality.

Without that time and that social environment Shalom Koboshvili would not have opportunity to create these canvases. It was a mistaken verdict of this epoch.

God wished so...

(Metuni's wheel turned over just so)

In his genetic code was put code of genuine immediately after birth. He carried an ember not in vain, which needed one blowing to wave a great fire.

People of his time remember the words said in one celebration meeting. They belonged to already old Koboshvili and "newborn" painter.

"Do not think that I am already old, I feel power just now as a fellow, more to say – during my whole life, neither in my childhood nor in my adulthood I had no such inspiration".

This soul was strong in him.

His soul was burning with a creative fire. He gave warmth of this fire to everybody.

His one wonderful canvas "Child's birth" is connected just to these years. Here is given that second, when a newborn child is put in a plate by the midwife and she intends to bath him, and mother free from pain is lying with calm and smiling face. One of the women being in the room is carrying necessary things to bathe the child, second – money, third – is seeking for something in the board, and the fourth gave Sherbet to mother. In the picture ethnographic signs are exactly kept in people as well in the things. Here you can see how the things are located and what kind of furniture has this family: old sofa covered with a carpet, where the bed is laid, there is child's cloth in front of the bed, Sartauli with laces (like an Asian cushion) is placed on the wall, mat on the floor, plate near the midwife, steel jar, Gugumi, plates on the shelves, bottles, Ibrizi (water dish), ark at the wall in front of the cupboard, dishes in the cupboard and other small things are obvious in the picture.

Maybe that child was himself?

Maybe his birth was such event in this world? Maybe god has sculptured him from such raw "material" great Koboshvili?

He was torturing all his life.

His existence was raised in poverty and unbearable environment.

Time winds were tousling this tree.

He could not stand on his feet. Time was such too. Oppressed, mixed, with the triumph of betraying and arresting.

Now after many years a lot of things are understandable: the whole generations were sacrificed to silly, false idols and ideals.

Promised happiness and full harmony was like that horizon, reaching to it

more closer, it becomes farther.

It was difficult to maintain soul clearness in this spiritual and political pressure.

Nikala failed.

He loved the whole world and died in loneliness. Disappeared in this endless universe, but his soul and his face were kept in his canvases. These canvases are so valuable that a little grain of it would give him happiness during his life...

But god has governed his fate otherwise.

All of us are passengers of that train, moving only in one direction and everyone knows-there is no way back.

But this rule is not spreaded over the geniuses.

Geniuses are always certain to come back..

They are lodgers of each isme.

Shalom Kobostvili is among them.

From the editor

This charge always existed in him – everything, he was staring at, breathed with singing colors. Perhaps time had no importance, but he especially loved spring, acacias awoke at the river Potskho and around it- street labyrinth became full of its white-pink flowers. Jews lived in that district. He could stare in this labyrinth during hours at the people bustling in the highways. I carefully open curtain of reminding. Here, on this land Shalom Kobashvili was born 130 years ago. Nowadays we say a great artist, primitivist. So did Lado Gudishvili adored with his masterpieces mention him. Sometimes, when the artist is added some determination they maybe want to appoint on his full value. According this classification, art critics determined Pirosmanni's creative work. So they mentioned Kobashvili. You can take the word "Primitivist" away and mention a great artist of our time so. Artist having no classic education, but what was inside his spirit, what ha had created – must be measured from the highness of real painting.

He passed a hard life...

His surname was branched from very old time.

Here is Akhaltsikhe. Shalom Kobashvili was born and grown here. Ground is still wet and cold, but yearly come spring still tries – tries to prove its power by the buds appeared over the trees.

Here is an old district of Jews, but without those huts and dug-outs the boy perceived with his big bight eyes. One knows nothing about Kobashvili's creation, old people remember only vague features, but kind reminding – this family lived next to them. We think of finding those roots, maybe we can immortalize his name by some little street, but city heads are better to think about this. Recently Israel and Georgian days were held in Tbilisi on a state level. It displayed immortal friendship of our people. Jews appeared in Georgia twenty-six centuries ago. They found shelter, support and cloister of life.

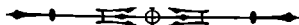

NAME OF THE PICTURES

1. «Ajla» - The wedding bed stead. 1939. Oil on canvas.
2. Slaughtering poultry according to religious rules. 1940. Oil on canvas.
3. «Kherem» - anathema. Paper, gouache.
4. Supplicating for the «Bible of Breti». Paper, gouache, water-colour.
5. The wife of the rich Jew going to the bath-house. 1940. Paper, gouache.
6. Dance «Saivo». Paper, gouache, water-colour.
7. «Dvatsatnik». Paper, gouache.
8. The market in Akhaltsikhe. 1940. Paper, gouache.
9. Caravan. 1939. Oil on canvas.
10. Dance «Saivo» - Perkhuli. Paper, gouache, water-colour.
11. Mass selling of serfs. 1940. Oil on canvas.
12. The sale of serf by the feudal lord. Paper, pencil.
13. Gathering the harvest by the Jewish kollektive farmers. 1940. Oil on canvas.
14. Returning home of Jewish collective farmers. 1939. Oil on canvas.
15. Pattering of a wedding dress. 1939. Paper, gouache.
16. «Malkut» - ritual birches. 1939. Oil on canvas.
17. Collective farmers in the ploughed field. 1939. Oil on canvas.
18. A birth of the child. 1939. Paper, gouache.
19. «Sugar and Bread». Paper, gouache.
20. The forest guards. 1939. Oil on canvas.
21. Taking the bride to the bath-house. 1939. Paper, water-colour.
22. The Jewish bride from Akhaltsikhe. Paper, colourful pencils, Indian ink.

23. The Jewish bride from Akhaltsikhe. Paper, gouache.
24. Taking a child for Circumcision to the Synagogue. 1939. Oil on canvas.
25. Bathing of women in the «Mikveh». Paper, gouache.
26. Peasant's log hut for ritual purposing. Paper, gouache.
27. The prayer of the missionaries (Feast of «Sukkot»). 1938. Paper, gouache.
28. Missionary selling Soil from Jerusalem. 1938. Paper, gouache.
29. The Jews estate in Akhaltsikhe. 1940. Paper, gouache.
30. Dance «Saivo» - Khorumi. Paper, water-colour, gouache.
31. David Gvelesiani. A portrait of Shalom Koboshvili. Oil on canvas.
32. David Gvelesiani. A portrait of Shalom Koboshvili. Oil on canvas.

All the works of Shalom Koboshvili are kept at the Georgian National Museum's Simon Djanashia Museum of Georgia.

Authors are thankful for publisher and the main editor of newspaper "David's Shield" published in New-York — Simon Krikheli for invaluable help — for searching and giving not one material. While working on the book one used articles and records published on different times by Ilia Papisimedovi, Shalva Kobiashvili, Mikheil Janashvili and Otar Sepiashvili, Lela Tsitsuashvili. We used conversations with Shalva Koboshvili's daughter — Ms. Lili and his grandson — Mrs. Shalva Koboshvili...

One thing became obvious — great Shalom — he left this world so quietly, he had not gained any recognition and laurel of glory, it's so pitty...

გამოცემის რედაქტორი: **თინა ცანკაშვილი**

Редактор издания: **Тина Цанкашвили**

Edition of publication: **Tina Tsankashvili**

გარეკანზე პორტრეტის ავტორი: **ცისანა ჯანაშვილი**

Автор портрета на обложке: **Цисана Джанашвили**

The portrait on the book cover belongs to **Sizanna Janashvili**

